

EMERYTURY I RENTY W PRAKTYCE

Ewa Dziubińska-Lechnio, Eliza Skowrońska

PORADNIKI KADROWE

PIKTOGRAMY

wskazują ważne elementy
książki i ułatwiają
ich odnalezienie

Ważne

Przykłady

Podstawa prawna
Kontekst prawny

Orzecznictwo

EMERYTURY I RENTY W PRAKTYCE

Ewa Dziubińska-Lechnio, Eliza Skowrońska

PORADNIKI KADROWE

Stan prawny na 1 maja 2019 r.

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne
„Littera” Beata Wawrzyńczak-Jędryka

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-723-0

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
----------------------------	-----------

Rozdział I

Prawo do emerytur ustalanych na dotychczasowych zasadach	19
1. Prawo do emerytury dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.	20
A. Emerytura powszechna	20
B. Emerytura przy skróconym stażu emerytalnym	21
C. Emerytura z urzędu	26
2. Prawo do emerytury przewidzianej w art. 88 ustawy – Karta Nauczyciela dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r.	27

Rozdział II

Renty	37
1. Renta z tytułu niezdolności do pracy	37
A. Zasady ogólne	37
B. Niezdolność do pracy	37
C. Wymagany staż	44
D. Powstanie niezdolności do pracy w określonych okresach	52
E. Nieposiadanie prawa do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych	57
F. Powstanie i ustanie prawa do renty	58
a. Powstanie prawa do renty	58
b. Ustanie prawa do renty	59
Prawo do renty okresowej	59
Nabycie prawa do emerytury	59
G. Renta szkoleniowa	61
H. Przywrócenie prawa do renty	62
2. Renta rodzinna	69
A. Przesłanki nabycia prawa do renty rodzinnej	69
Uprawnienia osoby zmarłej	69
B. Warunki wymagane od członków rodziny zmarłego	73

a. Warunki wymagane od dzieci	73
Prawo dzieci do renty rodzinnej ze względu na wiek	74
Prawo dzieci do renty rodzinnej bez względu na wiek	79
Prawo do renty rodzinnej wnuków, rodzeństwa i innych dzieci	81
b. Warunki wymagane od wdowy (wdowca)	85
Ogólne warunki	86
Przesłanka wspólności małżeńskiej	89
Uprawnienia do renty rodzinnej małżonki rozwiedzionej	91
c. Warunki wymagane do przyznania renty rodzinnej dla rodziców	95
C. Przywrócenie prawa do renty rodzinnej uzależnionej od niezdolności do pracy	96
D. Wyłączenie z kręgu uprawnionych	97

Rozdział III

Obliczanie wysokości emerytur ustalanych na dotychczasowych zasadach

oraz rent	100
1. Okresy składkowe i nieskładkowe – istotny element ustalania prawa do emerytury przyznawanej na dotychczasowych zasadach i renty z tytułu niezdolności do pracy oraz wysokości tych świadczeń	100
A. Informacja ogólna	100
a. Okresy składkowe	104
b. Okresy nieskładkowe	117
c. Okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w tym gospodarstwie	126
d. Okres pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych	133
e. Okres pobierania policyjnej emerytury lub policyjnej renty inwalidzkiej	136
2. Wysokość emerytury ustalonej na dotychczasowych zasadach, renty z tytułu niezdolności do pracy i renty rodzinnej	139
A. Sposób obliczania emerytury ustalonej na dotychczasowych zasadach i renty z tytułu niezdolności do pracy	139
B. Czynniki wpływające na wysokość emerytury ustalonej na dotychczasowych zasadach i renty z tytułu niezdolności do pracy	140
a. Kwota bazowa	141
b. Staż pracy	142
c. Podstawa wymiaru emerytury i renty	144
Okres, z jakiego ustala się zarobki przyjmowane do obliczenia podstawy wymiaru	145
Ustalanie podstawy wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy – szczególne zasady	149
Zasady uwzględniania przychodów przyjmowanych do podstawy wymiaru	149

Wynagrodzenie minimalne	150
Zasady ustalania podstawy wymiaru emerytury i renty dla osób zatrudnionych za granicą	158
Wynagrodzenie zastępcze	158
Podstawa wymiaru ustalana począwszy od 1991 r.	162
Podstawa wymiaru ustalana dla osób zatrudnionych w UE oraz w państwach „umownych”	162
Mechanizm ustalania podstawy wymiaru	166
C. Obliczanie wysokości emerytury ustalonej na dotychczasowych zasadach i renty z tytułu niezdolności do pracy przyznawanych po raz pierwszy	167
D. Obliczanie wysokości emerytury i renty przyznanych z uwzględnieniem pracy w gospodarstwie rolnym	169
a. Wysokość emerytury	169
b. Część składkowa i zwiększenie rolne	170
c. Wysokość renty z tytułu niezdolności do pracy	173
E. Obliczanie wysokości emerytury i renty oraz podstawy ich wymiaru w przypadku posiadania uprawnień do innego świadczenia	174
a. Ustalanie emerytury dla osoby uprawnionej do renty z tytułu niezdolności do pracy	174
b. Podstawa wymiaru emerytury po rencie ustalana na nowo i wysokość emerytury	175
Podstawa wymiaru renty jako podstawa wymiaru emerytury i wysokość świadczenia	177
c. Renta po rencie lub świadczeniu przedemerytalnym	181
Podstawa wymiaru	181
Wysokość renty	181
d. Emerytura po świadczeniu przedemerytalnym	181
Ustalanie podstawy wymiaru	181
Wysokość emerytury	183
e. Podstawa wymiaru i wysokość emerytury dla osoby, która pobierała zasiłek przedemerytalny	183
f. Emerytura po emeryturze	184
Ustalenie podstawy wymiaru	184
Wysokość emerytury	185
g. Ustalanie wysokości emerytury przyznawanej z urzędu	188
Ustalanie wysokości emerytury w myśl zasad przewidzianych dla nowych emerytur dla ubezpieczonych urodzonych przed 1 stycznia 1949 r.	191
F. Wysokość renty rodzinnej	195
G. Granice wysokości emerytury i renty	197
a. Gwarancja świadczenia najniższego	197
b. Górna granica wysokości emerytury i renty	199
H. Dodatki i świadczenia przysługujące do emerytury i renty	199

I. Waloryzacja świadczeń emerytalno-rentowych	201
3. Ponowne ustalenie emerytury ustalanej na dotychczasowych zasadach oraz renty z tytułu niezdolności do pracy od przeliczonej podstawy wymiaru	202
A. Ponowne obliczenie wysokości emerytury lub renty od podstawy wymiaru przeliczonej w myśl art. 110 u.e.r.	203
B. Ponowne obliczenie wysokości emerytury lub renty od podstawy wymiaru przeliczonej w myśl art. 110a u.e.r.	207
C. Ponowne obliczenie wysokości emerytury lub renty od podstawy wymiaru przeliczonej w myśl art. 111 u.e.r.	210
D. Ponowne obliczenie wysokości emerytury lub renty od podstawy wymiaru przeliczonej z uwzględnieniem wynagrodzeń minimalnych	214
E. Ponowne ustalenie emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy poprzez doliczenie okresów składkowych lub nieskładkowych	216
4. Zawieszanie prawa do świadczeń lub zmniejszanie ich wysokości w związku z osiągnięciem przychodów	218
A. Przychód wpływający na zawieszenie świadczeń lub zmniejszenie ich wysokości	218
a. Zasady ogólne	218
b. Przychód uzyskany po osiągnięciu przez emeryta powszechnego wieku emerytalnego	224
c. Przychód uzyskany z tytułu działalności wykonywanej przed ustaleniem prawa do emerytury lub renty lub po ustaniu prawa do świadczeń	225
d. Przychód uzyskany w okresie, gdy na wniosek świadczeniobiorcy emerytura lub renta podlegała zawieszeniu	226
B. Przychód uzyskany w okresie, gdy prawo do emerytury było zawieszone z uwagi na kontynuowanie zatrudnienia	226
C. Skutki osiągnięcia przychodu	230
D. Obowiązki płatników składek i świadczeniobiorców	231
E. Zawieszanie lub zmniejszanie świadczeń w ciągu roku kalendarzowego ...	237
F. Rozliczanie emerytur i rent po zakończeniu roku kalendarzowego	241
a. Rozliczenie roczne	242
b. Dobrowolna wpłata a FUS	250
c. Rozliczenie miesięczne	251
G. Zasady zawieszania i zmniejszania wysokości rent rodzinnych, do których uprawnionych jest kilka osób	255
H. Rozliczenie świadczeń zbiegowych	257
I. Rozliczenie przychodów uzyskanych przez emerytów kontynuujących zatrudnienie w ramach tego samego stosunku pracy	259
J. Rozliczanie przychodów uzyskanych za granicą	260
a. Przychód osiągany w UE/EFTA	260
b. Przychód osiągany w innym państwie	261

Rozdział IV

Przyznawanie i wypłata emerytur i rent	262
1. Powstanie i ustanie prawa do emerytury i renty	262
Ustanie prawa do emerytury lub renty	265
2. Wypłata świadczeń	267
3. Decyzje organów rentowych	276
A. Termin wydania decyzji i wypłaty świadczenia	278
B. Odsetki za nieterminową wypłatę świadczenia	284
4. Nienależnie pobrane świadczenia	293
A. Pojęcie nienależnie pobranego świadczenia	294
B. Świadczenie nienależnie pobrane przez świadczeniobiorcę	295
C. Nienależnie pobrane świadczenie przez osobę inną niż świadczeniobiorcę	296
Zwrot nienależnie pobranych świadczeń przez instytucje	297
D. Okres, za jaki można żądać zwrotu nienależnie pobranych świadczeń	302
E. Ulga w spłacie należności	303
5. Niezrealizowane świadczenia	306
A. Uprawnieni do niezrealizowanych świadczeń	309
B. Przedawnienie roszczeń	312
C. Postępowanie	312
6. Postępowanie odwoławcze	314

Rozdział V

Postępowanie w sprawach o emeryturę i rentę	317
1. Wniosek o emeryturę lub rentę	318
A. Właściwość organów rentowych	319
B. Osoby uprawnione do składania wniosku	319
C. Istotne elementy wniosku	322
D. Data zgłoszenia wniosku w sprawie świadczenia	325
2. Dokumenty do wniosku o emeryturę lub rentę	329
3. Środki dowodowe	335
A. Informacje ogólne	335
B. Wymóg przedłożenia dodatkowych dowodów	336
C. Postępowanie w razie braku niezbędnych dowodów	336
D. Środki dowodowe potwierdzające okresy składkowe	338
E. Środki dowodowe potwierdzające okresy nieskładkowe	348
F. Dokumentowanie okresów pracy w szczególnych warunkach lub w/o szczególnym charakterze	351
G. Dokumentowanie okresów prowadzenia gospodarstwa rolnego i pracy w tym gospodarstwie	353
H. Dokumentowanie okresów pobierania renty	353
4. Środki dowodowe potwierdzające wysokość zarobków	354

A. Zasady wystawiania zaświadczenia o zatrudnieniu i wynagrodzeniu (ERP-7)	354
a. Składniki wynagrodzenia przyjmowane do ustalenia podstawy wymiaru emerytur i rent	355
Rekompensata	358
Honoraria	360
Roczna kwota podstawy wymiaru składki	361
b. Szczególne zasady uwzględniania w podstawie wymiaru niektórych składników wynagrodzenia	369
Ekwiwalent za niewykorzystany urlop	369
Wyплаты z zysku, nagrody z zakładowego funduszu nagród – „trzynastka”	370
Nagrody jubileuszowe	370
Równowartość dodatku dewizowego	371
Dodatek czarterowy	372
Świadczenia w naturze	372
Składniki wynagrodzenia pobierane w odstępach czasu dłuższych niż miesiąc	373
B. Zaświadczenie o pracy i dochodach ubezpieczonego spółdzielcy	377
C. Legitymacja ubezpieczeniowa	380
D. Dokumentacja z archiwum lub innych jednostek przechowalniczych	381
E. Poświadczenie przez notariusza	383
F. Zaświadczenia wystawiane przez urzędy pracy	384
G. Postępowanie wewnętrzne w ramach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych	384
a. E-akta	386
b. Decyzja organu rentowego	389
c. Możliwość ubiegania się o inne świadczenie	390
d. Forma prowadzenia akt sprawy i ich przechowywania oraz okres przechowywania akt sprawy prowadzonych w formie elektronicznej ...	391
5. Wznowienie postępowania	393
A. Przesłanki wznowienia postępowania	393
B. Termin na uchylenie/zmianę decyzji	400
C. Zasada proporcjonalności	401
D. Tryb postępowania	403

Rozdział VI

Emerytura na nowych zasadach	405
1. Emerytura dla ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 r.	406
A. Prawo do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym	406
B. Prawo do wcześniejszej emerytury	409
C. Emerytura po emeryturze wcześniejszej/emeryturze częściowej	423
D. Emerytura przyznawana z urzędu	424
2. Wysokość nowej emerytury	426

A. Wysokość emerytury obliczanej w myśl art. 26 u.e.r.	426
Podstawa obliczenia emerytury	427
B. Wysokość emerytury powszechnej po emeryturze częściowej	428
C. Wysokość emerytury powszechnej po emeryturze wcześniejszej	429
D. Elementy podstawy obliczenia	433
a. Składki zewidencjonowane na koncie ubezpieczonego	433
Waloryzacja składek	434
b. Kapitał początkowy	438
E. Waloryzacja kapitału początkowego	455
Rekompensata	456
F. Średnie dalsze trwanie życia	458
G. Zwiększenie rolne	464
H. Emerytura według „mieszanego sposobu”	465
I. Wysokość emerytury przyznanej z urzędu	468
J. Emerytura najniższa	470
K. Ponowne obliczenie wysokości nowej emerytury	473
L. Emerytura w docelowej wysokości	477
M. Wypłata gwarantowana	480
3. Pracownicze plany kapitałowe (PPK)	483
A. Założenia PPK	483
B. Wypłata środków uczestnikowi PPK	487
a. Podział środków w przypadku rozvodu lub unieważnienia małżeństwa	489
b. Podział środków w przypadku śmierci uczestnika PPK	489

Rozdział VII

Okresowa emerytura kapitałowa	491
1. Powstanie i ustanie prawa	491
2. Wysokość okresowej emerytury kapitałowej	494
A. Obliczenie emerytury po raz pierwszy	494
B. Podwyższenie do emerytury najniższej	496
C. Ponowne ustalenie wysokości okresowej emerytury kapitałowej	498
3. Postępowanie o okresową emeryturę kapitałową	500
4. Wypłata okresowej emerytury kapitałowej	502
5. Pojęcie członka OFE	506

Rozdział VIII

Emerytury pomostowe	507
1. Warunki wymagane do nabycia prawa do emerytury pomostowej	507
A. Warunek ukończenia wymaganego wieku	508
B. Warunek wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze	508
C. Warunek posiadania ogólnego stażu ubezpieczeniowego	521

D. Warunek rozwiązania stosunku pracy	523
2. Szczególne przypadki ustalania uprawnień do emerytury pomostowej	523
A. Emerytura pomostowa dla personelu pokładowego wykonującego prace w powietrzu na statkach powietrznych	524
B. Emerytura pomostowa dla pracowników wykonujących prace w morskich portach handlowych oraz przedsiębiorstwach pomocniczych działających na rzecz tych portów	526
C. Emerytura pomostowa dla pracowników wykonujących prace w hutnictwie	527
D. Emerytura pomostowa dla maszynisty pojazdów trakcyjnych	529
E. Emerytura pomostowa dla pracowników wykonujących prace górnicze ...	533
F. Emerytura pomostowa dla nurków, kesoniarzy, rybaków morskich i pracowników pracujących przy azbieście	535
G. Emerytura pomostowa dla ratowników górskich	537
H. Emerytura pomostowa dla funkcjonariuszy służb mundurowych	537
I. Emerytura pomostowa dla pracowników, którzy nie wykonywali po dniu 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze	538
3. Wysokość emerytury pomostowej	541
4. Powstanie prawa do emerytury pomostowej	544
5. Postępowanie w sprawie emerytury pomostowej i zasady jej wypłaty	545
6. Ustanie prawa do emerytury pomostowej	548
7. Zawieszenie prawa do emerytury pomostowej lub zmniejszenie jej wysokości w związku z osiągnięciem przychodu	549

Rozdział IX

Świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego	551
1. Zakres podmiotowy ustawy wypadkowej	551
2. Zakres przedmiotowy ustawy wypadkowej	553
3. Rodzaje wypadków	554
A. Wypadki przy pracy	554
B. Wypadki zrównane z wypadkami przy pracy	556
C. Wypadki przy pracy ubezpieczonych innych niż pracownicy	557
D. Klasyfikacja wypadków przy pracy	559
4. Elementy definicji wypadków	559
A. Nagłość zdarzenia	560
B. Przyczyna zewnętrzna	561
C. Skutek wypadku przy pracy (uraz lub śmierć)	564
D. Związek wypadku z pracą	566
5. Choroba zawodowa	569
A. Definicja	569
a. Narażenie zawodowe	571
b. Wykaz chorób zawodowych	571

6. Wyłączenie prawa do świadczeń	577
A. Wina umyślna lub rażąco niedbalstwo	577
B. Stan nietrzeźwości, środki odurzające, substancje psychotropowe	581
C. Przeszkody formalne	583
7. Jednorazowe odszkodowanie	585
A. Dla ubezpieczonego	585
B. Dla członków rodziny	588
8. Renta z tytułu niezdolności do pracy	592
A. Prawo do renty wypadkowej	592
B. Wysokość renty wypadkowej	599
Algorytm obliczania renty	599
C. Zawieszanie i zmniejszanie renty	608
D. Zbieg prawa do świadczeń	609
9. Renta szkoleniowa	615
10. Renta rodzinna	616
11. Obowiązki płatnika składek	620
A. Obowiązki związane z wypadkami przy pracy pracowników	620
a. Zabezpieczenie miejsca zdarzenia	620
b. Skład zespołu powypadkowego	621
c. Obowiązki zespołu powypadkowego	622
d. Protokół powypadkowy	624
B. Obowiązki związane z wypadkami przy pracy innych podmiotów niż pracownicy	627
Karta wypadku	627
C. Postępowanie w sprawie stwierdzenia choroby zawodowej	630
a. Profilaktyczna ochrona zdrowia pracowników	630
b. Zgłoszenie podejrzenia choroby zawodowej	632
c. Tryb postępowania związany ze stwierdzeniem choroby zawodowej ...	638
d. Decyzja o stwierdzeniu choroby zawodowej	640
12. Przypadki, do których stosuje się przepisy ustawy z 12 czerwca 1975 r. i wcześniejsze	646
A. Czasowy zasięg zastosowania ustawy wypadkowej do chorób zawodowych	648
Świadczenia dla członków rodziny z tytułu chorób zawodowych w świetle art. 49a u.w.p.ch.z.	649
B. Wypadki w drodze do pracy lub z pracy zaistniałe do 31 grudnia 2002 r.	652
Definicja wypadku w drodze do/z pracy	652
13. Postępowanie w sprawach świadczeń	655

Rozdział X

Świadczenia i zasiłki przedemerytalne	658
1. Przejęcie wypłaty świadczeń i zasiłków przedemerytalnych przez ZUS	658
2. Wymagane warunki do przyznania świadczenia przedemerytalnego	659

A. Okres pobierania zasiłku dla bezrobotnych	660
B. Posiadanie statusu osoby bezrobotnej	665
C. Nieodrzućenie propozycji odpowiedniego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej	667
D. Złożenie wniosku w określonym terminie	668
E. Warunki do świadczenia przedemerytalnego wynikające z art. 2 ust. 1 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych	669
a. Likwidacja lub niewypłacalność pracodawcy	669
b. Prawo do świadczenia przedemerytalnego dla osób prowadzących pozarolniczą działalność	674
c. Prawo do świadczenia przedemerytalnego dla osób, które utraciły prawo do renty	675
d. Prawo do świadczenia przedemerytalnego dla osób zatrudnionych w zakładach produkujących, lub które zaprzestały produkcji wyrobów zawierających azbest	677
e. Prawo do świadczenia pielęgnacyjnego dla pracowników stoczni	678
f. Prawo do świadczenia przedemerytalnego dla osób, które utraciły prawo do świadczeń opiekuńczych	679
F. Okres uprawniający do emerytury	680
3. Wysokość świadczeń i zasiłków przedemerytalnych	682
4. Ustanie prawa do świadczenia i zasiłku przedemerytalnego, zawieszenie prawa do tego świadczenia oraz zbieg prawa do świadczenia z rentą rodzinną	684
A. Ustanie prawa do świadczenia przedemerytalnego i zasiłku przedemerytalnego	684
a. Wniosek osoby uprawnionej	684
b. Nabycie prawa do emerytury	684
c. Osiągnięcie wieku emerytalnego	685
d. Nabycie nieruchomości rolnej	685
e. Śmierć osoby uprawnionej	685
B. Zawieszenie prawa do świadczenia i zasiłku przedemerytalnego związane z nabyciem prawa do świadczenia o charakterze rentowym	686
a. Nabycie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy lub renty inwalidzkiej	686
b. Podjęcie wypłaty renty strukturalnej i świadczenia o charakterze rentowym z instytucji zagranicznej	687
C. Zasady wstrzymania wypłaty świadczenia i zasiłku przedemerytalnego	687
D. Prawa nabyte (dotyczące ubezpieczonych, którzy przed dniem 1 października 2017 r. nabyli prawo do świadczenia przedemerytalnego)	688
5. Zbieg prawa do świadczenia i zasiłku przedemerytalnego z prawem do renty rodzinnej	689
6. Zasady wstrzymania wypłaty świadczenia i zasiłku przedemerytalnego wynikające z ustawy o emeryturach i rentach z FUS	690

7. Zawieszanie lub zmniejszanie wysokości świadczeń (zasiłków) przedemerytalnych	690
A. Zasady ogólne	690
B. Kwoty przychodu	692
a. Dopuszczalna kwota przychodu	693
b. Graniczna kwota przychodu	693
C. Skutki osiągnięcia przychodu w trakcie trwania roku rozliczeniowego	693
a. Zawieszanie świadczeń w trakcie roku rozliczeniowego	694
b. Zmniejszenie wysokości świadczeń w trakcie roku kalendarzowego	695
D. Rozliczenie świadczeń (zasiłków) przedemerytalnych po zakończeniu roku rozliczeniowego	696
a. Roczne rozliczenie przychodu	697
b. Miesięczne rozliczenie świadczeń	699
c. Rozliczenie przed upływem roku rozliczeniowego	701
d. Obowiązki osoby uprawnionej do świadczenia lub zasiłku przedemerytalnego oraz płatnika składek	702
8. Postępowanie o świadczenie przedemerytalne	704
A. Postępowanie na wniosek	704
B. Termin złożenia wniosku	704
C. Dokumenty niezbędne przy ubieganiu się o świadczenie przedemerytalne	705
a. Dokumenty, które muszą złożyć wszyscy wnioskodawcy	705
b. Dokumenty dotyczące indywidualnych uprawnień	707
c. Decyzja	708
d. Obowiązki płatników składek	709
D. Nienależnie pobrane świadczenia oraz świadczenia niezrealizowane	709

Rozdział XI

Nauczycielskie świadczenie kompensacyjne	711
1. Komu przysługuje nauczycielskie świadczenie kompensacyjne	711
2. Warunki wymagane do przyznania nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego	713
A. Wymagany wiek	715
B. Wymagany staż	717
C. Rozwiązanie stosunku pracy	718
3. Wysokość nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego	722
4. Powstanie, ustanie i zawieszenie prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego	723
A. Powstanie prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego	723
B. Ustanie prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego	724
C. Zawieszenie prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego ...	724
5. Niezrealizowane świadczenia	726

Aneks

Formularze ZUS	727
1. Formularz ZUS EMP. Wniosek o emeryturę	728
2. Formularz ZUS EPOM. Wniosek o emeryturę pomostową	734
3. Formularz ZUS ERP-6. Informacja o okresach składkowych i nieskładkowych	738
4. Formularz ZUS ERPO. Wniosek o ponowne obliczenie świadczenia emerytalno-rentowego	740
5. Formularz ZUS ERN. Wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy	742
6. Formularz ZUS ERR. Wniosek o rentę rodzinną	747

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Źródła prawa

k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
KN	– ustawa z 26.01.1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2018 r. poz. 967 ze zm.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2018 r. poz. 917 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2017 r. poz. 682 ze zm.)
rozporządzenie w sprawie postępowania	– rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 11.10.2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz.U. Nr 237, poz. 1412)
rozporządzenie z 7.02.1983 r.	– rozporządzenie Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.)
u.e.pom.	– ustawa z 19.12.2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1924)
u.e.r.	– ustawa z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1270 ze zm.)
u.n.s.k.	– ustawa z 22.05.2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 128)
u.p.p.k.	– ustawa z 4.10.2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych (Dz.U. poz. 2215)
u.p.z.i.r.p.	– ustawa z 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2018 r. poz. 1265 ze zm.)
ustawa wiekowa	– ustawa z 16.11.2016 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 38 ze zm.)
u.s.u.s.	– ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 300 ze zm.)
u.ś.p.ch.m.	– ustawa z 25.06.1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. z 2019 r. poz. 645)
u.w.p.ch.z./ustawa wypadkowa	– ustawa z 30.10.2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1376 ze zm.)

2. Organy orzekające

NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
S.Apel.	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny

3. Publikatory

Dz.U.	– Dziennik Ustaw
M.P.	– Monitor Polski
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Powszechnych
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – seria A
PiZS	– Praca i Zabezpieczenie Społeczne

4. Inne

art.	– artykuł
FUS	– Fundusz Ubezpieczeń Społecznych
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
lit.	– litera
m.in.	– między innymi
niepubl.	– niepublikowany
pkt	– punkt
PIP	– Państwowa Inspekcja Pracy
por.	– porównaj
PPK	– pracownicze plany kapitałowe
UE	– Unia Europejska
ust.	– ustęp
uw.	– uwaga (i)
wyd.	– wydanie
w zw.	– w związku
ze zm.	– ze zmianami
zob.	– zobacz
ZUS	– Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Rozdział I

PRAWO DO EMERYTUR USTALANYCH NA DOTYCHCZASOWYCH ZASADACH

Ustawa z 11.05.2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 637); ustawa z 16.11.2016 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 38).

W aktualnym systemie emerytalnym funkcjonują zasadniczo dwa rodzaje emerytur, określane jako **ustalane według dotychczasowych (starych) i nowych (zreformowanych) zasad**, przy czym o uprawnieniach do emerytury z uwzględnieniem tego podziału decyduje w zasadzie data urodzenia ubezpieczonego i płeć.

Osoby urodzone przed dniem 1.01.1949 r. nabywają prawo do emerytury ustalonej według dotychczasowych zasad, co oznacza, że prawo do emerytury uzależnione jest od:

- ukończenia wieku emerytalnego oraz
- udowodnienia wymaganego stażu pracy.

Osoby urodzone po dniu 31.12.1948 r., nabywają prawo do emerytury na nowych (zreformowanych) zasadach. Przy ustalaniu prawa do tej emerytury nie jest wymagane udowodnienie określonego stażu pracy, natomiast osoba ubiegająca się o tę emeryturę, musi:

- osiągnąć powszechny wiek emerytalny i
- podlegać (przez jakiegokolwiek okres) ubezpieczeniu społecznemu lub emerytalnemu.

W odniesieniu do niektórych **osób urodzonych między 1.01.1949 r. a 31.12.1968 r. ustawodawca przewidział szczególne rozwiązania**, umożliwiające im nabycie prawa do emerytury na zasadach przewidzianych dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1.01.1949 r.

Emerytury powszechne są przyznawane nie wcześniej niż od dnia osiągnięcia tzw. powszechnego wieku emerytalnego.

Z dniem 1.01.2013 r. weszła w życie ustawa z 11.05.2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 637); dalej: ustawa zmieniająca/ustawa wiekowa. Ustawą tą wprowadzono przede wszystkim wydłużony wiek emerytalny, który docelowo – zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn – ma wynosić 67 lat.

Natomiast ustawą z 16.11.2016 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 38) **przywrócony został tzw. obniżony wiek emerytalny, wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn**. Dla osób urodzonych przed 1949 r., które uprawnienia emerytalne nabywały w takim właśnie wieku (z wyłączeniem mężczyzn urodzonych w 1948 r.), zmiana ta nie miała znaczenia, bowiem osoby te już dawno osiągnęły ten wiek.

1. Prawo do emerytury dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.

Art. 6, 7, 10, 10a, 27, 27a, 28 u.e.r.

A. Emerytura powszechna

Ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1.01.1949 r. mogą przejść na emeryturę, jeżeli:

- osiągnęli wymagany powszechny wiek emerytalny i
- udowodnili okresy składkowe i nieskładkowe, w wymiarze wskazanym w art. 27 u.e.r.

Osoby, do których adresowana jest ta emerytura, już dawno osiągnęły wymagany wiek emerytalny, choć niektórzy z tej grupy ubezpieczonych nieprzerwanie pracują i do dziś nie wystąpili jeszcze z wnioskiem o emeryturę. Możliwe jest także, że o omawianą emeryturę nie wystąpiły osoby urodzone przed 1949 r., a uprawnione do emerytury wcześniejszej. Jeśli pracowały po przyznaniu emerytury wcześniejszej co najmniej przez 30 miesięcy, zgłoszenie wniosku o emeryturę powszechną spowoduje, że będą otrzymywały wyższe świadczenie.

Za ubezpieczonego w rozumieniu ustawy emerytalnej uważa się osobę podlegającą ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, określonym w przepisach ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a także osobę, która przed dniem wejścia w życie ustawy emerytalnej, tj. przed dniem 1.01.1999 r. podlegała ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu, z wyłączeniem ubezpieczenia społecznego rolników.

Osoba ubiegająca się o tę emeryturę nie musi więc podlegać ubezpieczeniom społecznym w dniu składania wniosku o świadczenie, nie ma też ograniczenia co do okresu, w jakim ostatnio musiała podlegać tym ubezpieczeniom.

Emerytura ta przysługuje niezależnie od ostatniego tytułu ubezpieczenia oraz od okresu, jaki upłynął od jego ustania.

W dniu 11 marca 2019 r. wniosek o emeryturę zgłosił ubezpieczony, urodzony 23 grudnia 1948 r. Na przestrzeni życia udowodnił 40 lat, 3 miesiące i 10 dni okresów składkowych oraz 2 miesiące i 3 dni okresów nieskładkowych. Ubezpieczony spełnił warunki do emerytury przewidzianej w art. 27 u.e.r. Realizując wniosek zainteresowanego, ZUS wydał decyzję o przyznaniu emerytury od dnia 1 marca 2019 r., tj. od miesiąca, w którym został zgłoszony wniosek. Zainteresowany rozwiązał stosunek pracy z dniem 28 lutego 2018 r., a zatem od 1 marca 2019 r. ZUS również podjął wypłatę emerytury.

Kobietom urodzonym przed dniem 1.01.1949 r. emerytura przewidziana w art. 27 u.e.r. przysługuje po osiągnięciu wieku emerytalnego, wynoszącego **60 lat** oraz udowodnieniu okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze wynoszącym co najmniej 20 lat. **Mężczyznom** urodzonym przed dniem 1.01.1949 r. emerytura powszechna przysługuje, jeśli ukończyli powszechny wiek emerytalny, wynoszący **65 lat** oraz udowodnili staż pracy wynoszący 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych.

Przy ustalaniu wymaganego stażu emerytalnego uwzględnia się okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w tym gospodarstwie (art. 10 ust. 1 u.e.r.) oraz okres pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy (art. 10a u.e.r.), oczywiście o ile udowodnione okresy składkowe i nieskładkowe są zbyt krótkie do nabycia uprawnień emerytalnych na podstawie omawianego przepisu.

B. Emerytura przy skróconym stażu emerytalnym

Ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1.01.1949 r., którzy nie udowodnili stażu pracy wymaganego do przyznania tzw. emerytury powszechnej, tj. co najmniej 20 lat składkowych i nieskładkowych kobieta oraz 25 lat – mężczyzna, przysługuje emerytura, jeśli udowodnią krótszy okres, wskazany w art. 28 u.e.r.

Warunkiem przyznania omawianej emerytury jest udowodnienie okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze wynoszącym co najmniej 15 lat – w przypadku kobiet i 20 lat – w przypadku mężczyzn.

Emerytura ta przysługuje ubezpieczonym, którzy ukończyli wiek emerytalny, wymagany do przyznania emerytury powszechnej, tj. 60 lat kobiety i 65 lat mężczyźni.

Przy ustalaniu, czy został spełniony warunek posiadania 15- lub 20-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, uwzględnia się także okresy prowadzenia gospodar-

stwa rolnego lub pracy w tym gospodarstwie (art. 10 ust. 1 u.e.r.) oraz okres pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy (art. 10a u.e.r.). Okresy te podlegają doliczeniu do okresów składkowych i nieskładkowych, jeśli zostały one udowodnione wymiarze krótszym od wymaganego.

W kwietniu 2019 r. wniosek złożył ubezpieczony, urodzony 22 grudnia 1948 r. Mężczyzna ten przedłożył dowody, potwierdzające 14-letni okres pracy w charakterze domownika w gospodarstwie rolnym rodziców. Po sprzedaniu przez rodziców gospodarstwa nie wykonywał żadnej pracy, a w okresie od 1 października 2012 r. do 30 września 2018 r. pozostawał w stosunku pracy. Przez okres 6 miesięcy poprzedzających zgłoszenie wniosku o emeryturę pobierał zasiłek dla bezrobotnych. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał mu emeryturę, bowiem ukończył wiek 65 lat, a także udowodnił wymagany, co najmniej 20-letni staż emerytalny, na który składa się 6 lat i 6 miesięcy okresów składkowych (zatrudnienie na umowie o pracę i okres pobierania zasiłku dla bezrobotnych), uzupełnione do wymaganych 20 lat – 13 latami i 6 miesiącami pracy w gospodarstwie rolnym rodziców.

Należy wskazać, że przy uzupełnianiu okresów składkowych i nieskładkowych okresami rolnymi i/lub pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy, może zdarzyć się tak, że te ostatnie są na tyle długie, iż pozwolą na przyznanie emerytury powszechnej (art. 27 u.e.r.).

W przypadku gdy wymiar okresów składkowych i nieskładkowych jest krótszy niż 15 lat dla kobiet i 20 lat dla mężczyzn, a ubezpieczony posiada okresy pracy w gospodarstwie rolnym i/lub okresy pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy, ZUS w pierwszej kolejności sprawdzi, czy udowodniony został łącznie (a więc z uwzględnieniem okresów składkowych, nieskładkowych, rolnych i pobierania renty) wymiar wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn. Jeśli tak – ubezpieczony nabywa uprawnienia do emerytury powszechnej, przewidzianej w art. 27 u.e.r. Emerytura ta jest korzystniejsza, bowiem w przypadku udowodnienia okresów składkowych w niewielkim wymiarze (np. 6 czy 9 lat), a do tego w okresie znacznie poprzedzającym zgłoszenie wniosku – brak jest możliwości ustalenia podstawy wymiaru emerytury lub podstawa ta jest niska, a wszystko to skutkuje przyznaniem emerytury w minimalnej, gwarantowanej wysokości. Jest to o tyle istotne, że **emerytura ustalana przy skróconym stażu pracy nie jest objęta gwarancją podwyższenia do świadczenia najniższego**.

Przy uzupełnianiu okresów składkowych i nieskładkowych okresami rolnymi i pobierania renty w pierwszej kolejności ZUS sprawdza, czy został spełniony łącznie przebyty okres wymagany do przyznania emerytury powszechnej.

Z wnioskiem o emeryturę wystąpiła kobieta urodzona w 1947 r. Wnioskodawczyni podjęła pracę od 1 maja 2003 r. (wcześniej pracowała przez dwa lata w gospodarstwie rolnym rodziców jako domownik), a następnie pozostawała na utrzymaniu małżonka oraz sprawowała opiekę nad dzieckiem urodzonym w 1967 r. Na dzień zgłoszenia wniosku o emeryturę udowodniła 13 lat pracy w ramach stosunku pracy (okres składkowy) i 3 lata nieskładkowe (opie-

ka nad dzieckiem w wieku do lat 4). Przy ustalaniu prawa do emerytury organ rentowy uwzględni 16-letni staż emerytalny (okresy składkowe i nieskładkowe). Okresy pracy w gospodarstwie rolnym (2 lata) nie wystarczą do uzupełnienia okresów składkowych i nieskładkowych do 20 lat, co umożliwiłoby przyznanie emerytury przewidzianej w art. 27 u.e.r. W tym przypadku ZUS przyznał emeryturę przewidzianą w art. 28 u.e.r. Wnioskodawczyni udowodniła 16-letni staż emerytalny (13 lat pracy i 3 lata opieki nad dzieckiem). Jest to okres wystarczający do przyznania emerytury przy skróconym stażu emerytalnym.

W przypadku gdy łączny wymiar udowodnionych okresów składkowych i nieskładkowych, uzupełniony okresami pracy w gospodarstwie rolnym i/lub pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy jest krótszy od okresu wynoszącego odpowiednio 20 i 25 lat, **możliwe jest dopełnienie do 15 lat (kobieta) lub 20 lat (mężczyzna)**.

Ubezpieczona urodzona 11 stycznia 1948 r., zgłosiła wniosek o emeryturę. W dacie zgłoszenia wniosku miała ukończone 60 lat. Wnioskodawczyni udowodniła:

- 2-letni okres pracy w gospodarstwie rolnym rodziców w charakterze domownika (w latach 1968–1970);
- 3-letni okres opieki nad dziećmi w wieku do lat 4 (w latach 1970–1974), w następnych latach pozostawała na utrzymaniu męża;
- 6-letni okres zatrudnienia (w latach 1991–1997);
- 2-letni okres pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy (w latach 1997–1999);
- 3-letni okres składkowy – zatrudnienie na umowie o pracę, przy czym stosunek pracy został rozwiązany z dniem 30 czerwca 2016 r.

Do ustalenia prawa do emerytury organ rentowy przyjął: 9 lat składkowych, 3 lata nieskładkowe, 2 lata pracy w gospodarstwie rolnym oraz 2-letni okres pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy – łącznie 16 lat. Jest to więc wymiar niewystarczający do przyznania emerytury powszechnej, przewidzianej w art. 27 u.e.r. W związku z tym organ rentowy ustalił okresy, jakie mogą być przyjęte do przyznania emerytury przy skróconym stażu emerytalnym. Wymagany okres to 15 lat, a zatem ZUS uwzględnił: 9 lat składkowych i 3 lata nieskładkowe – razem 12 lat i uzupełnił je trzema latami pracy w gospodarstwie rolnym i rocznym okresem pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy.

Z wnioskiem o emeryturę wystąpił ubezpieczony, urodzony w 1948 r., który ukończył już powszechny wiek emerytalny. Na przestrzeni życia udowodnił następujące okresy:

- domownik – praca w gospodarstwie rolnym teściów (6 lat),
- zatrudnienie w ramach stosunku pracy w okresie od 1 stycznia 1975 r. do 31 października 1987 r. (12 lat i 10 miesięcy),
- pobieranie okresowej renty inwalidzkiej w latach 1988–1990 (3 lata) oraz
- zatrudnienie w ramach stosunku pracy od 1 marca 1992 r. do 31 lipca 1992 r. (5 miesięcy).

Ostatnie zatrudnienie wnioskodawcy ustało w 1992 r. Na przestrzeni życia udowodnił 13 lat i 3 miesiące okresów składkowych. Okresy te podlegają uzupełnieniu udowodnionymi okresami pracy w gospodarstwie rolnym teściów (6 lat) – co daje udowodniony staż 19 lat i 3 miesiące. Jest to okres niewystarczający do przyznania emerytury przewidzianej w art. 28 u.e.r., a zatem podlega on dalszemu uzupełnieniu okresem pobierania renty (9 miesięcy). Łączny wymiar wszystkich udowodnionych okresów wynosi 22 lata i 3 miesiące, a więc jest niewystarczający do przyznania emerytury przewidzianej w art. 27 u.e.r. Zainteresowany spełnił warunki wymagane do emerytury przewidzianej w art. 28 u.e.r.: udowodnił co najmniej 20-letni staż emerytalny i ukończył powszechny wiek emerytalny.

Orzecznictwo:

- wyrok SN z 8.03.2017 r., II UK 755/15, LEX nr 2271459 („1. Nie ma przeszkód prawnych, aby ubezpieczony pobierający emeryturę przyznaną mu w niższym wieku emerytalnym dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze – art. 32 u.e.r.f.u.s., domagał się przyznania emerytury przysługującej w tzw. powszechnym wieku emerytalnym na podstawie art. 27 tej ustawy, ponieważ ze względu na odmienne przesłanki nabycia prawa do obu tych świadczeń organ ubezpieczeń społecznych powinien wydać decyzje w oparciu o różne podstawy prawne przysługujących ubezpieczonemu świadczeń emerytalnych, a następnie wypłacać świadczenie wyższe lub wybrane przez ubezpieczonego – art. 95 ust. 1 ustawy. Jeżeli więc nie może być kwestionowana możliwość kilkakrotnego przechodzenia na emeryturę, przepis art. 55 u.e.r.f.u.s. należy rozumieć jako przyznający prawo do złożenia wniosku o wyliczenie emerytury w powszechnym wieku emerytalnym jeżeli ubezpieczenie było kontynuowane po osiągnięciu wieku 65 lat dla mężczyzny, a wniosek został złożony po dniu 31 grudnia 2008 r. niezależnie od faktu uzyskania przez tę osobę emerytury wcześniejszej (art. 32 ustawy) lub w niższym wieku emerytalnym (art. 29 ustawy).
Z możliwości obliczenia wysokości emerytury na podstawie art. 55 u.e.r.f.u.s., nie mogą korzystać ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., także kontynuujący ubezpieczenia emerytalne i rentowe po osiągnięciu przewidzianego w art. 27 tej ustawy wieku emerytalnego, którym przyznane zostały emerytury po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego (art. 27 ustawy) przed końcem 2008 r. w wysokościach obliczonych według dotychczasowych zasad, także wówczas gdy nie pobierali takiego świadczenia, wobec kontynuowania zatrudnienia.”);
- wyrok S.Apel. w Białymstoku z 24.02.2016 r., III AUa 940/15, niepubl. („Zaliczenie nieudokumentowanych spornych okresów składkowych z przebiegu ubezpieczenia do stażu ubezpieczeniowego na podstawie zeznań świadków lub przesłuchania strony zainteresowanej jest dopuszczalne tylko w przypadkach nie budzących żadnych wątpliwości co do spójnego i precyzyjnego – rodzajowego oraz czasowego potwierdzenia się udowadnianych okoliczności. W razie przeprowadzenia w zasadzie wyłącznie dowodów z zeznań świadków, nie mogą one, choćby ze względu na znaczny upływ czasu, stanowić wystarczająco pewnego źródła dla rekonstrukcji faktów o rodzaju zatrudnienia, warunkach pracy i płacy oraz pozostałych niezbędnych okoliczności, w szczególności, gdy dotychczas przedłożone dokumenty tego nie potwierdzają, a zeznania świadków obarczone są znacznym stopniem ogólnikowości.”);
- wyrok S.Apel. w Lublinie z 30.09.2015 r., III AUa 317/15, niepubl. („Zaliczenie Jeżeli okresy składkowe lub nieskładkowe nie przekraczają w przypadku mężczyzny 20 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami wskazanymi w art. 10 ust. 1 u.e.r.f.u.s. jedynie w celu nabycia prawa do tzw. niepełnej emerytury na podstawie art. 28 u.e.r.f.u.s. Dopiero w przypadku, gdy okresy składkowe i nieskładkowe przekraczają 20 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami, o jakich mowa w art. 10 ust. 1 ustawy, dla nabycia pełnych uprawnień emerytalnych.”);
- wyrok S.Apel. w Szczecinie z 22.09.2015 r., III AUa 646/14, niepubl. („Przepis art. 10 ust. 1 u.e.r.f.u.s. pozwala uzupełnić okresy składkowe i nieskładkowe okresami pracy w gospodarstwie rolnym do rozmiaru najbliższego (kolejnego) stażu okresów składkowych i nieskładkowych w zakresie wymaganym i koniecznym do nabycia określonych uprawnień emerytalnych. Art. 10 ust. 3 ustawy nie wyłącza możliwości uwzględnienia okresów pracy rolniczej w stażu składkowym, które nie zostały zaliczone do nabycia prawa do emerytury lub renty rolniczej. Nie oznacza to jednak, że te same okresy zaliczać można dwa razy do różnych świadczeń. Okresy, które zostały ubezpieczonemu zaliczone do nabycia prawa do renty nie mogą bowiem zostać zaliczone do okresu, od którego zależy nabycie prawa do emerytury pracowniczej. Oznacza to, że jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe nie przekraczają 20 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami wskazanymi w art. 10 ust. 1 ustawy jedynie w celu nabycia prawa do tzw. niepełnej emerytury na podstawie art. 28 u.e.r.f.u.s.”);
- wyrok S.Apel. w Szczecinie z 17.09.2015 r., III AUa 943/14, niepubl. („Niedopuszczalne jest ustalenie prawa do emerytury niepełnej z art. 28 u.e.r.f.u.s., w sytuacji spełnienia przesłanek do eme-

rytury podstawowej. Uprawnienie z art. 28 ma charakter wyjątku od ogólnej zasady określonej w art. 27. Nie można przyjmować, że dla uzyskania świadczenia określonego w art. 32 ubezpieczony legitymuje się ponad 25-letnim stażem emerytalnym, natomiast dla stwierdzenia prawa do emerytury z art. 28 okresem składkowym nie przekraczającym tego progu.”);

- wyrok SN z 11.01.2011 r., I UK 246/10, LEX nr 738534 („Art. 10 ust. 1 ustawy z 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS pozwala uzupełnić okresy składkowe i nieskładkowe okresami pracy w gospodarstwie rolnym do rozmiaru najbliższego (kolejnego) stażu okresów składkowych i nieskładkowych w zakresie wymaganym i koniecznym do nabycia określonych uprawnień emerytalnych. Oznacza to, że jeżeli okresy składkowe lub nieskładkowe nie przekraczają 15 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami wskazanymi w art. 10 ust. 1 ustawy jedynie w celu nabycia prawa do tzw. niepełnej emerytury na podstawie art. 28 ustawy z 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. Dopiero w przypadku, gdy okresy składkowe i nieskładkowe przekraczają 15 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami, o jakich mowa w art. 10 ust. 1 ustawy, dla nabycia pełnych uprawnień emerytalnych.”);
- wyrok SN z 24.09.2009 r., II UK 19/09, OSNP 2011/9–10, poz. 135 („1. Przepis art. 233 § 1 k.p.c. bezpośrednio dotyczy oceny dowodów i w konsekwencji ustaleń stanu faktycznego, zatem nie może być podstawą skargi kasacyjnej z racji ograniczenia zawartego w art. 3983 § 3 k.p.c. Tym bardziej łącznie z art. 382 k.p.c., albowiem ten przepis może być naruszony wtedy, gdy sąd pomija określony materiał dowodowy, ale tylko ten, który został przeprowadzony w postępowaniu sądowym, a nie dowody, których sąd nie przeprowadził mimo wniosku strony (wówczas znaczenie mogą mieć zarzuty naruszenia art. 217 k.p.c. i art. 227 k.p.c.). Przepis art. 10 ust. 1 ustawy z 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS pozwala uzupełnić okresy składkowe i nieskładkowe, które mają decydujące znaczenie przy ocenie uprawnień emerytalnych ustalanych na podstawie przepisów tej ustawy (art. 5–7), okresami składkowymi rolniczego ubezpieczenia społecznego, prowadzenia lub pracy w gospodarstwie rolnym do rozmiaru najbliższego (kolejnego) stażu okresów składkowych i nieskładkowych w zakresie wymaganym i koniecznym do nabycia określonych uprawnień emerytalnych. Oznacza to, że jeżeli okresy składkowe lub nieskładkowe nie przekraczają 15 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami wskazanymi w art. 10 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach jedynie w celu nabycia prawa do tzw. niepełnej emerytury na podstawie art. 28 tej ustawy. Natomiast, jeżeli okresy składkowe lub nieskładkowe przekraczają 15 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami, o jakich mowa w art. 10 ust. 1 ustawy, dla nabycia pełnych uprawnień emerytalnych (np. na podstawie art. 27 lub art. 29 ustawy.”);
- wyrok SN z 5.09.2008 r., II UK 364/07, OSNP 2010/1–2, poz. 23 („Przepis art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.; obecnie jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227) pozwala uzupełnić okresy składkowe i nieskładkowe, które mają decydujące znaczenie przy ocenie uprawnień emerytalnych ustalanych na podstawie przepisów tej ustawy (art. 5–7), okresami składkowymi rolniczego ubezpieczenia społecznego oraz prowadzenia lub pracy w gospodarstwie rolnym, do rozmiaru najbliższego (kolejnego) stażu okresów składkowych i nieskładkowych w zakresie wymaganym i koniecznym do nabycia określonych uprawnień emerytalnych. Oznacza to, że jeżeli okresy składkowe lub nieskładkowe nie przekraczają 15 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami wskazanymi w art. 10 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach jedynie w celu nabycia prawa do tzw. niepełnej emerytury na podstawie art. 28 tej ustawy. Natomiast, jeżeli okresy składkowe lub nieskładkowe przekraczają 15 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami, o jakich mowa w art. 10 ust. 1 ustawy, dla nabycia pełnych uprawnień emerytalnych (np. na podstawie art. 27 lub art. 29 ustawy.”).

C. Emerytura z urzędu

Zgodnie z art. 27a u.e.r. emeryturę przyznaje się z urzędu zamiast pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy osobie, która osiągnęła powszechny wiek emerytalny oraz podlegała – przez jakikolwiek okres – ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym.

Z chwilą osiągnięcia wskazanego wyżej wieku, osobom, które miały ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy na podstawie ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w tym również w przypadku, gdy miały ustalone prawo renty z tytułu niezdolności do pracy przyznanej przez Prezesa ZUS w drodze wyjątku na podstawie art. 83 ust. 1a u.e.r., jeżeli osoby te podlegały ubezpieczeniom społecznym albo ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym, **organ rentowy z urzędu przyznawał emeryturę.**

Emerytury tej **nie przyznawano** natomiast osobom mającym świadczenie przyznane w szczególnym trybie przez Prezesa Rady Ministrów.

Ubezpieczeni tej grupy wiekowej, którzy byli uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy w dacie ukończenia powszechnego wieku emerytalnego i nie zgłosili – najpóźniej w miesiącu ukończenia tego wieku wniosku o emeryturę – zostali **z urzędu przeniesieni przez ZUS na emeryturę.**

Niewielką grupę osób, które są nadal uprawnione do renty z tytułu niezdolności do pracy, ale nie mają ustalonej z urzędu emerytury, stanowią ci ubezpieczeni, którzy nie pobierają jej z powodu osiągania przychodów przekraczających 130% przeciętnego wynagrodzenia albo w związku ze złożonym w trybie art. 103 ust. 3 u.e.r. wnioskiem o zawieszenie prawa do renty. Emerytura z urzędu zostanie przyznana wówczas, gdy osoba ta zgłosi wniosek o podjęcie wypłaty renty. Emerytura z urzędu zostanie przyznana od dnia, od którego zostałaby podjęta wypłata renty w związku ze zgłoszonym wnioskiem (o podjęcie wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy).

W sytuacji gdy osoba uprawniona do renty z tytułu niezdolności do pracy i do innego świadczenia (np. renty rodzinnej czy też renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy czy też chorobą zawodową), ma wypłacane to inne świadczenie, emerytura z urzędu zostanie przyznana wówczas, gdy osoba zainteresowana zgłosi wniosek o podjęcie wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy. Przyznanie emerytury z urzędu następuje od dnia, od którego zostałaby podjęta wypłata renty z tytułu niezdolności do pracy, a więc od miesiąca zgłoszenia wniosku o wznowienie renty, nie wcześniej jednak niż od dnia osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego, wskazanego w art. 27 ust. 2 i 3 u.e.r.

2. Prawo do emerytury przewidzianej w art. 88 ustawy – Karta Nauczyciela dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r.

§ Art. 32, 47 u.e.r.; art. 1, 9, 20, 88 KN; art. 8 ust. 5 pkt 1 lit. b, ust. 6 i ust. 7 pkt 2, ust. 14 ustawy z 14.12.2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 996 ze zm.).

Możliwość przejścia na emeryturę nauczycielską dla ubezpieczonych urodzonych po 31.12.1948 r. a przed 1.01.1969 r. wynika z art. 46 w związku z art. 32 oraz 47 u.e.r. w związku z art. 88 KN.

Emerytura nauczycielska bez względu na wiek przysługuje nauczycielom wykonującym pracę nauczycielską zatrudnionym w:

- publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oraz placówkach doskonalenia nauczycieli działających na podstawie ustawy z 14.12.2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 996 ze zm.), z zastrzeżeniem art. 1 ust. 2 pkt 1a, 1b oraz 2 lit. a KN;
- zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich działających na podstawie ustawy z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969);
- publicznych kolegiach pracowników służb społecznych.

Omawianą emeryturę mogą uzyskać również:

- a) nauczyciele mianowani lub dyplomowani zatrudnieni na stanowiskach, na których wymagane są kwalifikacje pedagogiczne, w:
 - urzędach organów administracji rządowej,
 - kuratoriach oświaty,
 - specjalistycznej jednostce nadzoru,
 - Centralnej Komisji Egzaminacyjnej oraz okręgowych komisjach egzaminacyjnych,
 - organach sprawujących nadzór pedagogiczny nad zakładami poprawczymi, schroniskami dla nieletnich oraz szkołami przy zakładach karnych;
- b) nauczyciele zatrudnieni w publicznych placówkach doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym, publicznych placówkach doskonalenia nauczycieli szkół artystycznych oraz publicznych placówkach doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych, którzy nauczają w szkołach rolniczych, oraz publicznej placówce doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych o zasięgu ogólnokrajowym, o których mowa odpowiednio w art. 8 ust. 5 pkt 1 lit. b, ust. 6 i 7 pkt 2 i ust. 14 ustawy z 14.12.2016 r. – Prawo oświatowe;
- c) nauczyciele zatrudnieni w:
 - publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach prowadzonych przez osoby fizyczne oraz osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego,

- przedszkolach niepublicznych, niepublicznych placówkach, o których mowa w art. 1 ust. 1 pkt 1 KN, oraz szkołach niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych,
 - publicznych innych formach wychowania przedszkolnego prowadzonych przez osoby fizyczne oraz osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego oraz niepublicznych innych formach wychowania przedszkolnego;
- d) nauczyciele urlopowani na podstawie przepisów ustawy z 23.05.1991 r. o związkach zawodowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 263);
- e) pracownicy zatrudnieni u pracodawców niewymienionych w art. 1 ust. 1 oraz 2 pkt 1–3 KN, pełniący funkcję instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz kierowników praktycznej nauki zawodu, posiadający kwalifikacje określone dla nauczycieli praktycznej nauki zawodu oraz wykonujący pracę dydaktyczną i wychowawczą w wymiarze przewidzianym dla tych nauczycieli;
- f) pracownicy zatrudnieni w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach wychowawców, pedagogów oraz na stanowiskach kierowniczych, posiadający kwalifikacje, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1 KN, wykonujący pracę dydaktyczną i wychowawczą co najmniej w połowie obowiązującego ich czasu pracy.

Zgodnie z ustawą – Karta Nauczyciela emerytura bez względu na wiek przysługuje nauczycielom, którzy:

- 1) nie później niż do dnia 31.12.2008 r. posiadają:
 - a) co najmniej 30-letni okres składkowy i nieskładkowy, w tym co najmniej 20-letni okres pracy nauczycielskiej lub
 - b) co najmniej 25-letni okres składkowy i nieskładkowy, w tym co najmniej 20-letni okres pracy w szkolnictwie specjalnym;
- 2) rozwiążą na swój wniosek umowę o pracę nauczycielską albo rozwiązanie stosunku pracy nauczycielskiej nastąpi w trybie:
 - a) art. 20 ust. 1, 5c lub 7 KN, tj.:
 - w przypadku całkowitej lub częściowej likwidacji szkoły albo w razie zmian organizacyjnych powodujących zmniejszenie liczby oddziałów w szkole lub zmian planu nauczania uniemożliwiających dalsze zatrudnianie nauczyciela w pełnym wymiarze zajęć,
 - z upływem sześciomiesięcznego okresu pozostawania w stanie nieczynnym,
 - z powodu odmowy podjęcia pracy przez nauczyciela w stanie spoczynku proponowanej mu pracy;
 - b) art. 225 ust. 1, 6, 7 i 10 oraz art. 226 ust. 1 ustawy z 14.12.2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 60 ze zm.), tj.:
 - rozwiązania z nauczycielem gimnazjum – prowadzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego, zatrudnionego na podstawie mianowania lub umowy o pracę na czas nieokreślony – stosunku pracy przez dyrektora szkoły w przypadku, gdy w roku szkolnym 2017/2018 lub 2018/2019 nie

jest możliwe jego dalsze zatrudnienie (lub zatrudnienie w pełnym wymiarze zajęć) w gimnazjum w roku szkolnym 2017/2018 lub 2018/2019 ze względu na zmiany organizacyjne powodujące wygaszenie kształcenia w gimnazjum – z uwagi na to, że nauczyciel nie wyraził zgody na przeniesienie w stan nieczynny,

- rozwiązania przez dyrektora gimnazjum stosunku pracy z nauczycielem, który nie wyraził zgody na przeniesienie w stan nieczynny,
 - z upływem sześciomiesięcznego okresu pozostawania w stanie nieczynnym,
 - rozwiązania stosunku pracy w roku szkolnym 2018/2019 z nauczycielami gimnazjów prowadzonych przez jednostkę samorządu terytorialnego, zatrudnionymi na podstawie mianowania lub umowy o pracę na czas nieokreślony, których dalsze zatrudnienie nie jest możliwe ze względu na zmiany organizacyjne powodujące wygaszenie kształcenia w gimnazjum;
- 3) nie są członkami otwartego funduszu emerytalnego lub zgłosiły wniosek o przekazanie środków zgromadzonych w OFE, za pośrednictwem ZUS, na dochody budżetu państwa.

Jak wcześniej wskazano, nauczyciele – urodzeni po 31.12.1948 r. a przed 1.01.1969 r. – mają prawo do emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek, po spełnieniu wyżej wskazanych warunków, o ile nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego, a jeżeli przystąpili, to w przypadku, gdy zgłoszą wniosek za pośrednictwem ZUS o przekazanie środków zgromadzonych w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem ZUS, na dochody budżetu państwa.

Np. Nauczycielka, urodzona w dniu 19 września 1960 r., we wrześniu 2018 r. złożyła wniosek o emeryturę nauczycielską bez względu na wiek. Z dniem 31 sierpnia 2018 r. – na swój wniosek – rozwiązała stosunek pracy nauczycielskiej. Na dzień 31 grudnia 2008 r. nauczycielka legitymowała się 30-letnim stażem pracy, z czego 26 lat i 2 miesiące to okres pracy nauczycielskiej (nauczyciel w szkole podstawowej, przez 20 lat w pełnym wymiarze czasu pracy, a przez 6 lat i 2 miesiące – w wymiarze 3/4 obowiązującego wymiaru czasu zajęć), a 4 lata to okres studiów na wyższej uczelni (studia ukończone). Na dzień 31 grudnia 2008 r. ubezpieczona spełniła wymagane warunki dotyczące stażu ogólnego i stażu nauczycielskiego. Od grudnia 1999 r. ubezpieczona jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego. We wniosku o emeryturę wskazała, iż wnosi o przekazanie środków zgromadzonych w otwartym funduszu emerytalnym na dochody budżetu państwa. Zostały spełnione wszystkie warunki wymagane do przyznania świadczenia. ZUS przyznał prawo do emerytury nauczycielskiej.

Emerytura nauczycielska przysługuje pod warunkiem, że wniosek o przyznanie zostanie zgłoszony przed ukończeniem powszechnego wieku emerytalnego.

Wniosek o emeryturę nauczycielską bez względu na wiek można złożyć w każdym czasie, lecz przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego. Obniżenie wieku emerytalnego do 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn (od 1.10.2017 r.) mogłoby w niektórych sytuacjach uniemożliwić przyznanie emerytury nauczycielskiej.

Jednakże w przepisach przejściowych zagwarantowano nauczycielom to uprawnienie, nawet po ukończeniu obniżonego wieku. Dotyczy to nauczycieli, którzy przed 1.10.2017 r. nie osiągnęli podwyższonego wieku emerytalnego, ale osiągnęli obniżony wiek 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn albo wiek ten osiągnęli do 31.08.2018 r.

Nauczyciele, którzy nie ukończyli obniżonego wieku emerytalnego do 31.08.2018 r., mogą przejść na emeryturę nauczycielską na podstawie art. 88 KN, o ile spełniają warunki wymienione w art. 88 KN i z wnioskiem o emeryturę wystąpią przed ukończeniem obniżonego wieku emerytalnego. Istotne jest, aby warunki do przyznania emerytury – dotyczące stażu ogólnego i stażu nauczycielskiego – były spełnione nie później niż do 31.12.2008 r.

Np. Ubezpieczony, urodzony w grudniu 1957 r., 20-letni okres pracy nauczycielskiej osiągnął w dniu 17 czerwca 2008 r. Do końca grudnia 2008 r. posiada 30 lat i 2 miesiące okresów składkowych i nieskładkowych, w tym 20-letni okres pracy nauczycielskiej. Przy ustalaniu stażu nauczycielskiego uwzględniono 6-letni okres wykonywania tej pracy w wymiarze 7/8 obowiązującego wymiaru czasu zajęć. Ubezpieczony nadal jest zatrudniony w szkole. Nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego. Ma zamiar przejść na emeryturę nauczycielską z końcem roku szkolnego 2018/2019. Ubezpieczony spełni warunki wymagane do przyznania emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek, jeżeli rozwiąże na swój wniosek stosunek pracy nauczycielskiej albo stosunek ten zostanie rozwiązany w trybie określonym w art. 20 ust. 1, 5c lub 7 KN.

Jednym z warunków bezwzględnie wymaganych do przyznania emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek jest **rozwiązanie stosunku pracy** na wniosek nauczyciela lub w okolicznościach wymienionych w konkretnych przepisach (wskazanych wyżej) ustawy – Karta Nauczyciela i ustawy – Prawo oświatowe.

Emerytura nauczycielska przysługuje zatem – po spełnieniu wymaganego warunku stażu ogólnego i stażu nauczycielskiego – o ile rozwiązanie stosunku pracy z nauczycielem nastąpiło w przypadku:

- całkowitej likwidacji szkoły;
- częściowej likwidacji szkoły albo w razie zmian organizacyjnych powodujących zmniejszenie liczby oddziałów w szkole lub zmian planu nauczania uniemożliwiających dalsze zatrudnianie nauczyciela w pełnym wymiarze zajęć.

Prawo do emerytury nauczycielskiej nabędzie nauczyciel **w sytuacji wygaśnięcia stosunku pracy** z:

- upływem sześciomiesięcznego okresu pozostawania w stanie nieczynnym albo
- dniem odmowy podjęcia – przez nauczyciela pozostającego w stanie nieczynnym – pracy w pełnym wymiarze zajęć na czas nieokreślony lub na okres, na który została zawarta umowa, w tej samej szkole, na tym samym lub innym stanowisku, pod warunkiem posiadania przez nauczyciela wymaganych kwalifikacji.

! Do przyznania emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek nie wymaga się, aby rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło do 31.12.2008 r. Rozwiązanie stosunku pracy może nastąpić po 31.12.2008 r.

Jeżeli nauczyciel jest zatrudniony w więcej niż jednej szkole w charakterze nauczyciela, spełni warunek rozwiązania stosunku pracy, jeżeli rozwiąże każdy stosunek pracy nauczycielskiej, bez względu na wymiar czasu pracy.

Np. Ubezpieczona, urodzona w kwietniu 1960 r., zatrudniona w szkole podstawowej ma zamiar przejść na emeryturę nauczycielską we wrześniu 2018 r. Do 31 grudnia 2008 r. udokumentowała wymagany 30-letni okres składkowy i nieskładkowy, w tym 20-letni okres pracy nauczycielskiej. Nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego. Zainteresowana spełni warunki do przyznania emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek, jeżeli rozwiąże stosunek pracy nauczycielskiej na swój wniosek albo w trybie art. 20 ust. 1, 5c lub 7 KN. Do 31 grudnia 2008 r. spełniła bowiem wymagany – do przyznania emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek – warunek stażu ogólnego i stażu szczególnego.

Przy ustalaniu 20-letniego okresu pracy nauczycielskiej, o którym mowa w art. 88 KN, uwzględnia się okresy pracy nauczycielskiej wykonywanej co najmniej w połowie obowiązkowego wymiaru zajęć przez objętych Kartą Nauczyciela:

- nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oraz zakładach kształcenia i placówkach doskonalenia nauczycieli, działających na podstawie ustawy o systemie oświaty;
- nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich oraz rodzinnych ośrodkach diagnostyczno-konsultacyjnych, działających na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich;
- nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych przed wejściem w życie ustawy z 27.06.2003 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (...) w publicznych placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych, działających na podstawie ustawy o pomocy społecznej;
- nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach publicznych, szkołach i placówkach prowadzonych przez osoby fizyczne oraz osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego; w szkołach niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych;
- nauczycieli mianowanych lub dyplomowanych zatrudnionych na stanowiskach, na których wymagane są kwalifikacje pedagogiczne w urzędach organów administracji rządowej, kuratoriach oświaty, specjalistycznej jednostce nadzoru, Centralnej Komisji Egzaminacyjnej oraz okręgowych komisjach egzaminacyjnych, organach sprawujących nadzór pedagogiczny nad zakładami poprawczymi, schroniskami dla nieletnich, rodzinnymi ośrodkami diagnostyczno-konsultacyjnymi oraz szkołami przy zakładach karnych;

- nauczycieli zatrudnionych w publicznych szkołach i szkolnych punktach konsultacyjnych przy przedstawicielstwach dyplomatycznych, urządach konsularnych i przedstawicielstwach wojskowych Rzeczypospolitej Polskiej;
- nauczycieli urlopowanych na podstawie przepisów o związkach zawodowych;
- pracowników zatrudnionych w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach wychowawców, pedagogów oraz na stanowiskach kierowniczych, posiadający kwalifikacje pedagogiczne, wykonujący pracę dydaktyczną i wychowawczą.

 Do okresu 20 lat pracy w szczególnym charakterze uwzględnia się również okres skierowania, na podstawie odrębnych przepisów, do pracy pedagogicznej za granicą.

Nie ma prawa do emerytury nauczycielskiej na podstawie ustawy – Karta Nauczyciela, nauczyciel zatrudniony w wymiarze niższym niż połowa obowiązującego wymiaru zajęć.

Emerytura nauczycielska bez względu na wiek, po spełnieniu wymienionych w art. 88 KN, przysługuje również nauczycielom zatrudnionym w wymiarze co najmniej 1/2 obowiązkowego wymiaru zajęć w:

- publicznych przedszkolach oraz szkołach i placówkach prowadzonych przez osoby fizyczne oraz osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego, w tym nauczycielom zatrudnionym na stanowisku dyrektora,
- przedszkolach niepublicznych, niepublicznych placówkach, wymienionych w ust. 1 pkt 1 oraz szkołach niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych, w tym nauczycielom zatrudnionym na stanowisku dyrektora,
- publicznych innych formach wychowania przedszkolnego prowadzonych przez osoby fizyczne oraz osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego oraz niepublicznych innych formach wychowania przedszkolnego.

Przy ustalaniu 20-letniego okresu pracy nauczycielskiej, nie uwzględnia się następujących okresów:

- a) niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14.11.1991 r. wynagrodzenie, tj. m.in. okresy niezdolności do pracy, okresy usprawiedliwionej nieobecności w pracy, za które od 15.11.1991 r. do 24.07.1992 r. wypłacono nauczycielowi na podstawie ustawy – Karty Nauczyciela wynagrodzenie za czas usprawiedliwionej nieobecności w pracy, np. z powodu choroby, a w odniesieniu do wynagrodzenia wypłaconego nauczycielce w czasie urlopu macierzyńskiego – za okres od 15.11.1991 r. do 31.07.1992 r.;
- b) za które pracownik otrzymał po dniu 14.11.1991 r. zasiłki:
 - chorobowy,
 - macierzyński,
 - opiekuńczy czy też
 - świadczenie rehabilitacyjne;

- c) w których na mocy przepisów szczególnych pracownik został zwolniony ze świadczenia pracy, w tym okresów:
- urlopu wychowawczego,
 - urlopu bezpłatnego,
 - urlopu dla poratowania zdrowia,
 - urlopu szkoleniowego,
 - pozostawania w stanie nieczynnym nauczycieli,
 - przebywania na urlopie udzielonym w związku z dalszym kształceniem się,
 - służby wojskowej,
 - urlopu bezpłatnego,
 - bez względu na okres, w którym przypadają (zarówno przed 15.11.1991 r., jak i po 14.11.1991 r.).

Urzędnikom państwowym zatrudnionym na stanowisku kuratora oświaty lub zatrudnionym w urzędach organów administracji państwowej na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych przysługuje emerytura na warunkach określonych art. 88 KN. Okres zatrudnienia na tych stanowiskach wlicza się do okresu zatrudnienia, od którego zależą uprawnienia nauczyciela określone w tej ustawie.

Orzecznictwo:

- wyrok S.Apel. we Wrocławiu z 30.03.2016 r., III AUa 1769/15, niepubl. („W odniesieniu do instruktorów praktycznej nauki zawodu okresy ich pracy przed dniem 31 sierpnia 1988 r. nie były okresami pracy w szczególnym charakterze uprawniającymi do emerytury nauczycielskiej.”);
- wyrok SN z 4.11.2015 r., I UK 509/14, LEX nr 1929077 („1. Skoro instruktorzy praktycznej nauki zawodu zatrudnieni w innych miejscach niż szkoły nie podlegali do dnia 31 sierpnia 1988 r. ustawie – Karta Nauczyciela, to praca wnioskodawcy przed dniem 31 sierpnia 1988 r. nie mogła być uwzględniona w stażu pracy jako praca w szczególnym charakterze (praca nauczycielska), niezależnie od tego, że praca w szczególnym charakterze (nauczycielska) nie mogła być doliczana do okresu pracy w warunkach szczególnych, inne były bowiem przesłanki (warunki) przyznania świadczeń z obu tych tytułów;
- wyrok SN z 27.06.2013 r., II UK 11/13, OSNP 2014/5, poz. 72 („Z art. 88 ust. 2a ustawy z 1982 r. – Karta Nauczyciela wcale nie wynika norma przeciwna do zasady z art. 88 ust. 1 ustawy z 1982 r. – Karta Nauczyciela, to znaczny, że emeryturę nauczycielską nabywa również ten nauczyciel, który do chwili rozwiązania nauczycielskiego zatrudnienia nie ma 30 lat stażu ogólnego, a brakujący staż może dopełnić po rozwiązaniu nauczycielskiego zatrudnienia. Regulacja z art. 88 ust. 2a ustawy z 1982 r. – Karta Nauczyciela była korzystna dla nauczycieli, jednak jeżeli nauczyciel podjął decyzję i rozwiązał zatrudnienie w szkole przed osiągnięciem ogólnego stażu emerytalnego (30 lat), to mimo posiadania stażu szczególnego (nauczycielskiego) tracił prawa do przejścia na emeryturę nauczycielską, czyli nie mógł dopełnić brakującego okresu do ogólnego stażu emerytalnego okresem ubezpieczenia po rozwiązaniu nauczycielskiego zatrudnienia, gdyż wymagany staż ogólny nauczyciel musi posiadać przed rozwiązaniem zatrudnienia.”);
- wyrok S.Apel. w Katowicach z 17.04.2013 r., III AUa 1059/12, niepubl. („Nie ma podstaw ani prawnych, ani aksjologicznych do różnego traktowania katechizacji (nauki religii), ani w zależności od tego, kto był jej nauczycielem, ani od miejsca, gdzie się odbywała, w szkole, czy też w parafii, a nakaz nauczania religii przez katechetów wyłącznie poza szkołami państwowymi nie może decydować o odmiennym traktowaniu stanów faktycznych sprzed 1 września 1990 r. i po

tej dacie – skoro rodzaj i sposób wykonywania, cel i znaczenie nauki religii, było w każdym czasie identyczne.”);

- wyrok SN z 14.02.2013 r., II UK 51/12, LEX nr 1647028 („Praca opiekunki dziecięcej w żłobku, choćby wiązała się z wykonywaniem obowiązków, które miały charakter dydaktyczny, nie może zostać uznana za pracę nauczyciela wykonywaną w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.).”);
- wyrok S.Apel. w Łodzi z 29.10.2012 r., III AUa 231/12, niepubl. („Okres niewykonywania pracy nie wpływa na szybszą utratę zdolności pracownika do zarabkowania. W rezultacie okres niewykonywania pracy w rozumieniu art. 32 ust. 1a pkt 1 u.e.r.f.u.s. to nie tylko okres niezdolności do pracy, za który pracownik otrzymał wynagrodzenie określone w art. 92 k.p. lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, ale także każdy inny okres, w którym pracownik pozostawał w stosunku pracy i otrzymywał wynagrodzenie, jednakże pracy faktycznie nie świadczył (nie wykonywał). Takim okresem niewykonywania pracy jest również okres urlopu dla poratowania zdrowia. Ponadto, urlop dla poratowania zdrowia nie był i nie jest okresem, w którym na mocy szczególnych przepisów pracownik został zwolniony ze świadczenia pracy. Okres urlopu dla poratowania zdrowia nie był również i nie jest «okresem niezdolności do pracy z powodu choroby», jednakże był «okresem powstrzymywania się pracownika od pracy w celu przeprowadzenia zaleconego leczenia», określanym również jako «przerwa w pracy», «nieobecność w pracy» lub «okres powstrzymywania się od pracy, niezbędny do regeneracji sił i zapewnienia możliwości dalszego wykonywania pracy». Również więc z tego względu okres urlopu dla poratowania zdrowia jest niewątpliwie okresem niewykonywania pracy w rozumieniu art. 32 ust. 1a pkt 1 u.e.r.f.u.s. W konsekwencji, od 1 lipca 2004 r. okres urlopu dla poratowania zdrowia nie mógł być uznawany za okres pracy nauczycielskiej w rozumieniu art. 88 ust. 1 ustawy z 1982 r. – Karta Nauczyciela, bowiem wyklucza to przepis art. 32 ust. 1a pkt 1 u.e.r.f.u.s.”);
- wyrok SN z 13.06.2012 r., II UK 309/11, OSNP 2013/7–8, poz. 88 („Wymaganie posiadania wyższego wykształcenia z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym stawiane pracownikom zatrudnionym na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy warunkuje możliwość zaliczenia okresów zatrudnienia w tym charakterze jako pracy nauczyciela (pracy w szczególnym charakterze), umożliwiającą ubieganie się o emeryturę w obniżonym wieku emerytalnym.”);
- wyrok SN z 9.08.2011 r., I UK 82/11, LEX nr 1102995 („Obowiązujący od dnia 1 lipca 2004 r. przepis art. 32 ust. 1a u.e.r.f.u.s. nie ma zastosowania do nauczyciela, który przed tym dniem spełnił wszystkie warunki określone w art. 88 ust. 1 ustawy z 1982 r. – Karta Nauczyciela, nawet jeżeli wniosek o emeryturę złożył po tej dacie, ale ma zastosowanie do nauczyciela, który przed tym dniem nie spełnił wszystkich warunków określonych w art. 88 ust. 1 ustawy z 1982 r. – Karta Nauczyciela.”);
- wyrok SN z 8.06.2011 r., III UK 162/10, OSNP 2012/13–14, poz. 179 („Rozwiązanie stosunku pracy z nauczycielem zatrudnionym na podstawie mianowania przez dyrektora szkoły wskutek wystąpienia przesłanek, o których mowa w art. 23 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.), nie jest rozwiązaniem stosunku pracy na wniosek nauczyciela w rozumieniu art. 88 ust. 1 tej ustawy.”);
- wyrok SN z 4.02.2008 r., I UK 225/07, OSNP 2009/9–10, poz. 121 („Prowadzenie zajęć dydaktycznych przez nauczyciela będącego właścicielem szkoły i podlegającego ubezpieczeniu społecznemu z tego tytułu, bez nawiązania stosunku pracy, nie oznacza wykonywania pracy w szczególnym charakterze, uprawniającego do emerytury nauczycielskiej.”);
- postanowienie SN z 11.01.2008 r., I UK 276/07, LEX nr 442850 („Przepisy Karty Nauczyciela odnoszą się do nauczycieli „zatrudnionych”, to jest wykonujących pracę nauczycielską na podstawie łączącego ich ze szkołą stosunku prawnego. Do takich stosunków nie należy prowadzenie szkoły na własny rachunek w ramach pozarolniczej działalności.”);
- wyrok SN z 17.07.2007 r., II UK 275/06, OSNP 2008/17–18, poz. 267 („W sprawie o prawo do emerytury nauczycielskiej ustalenie spełnienia wymaganego wymiaru pracy dydaktycznej i wy-

chowawczej następuje według przepisów określających ten wymiar, które obowiązywały w czasie wykonywania pracy.”);

- wyrok SN z 25.06.2007 r., II UK 236/06, OSNP 2008/15–16, poz. 233 („Okres 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, o którym mowa w art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.), to okres wykonywania pracy przez nauczyciela pozostającego w tym czasie ze szkołą w stosunku pracy na podstawie umowy o pracę lub mianowania.”);
- wyrok SN z 10.01.2006 r., I UK 129/05, OSNP 2006/23–24, poz. 365 („Okres pracy w charakterze instruktora praktycznej nauki zawodu może być uznany za okres pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.) dopiero od dnia 1 września 1988 r., to jest od wejścia w życie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 1988 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów Karty Nauczyciela na instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz na niektórych innych pracowników uspołecznionych zakładów pracy, prowadzących prace pedagogiczne i wychowawcze (Dz. U. Nr 34, poz. 261 ze zm.)”);
- wyrok SN z 11.10.2005 r., I UK 28/05, OSNP 2006/17–18, poz. 281 (Nauczyciele (psycholodzy i pedagodzy) zatrudnieni w rodzinnych ośrodkach diagnostyczno-konsultacyjnych nie są nauczycielami wykonującymi pracę w szkolnictwie specjalnym w rozumieniu art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.)”);
- wyrok SN z 16.02.2005 r., I UK 184/04, OSNP 2006/1–2, poz. 22 („Nie traci statusu nauczyciela w rozumieniu art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.) instruktor praktycznej nauki zawodu, który po zakończeniu działalności dydaktycznej, zajmuje się przez pewien czas sprawami związanymi z likwidacją dotychczasowej placówki nauczania.”);
- wyrok SN z 13.01.2005 r., II UK 122/04, OSNP 2005/15, poz. 232 („Urlop bezpłatny udzielony nauczycielowi przez szkołę na pełnienie z wyboru funkcji burmistrza lub jego zastępcy nie podlega na podstawie art. 174[1] § 2 k.p. wliczeniu do okresu pracy w szczególnym charakterze nauczyciela, warunkującego uprawnienie do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.). To samo dotyczy okresu odbywania wojskowego przeszkolenia studentów zgodnie z § 4 uchwały nr 135 Rady Ministrów z dnia 31 maja 1974 r. w sprawie szczególnych uprawnień osób objętych szkoleniem wojskowym studentów (M. P. Nr 22, poz. 128.)”);
- wyrok SN z 21.09.2004 r., II UK 42/04, OSNP 2005/6, poz. 87 („Okres pracy nauczyciela za granicą w szkole przyzakładowej zagranicznego pracodawcy, uznany za okres składkowy, nie jest okresem pracy wykonywanej w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.)”);
- wyrok SN z 30.07.2003 r., II UK 323/02, LEX nr 80442 („Do okresu 20 lat pracy nauczycielskiej, wymaganego do przyznania emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, wlicza się okresy nieobecności w pracy spowodowane czasową niezdolnością do pracy, urlopem macierzyńskim i urlopem dla poratowania zdrowia.”);
- wyrok SN z 20.08.2002 r., II UKN 524/01, OSNP 2004/4, poz. 68 („Zatrudnienie na stanowisku instruktora szkolenia lotniczego w Aeroklubie Polskim nie jest wykonywaniem pracy nauczyciela w rozumieniu art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.)”);
- wyrok SN z 17.04.2002 r., II UKN 337/01, OSNP 2004/1, poz. 8 („Przez okres zatrudnienia wymagany do przyznania emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.) rozumie się okresy składkowe i nieskładkowe oraz okresy pracy w gospodarstwie rolnym wymienione w art. 6, 7 i 10 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), które uwzględnia się na warunkach określonych w tych przepisach.”);

- wyrok SN z 20.11.2001 r., II UKN 626/00, OSNP 2003/16, poz. 390 („Określone w art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.) warunki dotyczące okresów zatrudnienia i pracy w szczególnym charakterze muszą być spełnione do dnia ustania stosunku pracy nauczyciela.”);
- wyrok SN z 30.08.2001 r., II UKN 525/00, OSNP 2003/12, poz. 298 („Rozwiązanie stosunku pracy z mianowanym nauczycielem na jego wniosek, stanowiące przesłankę nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.), może nastąpić w każdym uzgodnionym terminie, a nie tylko z końcem roku szkolnego, po uprzednim trzymiesięcznym okresie wypowiedzenia (art. 24 ust. 3 pkt 1 Karty Nauczyciela).”);
- uchwała SN z 13.06.2001 r., III ZP 32/00, OSNP 2002/7, poz. 165 („Okres nauczania religii w katechizacji parafialnej w ramach stosunku pracy, przed dniem 25 października 1990 r. jest okresem pracy nauczycielskiej w rozumieniu art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.).”);
- wyrok SN z 8.02.2000 r., II UKN 380/99, OSNP 2001/14, poz. 470 („Nauczanie praktycznej nauki zawodu na podstawie umowy zlecenia i w wymiarze niższym niż 22 godziny tygodniowo nie może być uznane za pracę nauczycielską w rozumieniu art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.) w związku z § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 1988 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów Karty Nauczyciela na instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz na niektórych innych pracowników uspołecznionych zakładów pracy, prowadzących prace pedagogiczne i wychowawcze (Dz. U. Nr 34, poz. 261 ze zm.).”);
- wyrok SN z 15.12.1997 r., II UKN 412/97, OSNP 1998/21, poz. 636 („Osobom zatrudnionym w organizacjach społecznych lub w związkach zawodowych na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych przysługuje uprawnienie do emerytury na warunkach przewidzianych w art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. Nr 3, poz. 19 ze zm.) wtedy, gdy są nauczycielami mianowanymi i gdy przeszły do pracy w takich jednostkach ze szkół lub innych placówek wymienionych w art. 1 pkt 1–5 tej ustawy.”);
- uchwała SN z 17.04.1989 r., III UZP 35/88, OSNC 1990/4–5, poz. 54 („Okres pracy w szkole wyższej w charakterze nauczyciela akademickiego nie podlega wliczeniu do dwudziestoletniego okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze określonego w art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. Nr 3, poz. 19 ze zm.).”).

Rozdział II

RENTY

1. Renta z tytułu niezdolności do pracy

A. Zasady ogólne

Renta z tytułu niezdolności do pracy jest świadczeniem długookresowym przysługującym ubezpieczonemu – po spełnieniu także innych warunków, związanych z ubezpieczeniem – w razie utraty lub ograniczenia jego zdolności do pracy zarobkowej.

Nabycie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy uzależnione jest od **łąnego** spełnienia następujących warunków:

- 1) istnienia niezdolności do pracy,
- 2) posiadania wymaganego, stosownie do wieku ubezpieczonego, okresu składkowego i nieskładkowego,
- 3) powstania niezdolności do pracy w określonym u.e.r. okresie składkowym lub nieskładkowym, albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

Renta z tytułu niezdolności do pracy nie przysługuje osobie, która ma ustalone prawo do emerytury z FUS lub spełnia warunki do jej uzyskania.

Poniżej omawiamy wszystkie przedstawione warunki.

B. Niezdolność do pracy

Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy uzależnione jest od istnienia niezdolności do pracy. Ocena rokowania odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu jest istotną wskazówką ustawodawcy dla lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, zwanego dalej lekarzem orzecznikiem, orzekającego o niezdolności do pracy i powinna mieć przeważający wpływ na treść ustaleń orzecznich, a w konsekwencji na rodzaj przyznanego świadczenia (renta z tytułu niezdolności do pracy, renta szkoleniowa).

Niezdolność do pracy może być:

- częściowa lub
- całkowita.

Niezdolność do pracy, zarówno częściowa, jak i całkowita może być zakwalifikowana jako:

- trwała lub
- okresowa.

Trwałą lub okresową niezdolność do pracy organ orzekający ustala w **zależności od istnienia lub braku pozytywnych rokowań co do odzyskania zdolności do pracy**. Przy ocenie stopnia i trwałości niezdolności do pracy oraz rokowania co do odzyskania zdolności do pracy organ orzekający powinien uwzględnić m.in.:

- stopień naruszenia sprawności organizmu oraz
- możliwości przywrócenia niezbędnej sprawności poprzez leczenie i rehabilitację,
- możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy, a także
- celowość przekwalifikowania zawodowego.

Ocena ta powinna uwzględniać także:

- rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy,
- poziom wykształcenia,
- wiek i
- predyspozycje psychofizyczne badanej osoby.

Trwałą niezdolność do pracy orzeka się, jeżeli według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy.

Okresową niezdolność do pracy orzeka się, jeżeli według wiedzy medycznej istnieją rokowania odzyskania zdolności do pracy.

Okresowa niezdolność do pracy jest orzekana na okres nie dłuższy niż 5 lat. Niezdolność do pracy może być orzeczona na dłużej niż 5 lat tylko wtedy, gdy według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy przed upływem tego okresu.

W przypadku gdy osobie ubezpieczonej brakuje mniej niż 5 lat do ukończenia powszechnego wieku emerytalnego, lekarz orzecznik ZUS/komisja lekarska ZUS może orzec niezdolność do pracy na okres do osiągnięcia tego wieku, pod warunkiem że osoba ta jest:

- uprawniona do renty z tytułu niezdolności do pracy, a prawo do tej renty istnieje przez okres co najmniej 5 lat poprzedzających dzień badania lekarskiego oraz
- nadal niezdolna do pracy.

Stopień stwierdzonej niezdolności do pracy oraz przewidywany okres trwania tej niezdolności przesądzają o wysokości renty z tytułu niezdolności do pracy oraz o okresie, na jaki ta renta będzie przyznana.

Renta z tytułu niezdolności do pracy może być przyznana jako:

- **renta dla osoby całkowicie niezdolnej do pracy**, przysługująca ubezpieczonemu, który utracił zdolność do wykonywania jakiejkolwiek pracy, albo
- **renta dla osoby częściowo niezdolnej do pracy**, przysługująca ubezpieczonemu, który w znacznym stopniu utracił zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji.

Naruszenie sprawności organizmu w stopniu powodującym konieczność stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych stanowi podstawę do **orzeczenia niezdolności do samodzielnej egzystencji**.

Zarówno renta dla osoby całkowicie niezdolnej do pracy, jak i renta dla osoby częściowo niezdolnej do pracy może być przyznana jako:

- renta stała
- albo
- renta okresowa.

Renta stała przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli jego niezdolność do pracy całkowita lub częściowa zostanie przez lekarza orzecznika uznana za trwałą.

Renta okresowa przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli jego niezdolność do pracy (całkowita lub częściowa) zostanie przez lekarza orzecznika uznana za okresową.

Renta okresowa przysługuje przez okres wskazany w decyzji organu rentowego. Prawo do renty okresowej ustaje z upływem okresu, na jaki została przyznana. Organ rentowy nie później niż na dwa miesiące przed ustaniem prawa do renty z tytułu okresowej niezdolności do pracy, pisemnie zawiadamia zainteresowanego o terminie wstrzymania wypłaty renty oraz o warunkach przywrócenia prawa do tego świadczenia.

Prawo do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, podlega przywróceniu, jeżeli w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy.

Orzeczenie o niezdolności do samodzielnej egzystencji stanowi podstawę do przyznania dodatku pielęgnacyjnego.

Oceny niezdolności do pracy, jej stopnia oraz ustalenia:

- 1) daty powstania niezdolności do pracy,
- 2) trwałości lub przewidywanego okresu niezdolności do pracy,
- 3) związku przyczynowego niezdolności do pracy lub śmierci z określonymi okolicznościami,
- 4) trwałości lub przewidywanego okresu niezdolności do samodzielnej egzystencji,
- 5) celowości przekwalifikowania zawodowego

- dokonuje w formie orzeczenia lekarz orzecznik, a w przypadku zgłoszenia przez ubezpieczonego sprzeciwu albo przez Prezesa Zakładu zarzutu wadliwości orzeczenia
- komisja lekarska ZUS.

Oznacza to zatem **dwuinstancyjność orzekania w sprawach świadczeń uzależnionych od niezdolności do pracy**.

Termin na wniesienie sprzeciwu od orzeczenia lekarza orzecznika lub na zgłoszenie zarzutu wadliwości tego orzeczenia wynosi **14 dni od daty doręczenia tego orzeczenia**.

Do wniesienia sprzeciwu uprawniona jest osoba zainteresowana. Wnosi go ona za pośrednictwem właściwego organu rentowego – do komisji lekarskiej Zakładu.

Komisja lekarska nie rozpatruje sprzeciwu wniesionego po upływie 14 dni od dnia doręczenia orzeczenia. Jednak w uzasadnionych przypadkach Zakład może – na wniosek osoby zainteresowanej – przywrócić termin na wniesienie sprzeciwu. W szczególności Zakład może przywrócić ten termin w razie przekazania przez sąd sprawy do ponownego rozpoznania w trybie art. 477⁹ § 3¹ zd. drugie k.p.c., tj. gdy odwołanie od decyzji opiera się na zarzucie dotyczącym orzeczenia wydanego przez lekarza orzecznika ZUS i nierozpatrzenia wniesionego po terminie sprzeciwu od tego orzeczenia oraz uznania przez sąd, iż wniesienie sprzeciwu po terminie nastąpiło z przyczyn niezależnych od osoby zainteresowanej.

Do zgłoszenia zarzutu wadliwości uprawniony jest Prezes Zakładu. O zgłoszeniu tego zarzutu organ rentowy niezwłocznie powiadamia osobę zainteresowaną.

Orzeczenie lekarza orzecznika ZUS/komisji lekarskiej stanowi podstawę do wydania decyzji o przyznaniu bądź odmowie przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy.

W dniu 11 lutego 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy złożył 49-letni ubezpieczony. Zainteresowany nie pozostaje w zatrudnieniu od 1 maja 2017 r. Na dzień zgłoszenia wniosku ubezpieczony posiada 15-letni okres składkowy i nieskładkowy, przy czym ostatni okres ubezpieczenia przebył od 1 stycznia 2005 r. do 30 kwietnia 2017 r. Z wnioskiem o rentę ubezpieczony przedłożył zaświadczenie o stanie zdrowia wraz z dokumentacją medyczną. Na podstawie badania i przedłożonych dokumentów lekarz orzecznik ZUS ustalił, że ubezpieczony jest częściowo niezdolny do pracy od 1 lutego 2019 r. Orzeczenie lekarza orzecznika nie daje podstaw do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy wobec niespełnienia warunku powstania niezdolności w okresie dłuższym niż 18 miesięcy od ustania ubezpieczenia. Zainteresowany złożył sprzeciw od otrzymanego orzeczenia (zakwestionował datę powstania częściowej niezdolności do pracy). Komisja lekarska ZUS zmieniła datę powstania niezdolności do pracy stwierdzając, że ubezpieczony jest częściowo niezdolny do pracy i niezdolność ta powstała od 1 stycznia 2018 r. Podstawą do wydania decyzji jest orzeczenie komisji lekarskiej. Ustalenie daty powstania niezdolności do pracy na dzień 1 stycznia 2018 r. pozwala na przyznanie renty, bowiem w tym przypadku spełniony jest warunek powstania niezdolności do pracy w okresie nie dłuższym niż 18 miesięcy od ustania zatrudnienia. Ubezpieczony spełnił także pozostałe warunki wymagane do przyznania renty.

Należy podkreślić, że komisja lekarska może wydać orzeczenie pogarszające sytuację zainteresowanego. Może – przykładowo – orzec zdolność do pracy w sytuacji, gdy ubezpieczony uznany orzeczeniem lekarza orzecznika ZUS za częściowo niezdolnego do pracy – złożył sprzeciw, domagając się ustalenia całkowitej niezdolności do pracy. Niezależnie od sytuacji – dla ustalenia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy wiążące jest orzeczenie komisji lekarskiej.

Np. W kwietniu 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności złożyła 38-letnia ubezpieczona, od 17 lat zatrudniona na umowie o pracę. Spełnia wymagany warunek posiadania okresów składkowych i nieskładkowych, stosownie do wieku (udokumentowała 5 lat w 10-leciu przed zgłoszeniem wniosku). Na podstawie przeprowadzonego postępowania orzeczniczego i zgromadzonej dokumentacji medycznej – lekarz orzecznik orzekł częściową niezdolność do pracy. Prezes ZUS zgłosił zarzut wadliwości orzeczenia. Komisja lekarska ZUS wydała orzeczenie stwierdzające, że ubezpieczona nie jest niezdolna do pracy. Orzeczenie to stanowi podstawę do wydania decyzji w sprawie renty. Wobec stwierdzenia zdolności do pracy – organ rentowy wyda decyzję o odmowie przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy. Nie został bowiem spełniony jeden z warunków wymaganych do przyznania tego świadczenia.

Lekarz orzecznik lub komisja lekarska dokonuje ustalenia daty lub okresu powstania niezdolności do pracy na podstawie dokumentacji zawodowej i lekarskiej pochodzącej z okresu, na który ma być określona ta data. W przypadku gdy nie ma możliwości ustalenia daty powstania niezdolności do pracy, natomiast ustalono okres, w którym niezdolność do pracy powstała, organ rentowy przyznający świadczenie, za datę powstania niezdolności przyjmuje datę końcową tego okresu.

W przypadku braku możliwości ustalenia daty i okresu powstania niezdolności do pracy, za datę jej powstania przyjmuje się datę zgłoszenia wniosku o świadczenie.

Np. W dniu 8 maja 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy złożyła 32-letnia ubezpieczona. Zainteresowana nie pracuje od ponad 3 lat (ostatnie zatrudnienie ustało 31 stycznia 2016 r.), a na przestrzeni życia udowodniła 3 lata składkowe i 4 lata nieskładkowe. Jest zarejestrowana w urzędzie pracy jako osoba bezrobotna. Nie pobiera zasiłku dla bezrobotnych. Lekarz orzecznik ZUS orzekł, że ubezpieczona jest częściowo niezdolna do pracy. Jednakże przedłożona przez zainteresowaną do wniosku dokumentacja medyczna nie daje podstaw do ustalenia dokładnej daty powstania niezdolności do pracy. W tym przypadku ZUS uzna, że częściowa niezdolność do pracy powstała w dniu zgłoszenia wniosku o rentę. W tym przypadku ZUS wyda decyzję o odmowie prawa do renty, bowiem niezdolność do pracy nie powstała w okresie 18 miesięcy od ustania ubezpieczenia, a w dziesięcioleciu poprzedzającym 8 maja 2019 r. wnioskodawczyni nie posiada 5 lat okresów składkowych i nieskładkowych.

Orzecnictwo:

– wyrok S.Apel. w Rzeszowie z 23.02.2017 r., III AUa 738/16, niepubl. („W sprawach dotyczących oceny stanu zdrowia, w których ustaleń faktycznych dokonuje się na podstawie dowodów, wymagających wiedzy medycznej, a więc wiadomości specjalnych, zasadniczym dowodem w postępowaniu jest dowód z opinii biegłego lekarza lub zespołu biegłych, mający na celu ustalenie stanu zdrowia osoby odwołującej się, pod kątem zasadności przesłanki warunkującej nabycie

prawa do świadczenia, jaką jest np. niezdolność do pracy powstała w czasie odbywania służby wojskowej.”);

- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 8.02.2017 r., III AUa 1626/16, niepubl. („Niezdolność do pracy jest kategorią prawną, zatem kwalifikacja danego stanu faktycznego, ustalonego na podstawie opinii biegłych w zakresie wymagającym wiedzy medycznej, należy do sądu, a nie do biegłych. Dla oceny stopnia zaawansowania chorób, ich wpływu na stan czynnościowy organizmu uprawnione są natomiast osoby posiadające fachową wiedzę medyczną, a zatem okoliczności tych można dowodzić tylko przez dowód z opinii biegłych (art. 278 k.p.c.). Opinia biegłego ma na celu ułatwienie sądowi należytej oceny zebranego materiału dowodowego wtedy, gdy potrzebne są do tego wiadomości specjalne. Dlatego też opinie sądowo-lekarskie sporządzone w sprawie przez lekarzy specjalistów, mają zasadniczy walor dowodowy dla oceny schorzeń ubezpieczonego.”);
- wyrok S.Apel. w Szczecinie z 20.12.2016 r., III AUa 206/16, niepubl. („Wyjaśnienie treści pojęcia «pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji» wymaga uwzględnienia zarówno kwalifikacji formalnych (czyli zakresu i rodzaju przygotowania zawodowego udokumentowanego świadectwami, dyplomami, zaświadczeniami), jak i kwalifikacji rzeczywistych (czyli wiedzy i umiejętności faktycznych, wynikających ze zdobytego doświadczenia zawodowego). Przy ocenie niezdolności do pracy dla celów rentowych bardziej istotne są kwalifikacje rzeczywiste, gdyż ocena ta sprowadza się do stwierdzenia, w jakim stopniu wiedza i umiejętności, którymi dysponuje ubezpieczony, mogą być wykorzystane przez niego w pracy, pomimo ograniczeń sprawności organizmu.”);
- wyrok S.Apel. w Szczecinie z 8.12.2016 r., III AUa 588/16, niepubl. („Renta z tytułu niezdolności do pracy jest świadczeniem z ubezpieczenia społecznego związanym z istnieniem w organizmie osoby ubezpieczonej stanu chorobowego czyniącego badanego obiektywnie niezdolnym do pracy. Treść orzeczenia lekarza orzecznika ZUS w przedmiocie zmiany kwalifikacji niezdolności do pracy, braku tej niezdolności lub jej ponownego powstania, wydanego po przeprowadzeniu badania lekarskiego, powinna w równym stopniu wynikać zarówno z profesjonalnej oceny stanu zdrowia badanego, jak i odpowiedniego uwzględnienia biologicznego aspektu niezdolności do pracy z elementami ekonomicznymi, np. posiadanymi kwalifikacjami, możliwością przywrócenia niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji, możliwością wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy, celowością przekwalifikowania (art. 13 ust. 1 u.e.r.f.u.s.). W postępowaniu sądowym ocena całkowitej bądź częściowej niezdolności do pracy, w zakresie dotyczącym naruszenia sprawności organizmu i wynikających stąd ograniczeń możliwości wykonywania pracy, z zasady wymaga wiadomości specjalnych. W takiej sytuacji, sąd nie może orzekać wbrew opinii biegłych sądowych.”);
- wyrok SN z 29.11.2016 r., II UK 426/15, LEX nr 2191451 („Przy ocenie roszczeń rentowych, wynikających z art. 57 ust. 1 u.e.r.f.u.s., który wśród przesłanek nabycia prawa do świadczenia wymienia stwierdzenie u wnioskodawcy niezdolności do pracy, należy posłużyć się definicjami pojęcia niezdolności do pracy i jej rodzajów (wraz z przesłankami orzekania o niej) zawartymi w art. 12 oraz art. 13 tej ustawy. W myśl pierwszego z powołanych przepisów, niezdolną do pracy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu, przy czym niezdolność jest całkowita, gdy oznacza utratę możliwości wykonywania jakiegokolwiek pracy, tj. w innych warunkach niż specjalnie stworzone na stanowisku pracy odpowiednio przystosowanym do stopnia i charakteru naruszenia sprawności organizmu i częściowa, gdy ogranicza się do utraty w znacznym stopniu zdolności do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji. Ustawodawca odróżnia dwa aspekty niezdolności do pracy, tj. ekonomiczny (obiektywne pozbawienie danej osoby możliwości zarobkowania w drodze wykonywania jakiegokolwiek pracy lub pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji) oraz biologiczny (stan organizmu dotkniętego schorzeniem naruszającym jego sprawność). Dopiero koniunkcja tych dwóch elementów pozwala na uznanie danej osoby za niezdolną do pracy. W konsekwencji nie oznacza niezdolności do pracy niemożność wykonywania zatrudnienia spowodowana innymi przyczynami niż naruszenie sprawności organizmu i odwrotnie – nie jest ową niezdolnością biologiczną

stan kalektwa lub choroby nieimplikujący wskazanych wyłączeń lub ograniczeń w świadczeniu pracy.”);

- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 25.10.2016 r., III AUa 954/16, niepubl. („Przy analizie pojęcia «całkowitej niezdolności do pracy» należy brać pod uwagę zarówno kryterium biologiczne (stan organizmu dotkniętego schorzeniami naruszającymi jego sprawność w stopniu powodującym całkowitą niezdolność do jakiegokolwiek pracy), jak i ekonomiczne (całkowita utrata zdolności do zarobkowania wykonywaniem jakiegokolwiek pracy). Osobą całkowicie niezdolną do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 2 u.e.r.f.u.s. jest więc osoba, która spełniła obydwa te kryteria, a więc jest dotknięta upośledzeniem zarówno biologicznym, jak i ekonomicznym.”);
- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 17.10.2016 r., III AUa 628/15, niepubl. („Dokonując analizy pojęcia «całkowita niezdolność do pracy» należy brać pod uwagę zarówno kryterium biologiczne, jak i ekonomiczne. Niezdolność do pracy jest kategorią prawną, zatem kwalifikacja danego stanu faktycznego ustalonego na podstawie opinii biegłych w zakresie wymagającym wiedzy medycznej należy do Sądu, a nie do biegłych. Dla oceny i stopnia zaawansowania chorób, ich wpływu na stan czynnościowy organizmu uprawnione są osoby posiadające fachową wiedzę medyczną, a zatem okoliczności tych można dowodzić tylko przez dowód z opinii biegłych.”);
- wyrok S.Apel. w Szczecinie z 8.09.2016 r., III AUa 630/15, niepubl. („Niestwierdzenie przez biegłych niezdolności do pracy nie oznacza, że odwołujący jest osobą zdrową. Znaczy to natomiast, tyle, iż zmiany chorobowe wnioskodawcy nie są nasilone do tego stopnia, aby czyniły go niezdolnym do wykonywania zatrudnienia zgodnego z kwalifikacjami. Niezdolności do pracy nie wywołuje sama choroba, ale skutki narządowe i istotne naruszenie sprawności organizmu.”);
- wyrok S.Apel. w Szczecinie z 21.06.2016 r., III AUa 854/15, LEX nr 2137205 („Nieuprawnione jest wyrokowanie o prawie do dodatku pielęgnacyjnego na stałe przy jednoczesnym stwierdzeniu u ubezpieczonego okresowej całkowitej niezdolności do pracy i przyznaniu z tego tytułu renty na tenże przedział czasu. Dodatek pielęgnacyjny nie może być wypłacony poza świadczeniem podstawowym, jakim jest renta lub emerytura, jest to bowiem świadczenie nieodłącznie związane ze świadczeniem emerytalnym bądź rentowym.”);
- wyrok SN z 12.05.2016 r., III UK 143/15, LEX nr 2054487 („Niezdolną do pracy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu, przy czym niezdolność jest całkowita, gdy oznacza utratę możliwości wykonywania jakiegokolwiek pracy, tj. w innych warunkach niż specjalnie stworzone na stanowisku pracy odpowiednio przystosowanym do stopnia i charakteru naruszenia sprawności organizmu i częściowa, gdy ogranicza się do utraty w znacznym stopniu zdolności do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji. Ustawodawca odróżnia zatem dwa aspekty niezdolności do pracy, tj. ekonomiczny (obiektywne pozbawienie danej osoby możliwości zarobkowania w drodze wykonywania jakiegokolwiek pracy lub pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji) oraz biologiczny (stan organizmu dotkniętego schorzeniem naruszającym jego sprawność). Dopiero koniunkcja tych dwóch elementów pozwala na uznanie danej osoby za niezdolną do pracy. W konsekwencji nie oznacza niezdolności do pracy niemożność wykonywania zatrudnienia spowodowana innymi przyczynami niż naruszenie sprawności organizmu i odwrotnie – nie jest ową niezdolnością biologiczny stan kalektwa lub choroby nieimplikujący wskazanych wyłączeń lub ograniczeń w świadczeniu pracy.”);
- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 19.11.2015 r., III AUa 786/15, niepubl. („W myśl art. 12 ust. 3 u.e.r.f.u.s. częściowo niezdolną do pracy jest osoba, która w znacznym stopniu utraciła zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji. Zdefiniowanie pojęcia «poziom kwalifikacji», użytego w tym przepisie ma istotne znaczenie, bowiem stanowi ono podstawę do ustalania rodzajów prac, które są w zasięgu możliwości ubezpieczonego, mimo stwierdzanego upośledzenia sprawności organizmu, a co za tym idzie, do ustalenia czy ograniczenie zdolności do pracy można zakwalifikować, jako znaczne. O poziomie posiadanych kwalifikacji do pracy decyduje nie tylko wykształcenie, lecz także uzyskana poprzez przyuczenie do zawodu umiejętność wykonywania specjalistycznej, kwalifikowanej pracy, także

pracy fizycznej. Niższy jest zatem poziom kwalifikacji osób wykonujących proste prace fizyczne, niewymagające przyuczenia zawodowego niż poziom kwalifikacji osób wykonujących prace wymagające określonych specjalistycznych umiejętności nabywanych na podstawie przygotowania zawodowego.”);

- wyrok SN z 8.01.2009 r., I UK 200/08, LEX nr 738337 („Zmiany w organizmie powodujące przeciwwskazania zdrowotne do wykonywania pracy na dotychczasowym stanowisku nie przesądzają o niezdolności do pracy, nawet częściowej, jeżeli zdolność do wykonywania pracy zgodnej z kwalifikacjami została zachowana.”);
- wyrok SN z 15.09.2006 r., I UK 103/06, OSNP 2007/17–28, poz. 261 („Ubezpieczony może być uznany za częściowo niezdolnego do pracy, gdy zachował zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy (np. wymagającej niższych albo niewymagającej żadnych kwalifikacji), lecz jednocześnie utracił w znacznym stopniu zdolność do wykonywania pracy, do której posiada kwalifikacje.”);
- wyrok SN z 18.05.2006 r., II UK 156/05, LEX nr 1001299 („Dokonując analizy pojęcia «całkowita niezdolność do pracy» należy brać pod uwagę zarówno kryterium biologiczne (stan organizmu dotkniętego schorzeniami naruszającymi jego sprawność w stopniu powodującym całkowitą niezdolność do jakiegokolwiek pracy), jak i ekonomiczne (całkowita utrata zdolności do zarabkowania wykonywaniem jakiegokolwiek pracy). Osobą całkowicie niezdolną do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 2 u.e.r.f.u.s. jest więc osoba, która spełniła obydwa te kryteria, a więc jest dotknięta upośledzeniem zarówno biologicznym, jak i ekonomicznym.”);
- wyrok SN z 28.01.2004 r., II UK 167/03, OSNP 2004/18, poz. 320 („Niemożność wykonywania pracy spowodowana innymi przyczynami niż naruszenie sprawności organizmu w stopniu powodującym niezdolność do zarabkowania nie jest niezdolnością do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.).”).

C. Wymagany staż

Warunek posiadania okresu składkowego i nieskładkowego, wymaganego do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, uważa się za spełniony, gdy **ubezpieczony osiągnął okres składkowy i nieskładkowy wynoszący łącznie co najmniej:**

- 1) 1 rok – jeżeli niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 20 lat,
- 2) 2 lata – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 20 do 22 lat,
- 3) 3 lata – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 22 do 25 lat,
- 4) 4 lata – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 25 do 30 lat,
- 5) 5 lat – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat.

23-letni ubezpieczony uległ wypadkowi podczas urlopu (skoczył do płytkiej wody i doznał urazu kręgosłupa). W październiku 2019 r. złożył wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Do wniosku dołączył zaświadczenie o zatrudnieniu wykonywanym od 1 stycznia 2016 r., w tym od 1 lipca 2019 r. do daty zgłoszenia wniosku, tj. 8 października 2019 r., to okres nieskładkowy (zwolnienie lekarskie). Zainteresowany spełnia warunek posiadania wymaganego 3-letniego okresu składkowego i nieskładkowego.

Zwolnienie z warunku udowodnienia wymaganego stażu następuje w przypadkach określonych w art. 58 ust. 3 u.e.r.

Jeżeli ubezpieczony nie osiągnął, wymaganego do przyznania renty, okresu składkowego i nieskładkowego, warunek posiadania wymaganego okresu uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony został zgłoszony do ubezpieczenia przed ukończeniem 18 lat albo w ciągu 6 miesięcy po ukończeniu nauki w szkole ponadpodstawowej, ponadgimnazjalnej lub w szkole wyższej oraz do dnia powstania niezdolności do pracy miał, bez przerwy lub z przerwami nieprzekraczającymi 6 miesięcy, okresy składkowe i nieskładkowe (art. 58 ust. 3 u.e.r.).

Np. 24-letni ubezpieczony zgłosił wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Ubezpieczony do wniosku dołączył zaświadczenie z uczelni potwierdzające, iż aktualnie jest studentem IV roku. Jednocześnie złożył zaświadczenie o wykonywaniu pracy w ramach umowy o pracę od pół roku. Podjął pracę i został objęty obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi w okresie studiów. Wymagany do przyznania renty okres składkowy i nieskładkowy wynosi 3 lata. Ubezpieczony posiada zaledwie pół roku okresów składkowych, jednak mimo to spełnia warunki do przyznania renty. W tym przypadku mają zastosowanie przepisy art. 58 ust. 3 u.e.r. Warunek posiadania 6-miesięcznego stażu pracy, wykonywanego po ukończeniu nauki w szkole wyższej uważa się za spełniony także w przypadku zgłoszenia do ubezpieczeń w trakcie nauki w szkole wyższej.

Np. W 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy zgłosiła 31-letnia ubezpieczona. Dla nabycia prawa do tej renty, musi udowodnić co najmniej 5-letni okres składkowy i nieskładkowy, przebyty w dziesięcioleciu poprzedzającym datę zgłoszenia wniosku o rentę lub powstania niezdolności do pracy. Do wniosku o rentę ubezpieczona dołączyła dokumenty, potwierdzające fakt nieprzerwanej nauki, aż do ukończenia – w 2015 r. – studiów wyższych. W dniu 1 stycznia 2016 r., a więc w ciągu 3 miesięcy od ukończenia studiów, zainteresowana zawarła umowę zlecenia i wykonywała ją nieprzerwanie przez okres 3 lat (do 31 grudnia 2018 r.). Następnie – w okresie miesiąca po ustaniu podlegania ubezpieczeniom społecznym w związku z wykonywaniem umowy zlecenia, tj. 2 lutego 2019 r. urodziła dziecko. Od tej daty biegnie okres wychowywania dziecka. Orzeczeniem lekarza orzecznika ZUS została uznana za częściowo niezdolną do pracy, przy czym za datę powstania tej niezdolności uznano 1 kwietnia 2019 r. Oznacza to więc, że niezdolność do pracy powstała w okresie sprawowania opieki nad dzieckiem. Z przedłożonych dokumentów wynika, że na datę zgłoszenia wniosku zainteresowana udowodniła 3-letni okres składkowy i ponad 7-letni okres nieskładkowy (ukończone, 5-letnie studia i okres opieki nad dzieckiem). Dla celów ustalenia prawa do renty, ZUS uwzględni 3 lata składkowe i 1 rok nieskładkowy. Wymagany – dla przyznania renty – staż wynosi 5 lat. W przypadku zainteresowanej mają zastosowanie przepisy wymienione w art. 58 ust. 3 u.e.r. Ubezpieczona została bowiem zgłoszona do ubezpieczeń społecznych w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy od ukończenia studiów wyższych i podlegała im nieprzerwanie przez okres 3 lat, a następnie – po miesiącu przerwy – urodziła i wychowywała dziecko (okres nieskładkowy), przy czym okres opieki trwał do daty zgłoszenia wniosku. W okresie tym powstała niezdolność do pracy, a więc został także spełniony warunek powstania tej niezdolności w okresie wskazanym w art. 57 ust. 1 pkt 3 u.e.r. Tym samym więc zostały spełnione wszystkie warunki, wymagane do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy.

Wymagany 5-letni okres składkowy i nieskładkowy dla osób, u których niezdolność do pracy powstała powyżej 30-letniego życia, powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy.

W dniu 6 lutego 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy złożył ubezpieczony, urodzony 11 października 1978 r. Na przestrzeni życia udowodnił:

- od 1 stycznia 2002 r. do 31 sierpnia 2012 r. – okres składkowy – 10 lat i 8 miesięcy,
- od 1 października 2012 r. do 30 września 2016 r. – okres nieskładkowy – 4-letnie studia wyższe,
- od 1 stycznia 2017 r. do 30 września 2017 r. – zatrudnienie w ramach stosunku pracy (9 miesięcy).

Lekarz orzecznik orzekł, iż ubezpieczony jest całkowicie niezdolny do pracy od 15 października 2018 r. (w tym dniu ubezpieczony uległ wypadkowi samochodowemu). Ubezpieczony ma ukończone 30 lat, a zatem 5-letni okres składkowy i nieskładkowy wymagany do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy musi przypadać:

- w 10-leciu poprzedzającym datę powstania niezdolności do pracy, tj. w okresie od 15 października 2008 r. do 14 października 2018 r., albo
- w 10-leciu poprzedzającym datę zgłoszenia wniosku o rentę, tj. w okresie od 6 lutego 2009 r. do 5 lutego 2019 r.

W 10-leciu przed powstaniem niezdolności do pracy zainteresowany udokumentował okresy składkowe w wymiarze 4 lata, 7 miesięcy i 17 dni oraz okresy nieskładkowe (studia wyższe), podlegające uwzględnieniu w wymiarze 1/3 okresów składkowych, tj. 1 rok, 6 miesięcy i 16 dni.

W 10-leciu przed zgłoszeniem wniosku udokumentował okresy składkowe w łącznym wymiarze 4 lata i 9 miesięcy oraz okresy nieskładkowe w łącznym wymiarze 1 rok, 5 miesięcy i 19 dni. Zainteresowany posiada 5 lat okresów składkowych i nieskładkowych zarówno w dziesięcioleciu poprzedzającym datę zgłoszenia wniosku o rentę, jak i w 10-leciu poprzedzającym datę powstania niezdolności. Powyższe – wobec spełnienia pozostałych warunków – pozwala na przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy.

W dniu 17 stycznia 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy złożyła 42-letnia ubezpieczona, która – na przestrzeni życia – udowodniła następujące okresy:

- 1 stycznia 1993 r. – 31 grudnia 2008 r. – zatrudnienie w ramach stosunku pracy (15 lat okresów składkowych),
- 7 stycznia 2009 r. – 7 lipca 2009 r. – zasiłek dla bezrobotnych (6 miesięcy okresów składkowych),
- 8 lipca 2009 r. – 31 grudnia 2016 r. – bezrobotna, bez prawa do zasiłku (nie jest to okres uwzględniany przy ustalaniu stażu ubezpieczeniowego),
- 1 stycznia 2017 r. do daty zgłoszenia wniosku – współpraca przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej (2 lata i 16 dni okres składkowy).

W orzeczeniu o niezdolności do pracy lekarz orzecznik ZUS stwierdził, że zainteresowana jest całkowicie niezdolna do pracy od stycznia 2019 r. Ponadto orzekł, że ubezpieczona od lutego 2010 r. była częściowo niezdolna do pracy. W dziesięcioleciu poprzedzającym powstanie całkowitej niezdolności do pracy oraz w dziesięcioleciu poprzedzającym datę zgłoszenia wniosku o rentę wnioskodawczyni nie posiada wymaganego 5-letniego stażu ubezpieczeniowego. Jednak orzeczenie o powstaniu niezdolności do pracy w lutym 2010 r. (od tej daty istnieje częściowa niezdolność do pracy) pozwala na przyznanie renty, bowiem w dziesięcioleciu poprzedzającym powstanie tej niezdolności zainteresowana bezspornie udowodniła co najmniej 5 lat okresów składkowych.

Do dziesięciolecia przypadającego przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy nie wlicza się okresów pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej lub renty rodzinnej.

Np. W dniu 18 grudnia 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy złożył 59-letni ubezpieczony, uprawniony od 1 stycznia 2014 r. do renty rodzinnej. Lekarz orzecznik orzekł częściową niezdolność do pracy od dnia zgłoszenia wniosku o rentę.

W dziesięcioleciu, obejmującym okres od 18 grudnia 2009 r. do 17 grudnia 2019 r. zainteresowany posiada okres składkowy i nieskładkowy w łącznym wymiarze 4 lata, 7 miesięcy i 21 dni. Okres 10-lecia, w którym wnioskodawca powinien udowodnić co najmniej 5 lat okresów składkowych i nieskładkowych, podlega wydłużeniu o 5 lat, 11 miesięcy i 18 dni (okres pobierania renty rodzinnej). Wobec udowodnienia w wydłużonym okresie wymaganego 5-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, wnioskodawca spełnia warunek posiadania wymaganego stażu pracy.

! Warunku udowodnienia co najmniej 5 lat w dziesięcioleciu poprzedzającym datę powstania niezdolności do pracy lub zgłoszenia wniosku o rentę, **nie wymaga** się od ubezpieczonego, który:

- udowodnił okres składkowy wynoszący 25 lat w przypadku kobiety i 30 lat – mężczyzna oraz
- został uznany za **całkowicie** niezdolnego do pracy.

Np. Wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy złożył w dniu 8 stycznia 2019 r. ubezpieczony urodzony w dniu 19 marca 1958 r. Do 31 stycznia 2019 r. pobiera zasiłek chorobowy. Zainteresowany nie posiada wymaganego 5-letniego okresu składkowego i nieskładkowego w dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku czy też powstaniem niezdolności do pracy. Orzeczeniem komisji lekarskiej został uznany za całkowicie niezdolnego do pracy. Na dzień zgłoszenia wniosku posiada ponad 30-letni okres składkowy. Spełnione są zatem warunki do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, pomimo nieudowodnienia 5-letniego stażu pracy we wskazanym wyżej dziesięcioleciu. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy od 1 lutego 2019 r., tj. od zaprzestania pobierania zasiłku chorobowego.

Powyższej zasady **nie stosuje się do osób, wobec których orzeczono częściową niezdolność do pracy.**

Np. W 2019 r. 55-letnia ubezpieczona zgłosiła wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Nie pracuje od 7 lat. Przez 27 lat była zatrudniona na podstawie umowy o pracę. W okresie wykonywania pracy pobierała wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy i zasiłek chorobowy łącznie przez 1 rok i 23 dni. Udokumentowała zatem ponad 25-letni okres składkowy.

Lekarz orzecznik orzekł, iż ubezpieczona jest częściowo niezdolna do pracy, przy czym niezdolność do pracy istnieje od maja 2018 r. Ubezpieczona nie spełnia warunków do przyznania renty, ponieważ nie posiada wymaganego 5-letniego okresu składkowego i nieskładkowego przypadającego na dziesięciolecie poprzedzające datę zgłoszenia wniosku lub datę powstania częściowej niezdolności do pracy. W tym przypadku nie zachodzi sytuacja zwolnienia z warunku stażu, a to z uwagi na to, że zainteresowana jest częściowo niezdolna do pracy, podczas gdy zwolnienie ze wskazanego warunku dotyczy tylko tych osób, wobec których orzeczono całkowitą niezdolność do pracy.

! Przy ustalaniu okresów zwalniających z wymaganego warunku udowodnienia 5 lat we wskazanym dziesięcioleciu uwzględnia się wyłącznie okresy składkowe wymienione w art. 6 u.e.r. (art. 58 ust. 4 u.e.r.). Nie uwzględnia się zatem okresów nieskładkowych i tzw. okresów uzupełniających („rolnych”).

Spełnienia warunku posiadania odpowiedniego stażu nie wymaga się od ubezpieczonego, którego niezdolność do pracy ma związek z wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy.

Ubezpieczonemu, który uległ wypadkowi w drodze do pracy po 31.12.2002 r., przysługuje renta z tytułu niezdolności do pracy na warunkach określonych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS. Pojęcie wypadku w drodze do pracy lub z pracy zdefiniowano w art. 57b u.e.r.

Za **wypadek w drodze do pracy lub z pracy** uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło w drodze do lub z miejsca wykonywania zatrudnienia lub innej działalności stanowiącej tytuł ubezpieczenia rentowego, jeżeli droga ta była najkrótsza i nie została przerwana.

Jednakże uważa się, że wypadek nastąpił w drodze do pracy lub z pracy, mimo że droga została przerwana, jeżeli przerwa była życiowo uzasadniona i jej czas nie przekraczał granic potrzeby, a także wówczas, gdy droga, nie będąc drogą najkrótszą, była dla ubezpieczonego, ze względów komunikacyjnych, najdogodniejsza.

Za **drogę do pracy lub z pracy** uważa się oprócz drogi z domu do pracy lub z pracy do domu również drogę do miejsca lub z miejsca:

- innego zatrudnienia lub innej działalności stanowiącej tytuł ubezpieczenia rentowego,
- zwykłego wykonywania funkcji lub zadań zawodowych albo społecznych,
- zwykłego spożywania posiłków,
- odbywania nauki lub studiów.

Wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy złożyła 33-letnia ubezpieczona. Zainteresowana posiada zaledwie 3-letni okres pracy. W dniu 17 maja 2019 r. wracając z pracy do domu – jak każdego dnia – wstąpiła po dziecko do przedszkola. Po wyjściu z przedszkola, w drodze do domu, zaczęła nogą o wystający kamień i upadła, doznając złamania kości piszczelowej lewej. Zdarzenie spełnia kryterium wypadku w drodze z pracy. Jeżeli zatem lekarz orzecznik orzeknie o niezdolności do pracy w związku z tym wypadkiem, to mimo że zainteresowana nie spełnia kryterium stażu, będzie miała prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Zgodnie z art. 57a u.e.r. od ubezpieczonego, którego niezdolność do pracy jest spowodowana wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy, nie wymaga się spełnienia warunku stażu, określonego w art. 57 ust. 1 pkt 2 u.e.r. Osoba, która uległa takiemu wypadkowi i nie spełnia warunku posiadania okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze wymaganym do przyznania renty, może mieć przyznaną rentę z tytułu niezdolności do pracy, jeśli spełnia dwa pozostałe warunki wymagane do ustalenia tego świadczenia, tj.:

- jest niezdolna do pracy (całkowicie lub częściowo) w związku z tym wypadkiem, oraz

- niezdolność do pracy powstała w okresach wskazanych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS lub w ciągu 18 miesięcy od ich ustania.

Np. Od 1 lipca 2019 r. 28-letni ubezpieczony wykonuje pracę na podstawie umowy o pracę. Ubezpieczony podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Przed podjęciem zatrudnienia ubezpieczony był w wojsku przez 2 lata. W dniu 1 sierpnia 2019 r. uległ poważnemu wypadkowi komunikacyjnemu. Wypadek miał miejsce podczas powrotu z pracy do domu. Po wyczerpaniu okresu pobierania zasiłku chorobowego, ubezpieczony złożył wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Lekarz orzecznik ZUS orzekł częściową niezdolność do pracy w związku z zaistniałym wypadkiem w drodze z pracy. Ubezpieczony udokumentował 2 lata i 1 miesiąc okresów składkowych oraz 6-miesięczny okres nieskładkowy. Wymagany – do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy – okres składkowy i nieskładkowy dla osób, u których niezdolność do pracy powstała między 25. a 30. rokiem życia, wynosi 4 lata. ZUS przyzna wnioskodawcy rentę z tytułu niezdolności do pracy, ponieważ orzeczona przez lekarza orzecznika ZUS niezdolność do pracy powstała w okresie zatrudnienia i jest wynikiem obrażeń doznanych w trakcie wypadku w drodze z pracy. Uznanie zdarzenia za wypadek w drodze do pracy lub z pracy zwalnia ubezpieczonego z udowodnienia warunku wymaganego stażu.

Prawo do tak ustalonej renty przysługuje niezależnie od tego, czy osoba, która uległa wypadkowi w drodze do/z pracy, była objęta ubezpieczeniem wypadkowym w dniu zaistnienia zdarzenia. Do przyznania tego świadczenia wystarczające jest podleganie ubezpieczeniu rentowemu. Oznacza to, że omawiane świadczenie przysługuje także osobom nieobjętym ubezpieczeniem wypadkowym.

Przy ustalaniu wymaganego stażu mającego wpływ na prawo i wysokość renty z tytułu niezdolności do pracy – z uwzględnieniem przypadku wskazanego dalej – przyjmuje się:

- okresy składkowe,
- okresy nieskładkowe, a także
- okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne rolników (art. 10 ust. 1 pkt 1 u.e.r.).

Okresy nieskładkowe uwzględnia się w rozmiarze nieprzekraczającym 1/3 uwzględnionych okresów składkowych.

Np. Z wnioskiem o rentę z tytułu niezdolności do pracy wystąpił 29-letni ubezpieczony. Udowodnił on okres nieskładkowy w łącznej wysokości 4 lata, 6 miesięcy i 24 dni (4-letni okres studiów oraz okres pobierania wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy i zasiłków chorobowych), a także okresy składkowe w wymiarze 1 roku, 1 miesiąca i 12 dni (okres służby wojskowej i okres zatrudnienia w ramach umowy o pracę). Przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy okres nieskładkowy w łącznej wysokości 4 lata, 6 miesięcy i 24 dni został ograniczony do 1/3 okresów składkowych, a więc do 4 miesięcy i 14 dni. Ubezpieczony nie udowodnił wymaganego dla jego wieku stażu, tj. 4 lat. Łączny okres składkowy i ograniczony okres nieskładkowy wynosi 1 rok, 5 miesięcy i 26 dni.

! Okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne rolników (art. 10 ust. 1 pkt 1 u.e.r.), przyjmuje się wówczas, gdy okresy składkowe i nieskładkowe są niewystarczające do przyznania renty.

Np. Ubezpieczony na dzień zgłoszenia wniosku posiada wymagany do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy 5-letni okres składkowy i nieskładkowy. Do wniosku dołączył zaświadczenie z KRUS potwierdzające opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne rolników, który to okres przypada na dziesięciolecie przed zgłoszeniem wniosku. Okres opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników pozostaje bez wpływu na ustalenie prawa i wysokości renty z tytułu niezdolności do pracy, ponieważ bez tych okresów ubezpieczony posiada staż wymagany do przyznania renty.

Np. Wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy został zgłoszony 12 lutego 2019 r. Z wnioskiem tym wystąpiła 26-letnia kobieta (w dacie wniosku uprawniona do zasiłku dla bezrobotnych), która udowodniła:

- w latach 2010–2014 – 5-letni okres pracy w gospodarstwie rolnym rodziców w charakterze domownika, za który zostały opłacone składki na ubezpieczenie społeczne rolników, oraz
- od 1 stycznia 2017 r. do 30 czerwca 2019 r. – 2 lata i 6 miesięcy zatrudnienia w ramach umowy o pracę.

Lekarz orzecznik orzekł, iż niezdolność do pracy powstała w okresie zatrudnienia. W przypadku ubezpieczonych, którzy stali się niezdolni do pracy w przedziale wiekowym 25–30 lat, staż ubezpieczeniowy wymagany do przyznania renty wynosi 4 lata okresów składkowych i nieskładkowych.

Do wymaganego stażu organ rentowy uwzględni: 2 lata i 6 miesięcy okresów składkowych (zatrudnienie w ramach stosunku pracy). Okres ten zostanie uzupełniony 1 rokiem i 6 miesiącami pracy w gospodarstwie rolnym, za które zostały opłacone składki na ubezpieczenie społeczne rolników.

Orzecznictwo:

- wyrok S.Apel. w Lublinie z 6.04.2017 r., III AUa 1155/16, LEX nr 2278222 („Miarodajny dla oceny sądowej zdolności ubezpieczonego do pracy w kontekście orzekania o prawie do renty z tytułu niezdolności do pracy ma wynik badań lekarskich przeprowadzonych przez biegłych sądowych. O niezdolności do pracy nie decydują lekarze leczący, gdyż chodzi tu o ocenę niezdolności do pracy w prawnym rozumieniu, podejmowaną w trybie określonej procedury i przez odpowiednie organy.”);
- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 22.03.2017 r., III AUa 1907/16, LEX nr 2284949 („W sprawach o ubezpieczenia społeczne sąd bada legalność decyzji na dzień jej wydania, co oznacza, iż oceny medycznej i zawodowej dla oceny zdolności/niezdolności do pracy należy dokonywać również na tę datę. Postępowanie dowodowe przed sądem jest postępowaniem sprawdzającym, weryfikującym ustalenia dokonane przez organ rentowy. Sąd nie ma obowiązku przeprowadzenia dowodów w celu ustalenia niezdolności do pracy, która miała powstać po wydaniu zaskarżonej odwołaniem decyzji odmawiającej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Biegli sądowi, przeprowadzający na zlecenie sądu badanie stanu zdrowia ubezpieczonego, nie zastępują lekarza orzecznika ZUS, ani komisji lekarskiej ZUS. Jedynie zgodnie z posiadaną przez nich wiedzą specjalistyczną poddają merytorycznej ocenie trafność wydanego orzeczenia o zdolności do pracy lub jej braku.”);
- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 24.02.2017 r., III AUa 1777/16, LEX nr 2284939 („Przepis art. 58 ust. 1 u.e.r.f.u.s. uzależnia długość okresu od wieku, w którym ubezpieczony staje się niezdol-

nym do pracy. Bierze się tu pod uwagę wynikającą z wieku, w którym można podjąć działalność podlegającą ubezpieczeniu, możliwość podlegania ubezpieczeniu. I tak, wymagany okres ubezpieczenia osoby, która stała się niezdolna do pracy przed ukończeniem 20 lat wynosi 1 rok, a osoby, której niezdolność do pracy powstała po ukończeniu 30 lat wynosi 5 lat. W stosunku do tych ostatnich osób przepis art. 58 ust. 2 ustawy wprowadza dodatkowy warunek, a mianowicie okres 5 lat powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Regulacja uzależniająca prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy powstałej po ukończeniu przez ubezpieczonego 30 lat od posiadania pięcioletniego okresu ubezpieczenia w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed powstaniem tej niezdolności nie jest wyrazem nierównego traktowania ubezpieczonych, lecz wynika z powiązania prawa do świadczeń rentowych z podleganiem ubezpieczeniu rentowemu w okresie bezpośrednio poprzedzającym powstanie niezdolności do pracy. Okres ubezpieczenia rentowego po przerwie w ubezpieczeniu trwającej kilka lat zaczyna biec na nowo, a z poprzedniego ubezpieczenia nie wynikają uprawnienia w zakresie prawa do renty. W przypadku osoby, podlegającej ubezpieczeniu w odpowiednio długim okresie poprzedzającym powstanie niezdolności do pracy (por. art. 57 ust. 2 i art. 58 ust. 4 u.e.r.f.u.s.), prawo do świadczeń powiązane jest z ubezpieczeniem rentowym. Nie ma takiego powiązania w przypadku osoby, która stała się niezdolna do pracy po wieloletniej przerwie w ubezpieczeniu.”);

- wyrok SN z 4.11.2015 r., II UK 402/14, LEX nr 1932143 („Od czasu wejścia w życie ustawy z dnia 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 187, poz. 1112) art. 57 ust. 2 u.e.r.f.u.s. nie może już być interpretowany jako przepis samodzielnie określający warunki wymagane do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, ale jako jedynie łagodzący w stosunku do osób w nim wymienionych przesłanki przewidziane w art. 57 ust. 1. Wskazani w hipotezie normy art. 57 ust. 2 ubezpieczeni, u których stwierdzono całkowitą niezdolność do pracy i którzy legitymują się co najmniej 20-letnim (w przypadku kobiet) lub 25-letnim (w przypadku mężczyzn) okresem składkowym i nieskładkowym, nie muszą bowiem wykazywać faktu powstania niezdolności do pracy w okresach wyszczególnionych w ust. 1 pkt 3 lub w ciągu osiemnastu miesięcy od ich ustania. Muszą natomiast, stosownie do art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 ustawy, udokumentować co najmniej pięcioletni staż składkowy i nieskładkowy przypadający w dziesięcioleciu poprzedzającym datę wystąpienia z wnioskiem rentowym lub datę powstania niezdolności do pracy. Z tego ostatniego warunku zwalnia ubezpieczonego będącego osobą całkowicie niezdolną do pracy dopiero sytuacja opisana hipotezą normy art. 58 ust. 4, tj. wykazanie co najmniej 25-letniego (w przypadku kobiet) lub 30-letniego (w przypadku mężczyzn) okresu składkowego, o jakim mowa w art. 6 tej ustawy.”);
- wyrok SN z 24.09.2015 r., I UK 435/14, LEX nr 1814907 („Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy wymaga spełnienia łącznie wszystkich wymaganych warunków (art. 100 ust. 1 i 2 u.e.r.f.u.s.), ale sąd, zmieniając decyzję organu rentowego i przyznając prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, ma obowiązek sprawdzenia, czy spełnione zostały wszystkie warunki do przyznania świadczenia, w tym warunki: legitymowania się wymagany okres ubezpieczenia oraz powstania niezdolności do pracy w ustawowo określonym okresie ochronnym, o którym mowa w art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy, nawet wówczas, gdy bezpośrednią przyczyną odmowy przyznania świadczenia rentowego wskazaną w decyzji organu rentowego był jedynie brak niezdolności do pracy.”);
- wyrok SN z 20.11.2014 r., I UK 120/14, LEX nr 1552138 („Droga do pracy rozpoczyna się z chwilą opuszczenia przez pracownika mieszkania (zamknięcia drzwi domu) i kończy się na granicy terenu władztwa zakładu pracy, natomiast droga z pracy do domu rozpoczyna się po przekroczeniu bramy zakładu pracy i wiedzy do progu domu (mieszkania) pracownika. Za wypadki przy pracy można uznać takie zdarzenia, które pozostają z nią w związku miejscowym, czasowym bądź funkcjonalnym. Czynność zaś przemieszczania się pracownika do wyjścia z zakładu pracy, po zakończeniu wykonywania obowiązków pracowniczych, pozostaje

w związku miejscowym, czasowym i funkcjonalnym z wykonywaniem przez niego zwykłych czynności pracowniczych.”);

- wyrok S.Apel. w Katowicach z 7.10.2013 r., III AUa 2327/12, LEX nr 1381372 („Dopiero wykazanie się przez będącego mężczyzną ubezpieczonego, całkowicie niezdolnego do pracy, okresem składkowym w rozmiarze co najmniej 30 lat (co najmniej 25 lat kobieta), zwalnia ubiegającego się o świadczenie rentowe z konieczności wykazywania zarówno tego, iż niezdolność do pracy powstała w okresach ubezpieczenia albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ich ustania (art. 57 ust. 2 u.e.r.f.u.s.), jak też legitymowania się wymaganym okresem składkowym i nieskładkowym w rozumieniu art. 57 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 u.e.r.f.u.s.”);
- wyrok S.Apel. w Poznaniu z 1.10.2013 r., III AUa 353/13, niepubl. („Przepis art. 58 ust. 1 u.e.r.f.u.s. nie odnosi się do art. 57 ust. 2, który samodzielnie określił minimalny okres składkowy i nieskładkowy. Tym samym, w odniesieniu do kręgu osób, o których mowa w art. 58 ust. 1, nie znajduje zastosowania ust. 2 tego przepisu, który w przypadku osób w wieku powyżej 30 lat wymaga, by 5-letni okres zatrudnienia przypadał w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy.”);
- wyrok S.Apel. w Poznaniu z 22.08.2013 r., III AUa 224/13, niepubl. („Uregulowanie zawarte w art. 57 ust. 2 u.e.r.f.u.s. obejmuje krąg osób wymienionych w art. 58 ust. 1 pkt 1–4 tej ustawy. Natomiast w przypadku osób, o których mowa w art. 58 ust. 1 pkt 5, tj. ubezpieczonych, których niezdolność do pracy powstała po 30. roku życia, *lex specialis* stanowi właśnie art. 58 ust. 4.”);
- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 25.02.2013 r., III AUa 1474/12, LEX nr 1293601 („Wymagany okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 57 ust. 1 pkt 2 u.e.r.f.u.s. określa przepis art. 58 u.e.r.f.u.s., według którego warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego w myśl art. 57 ust. 1 pkt 2 uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony osiągnął okres składkowy i nieskładkowy, wynoszący co najmniej określoną liczbę lat w zależności od wieku, w którym powstała niezdolność do pracy. Okres ten wynosi pięć lat, jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat. Przepis art. 58 ust. 1 nie odnosi się do art. 57 ust. 2, który samodzielnie określił minimalny okres składkowy i nieskładkowy. Tym samym w odniesieniu do kręgu osób, o których mowa w art. 58 ust. 1, nie znajduje zastosowania ust. 2 tego przepisu, który w przypadku osób w wieku powyżej 30 lat wymaga, aby pięcioletni okres zatrudnienia przypadał w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy.”).

D. Powstanie niezdolności do pracy w określonych okresach

Art. 57 u.e.r.; art. 7, 10 u.s.u.s.

Jednym z warunków wymaganych do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy jest powstanie niezdolności w okresach wskazanych w art. 57 ust. 1 pkt 3 u.e.r., nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ich ustania. Są to następujące okresy:

- 1) ubezpieczenia,
- 2) opłacania składek na ubezpieczenie społeczne w wysokości określonej w przepisach o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, w przepisach wymienionych w art. 195 pkt 1–4 i 8, w przepisach o adwokaturze, w przepisach o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz w przepisach o pomocy społecznej,

- 3) przebywania duchownych na misjach oraz okresy prowadzenia przez duchownych działalności duszpasterskiej wśród Polonii, przypadające po dniu 14 listopada 1991 r., do dnia wejścia w życie ustawy,
- 4) czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne albo okresy zastępczych form tej służby,
- 5) pełnionej w Polsce służby: w Policji (Milicji Obywatelskiej), Urzędzie Ochrony Państwa, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego i Służbie Wywiadu Wojskowego oraz Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (w organach bezpieczeństwa publicznego), Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służbie Więziennej, Państwowej Straży Pożarnej, Służbie Celnej, Biurze Ochrony Rządu, Służbie Celno-Skarbowej i w Służbie Ochrony Państwa,
- 6) pobierania zasiłku macierzyńskiego,
- 7) zatrudnienia za granicą osób, które w tym czasie nie były obywatelami polskimi, jeżeli osoby te powróciły do kraju po dniu 22.07.1944 r. i zostały uznane za repatriantów,
- 8) przypadające przed dniem 15.11.1991 r. następujące okresy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne:
 - a) okresy zatrudnienia po ukończeniu 15 lat życia:
 - na obszarze Państwa Polskiego – w wymiarze nie niższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy, jeżeli w tych okresach pracownik pobierał wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego: chorobowy, macierzyński lub opiekuńczy albo rentę chorobową,
 - obywateli polskich za granicą – w polskich przedstawicielstwach dyplomatycznych i urzędach konsularnych, w stałych przedstawicielstwach przy Organizacji Narodów Zjednoczonych i w innych misjach lub misjach specjalnych, a także w innych polskich placówkach, instytucjach lub przedsiębiorstwach, do których zostali delegowani lub skierowani; dotyczy to również członków rodziny delegowanego lub skierowanego tam pracownika, którzy podjęli zatrudnienie w tych placówkach w czasie pobytu za granicą,
 - obywateli polskich za granicą – w organizacjach międzynarodowych, zagranicznych instytucjach i w zakładach, do których zostali skierowani w ramach współpracy międzynarodowej lub w których byli zatrudnieni za zgodą właściwych władz polskich; zgoda nie jest wymagana w stosunku do pracowników, którzy wyjechali za granicę przed dniem 9.05.1945 r.,
 - obywateli polskich za granicą – u innych pracodawców zagranicznych, jeżeli w okresie pracy za granicą były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce,
 - b) zatrudnienia młodocianych na obszarze Państwa Polskiego na warunkach określonych w przepisach obowiązujących przed dniem 1.01.1975 r.,

- c) pracy wykonywanej w czasie odbywania na obszarze Państwa Polskiego kary pozbawienia wolności, kary aresztu za wykroczenie oraz w czasie tymczasowego aresztowania – w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy określonego dla takiej pracy,
- d) niewykonywania pracy po ustaniu zatrudnienia, jeżeli za te okresy na podstawie przepisów Kodeksu pracy zostało wypłacone wynagrodzenie lub odszkodowanie,
- e) czasowego pozostawania bez pracy na obszarze Państwa Polskiego z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego, w tym okresy pobierania zasiłków z funduszu aktywizacji zawodowej, zasiłków dla bezrobotnych oraz zasiłków szkoleniowych wypłaconych z Funduszu Pracy,
- f) niewykonywania pracy przed dniem 31.07.1990 r. na skutek represji politycznych,
- g) sprawowania mandatu posła lub senatora w Państwie Polskim,
- h) internowania na podstawie art. 42 dekretu z 12.12.1981 r. o stanie wojennym (Dz.U. Nr 29, poz. 154, z 1982 r. Nr 3, poz. 18 oraz z 1989 r. Nr 34, poz. 178),
- i) wykonywania działalności twórczej lub artystycznej na obszarze Państwa Polskiego objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których ubezpieczony był zwolniony od opłacania składki,
- j) pracy adwokatów wykonywanej na obszarze Państwa Polskiego objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
- k) wykonywania na obszarze Państwa Polskiego pracy nakładczej:
 - objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na to ubezpieczenie lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
 - przed dniem objęcia obowiązkiem ubezpieczenia z tego tytułu, jeżeli w tych okresach osoba wykonująca taką pracę uzyskiwała wynagrodzenie w wysokości co najmniej połowy obowiązującego najniższego wynagrodzenia, określonego na podstawie przepisów Kodeksu pracy,
- l) pracy na obszarze Państwa Polskiego w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych i w innych spółdzielniach zrzeszonych w Centralnym Związku Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych, w zespołowych gospodarstwach rolnych spółdzielni kółek rolniczych zrzeszonych w Krajowym Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych oraz pracy na rzecz tych spółdzielni:
 - objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na to ubezpieczenie lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
 - przed dniem objęcia obowiązkiem ubezpieczenia z tego tytułu,
- m) pracy na obszarze Państwa Polskiego wykonywanej na rzecz jednostek gospodarki społecznej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia

- oraz współpracy przy wykonywaniu takiej umowy objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego i okresy kontynuowania tego ubezpieczenia, za które opłacono składkę na to ubezpieczenie lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
- n) pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarze Państwa Polskiego objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego i okresy kontynuowania tego ubezpieczenia, za które opłacono składkę na to ubezpieczenie lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
 - o) współpracy przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarze Państwa Polskiego objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego oraz okresy kontynuowania tego ubezpieczenia, za które opłacono składkę na to ubezpieczenie lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
 - p) ubezpieczenia społecznego duchownych na obszarze Państwa Polskiego, za które opłacono składkę na to ubezpieczenie lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,
 - r) pobierania stypendium sportowego z tytułu wyczynowego uprawiania sportu na obszarze Państwa Polskiego po ukończeniu 15. roku życia, z wyjątkiem okresów pobierania stypendium przez osoby uczące się lub studiujące w systemie studiów dziennych,
- 9) pobierania wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy wypłaconego na podstawie przepisów Kodeksu pracy, zasiłków z ubezpieczenia społecznego: chorobowego lub opiekuńczego, świadczenia rehabilitacyjnego, oraz po ustaniu obowiązku ubezpieczenia zasiłku chorobowego lub opiekuńczego oraz świadczenia rehabilitacyjnego,
 - 10) pobierania renty chorobowej po ustaniu zatrudnienia w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa obowiązującego w danym zawodzie lub po ustaniu obowiązku ubezpieczenia społecznego z innego tytułu,
 - 11) niewykonywania pracy po ustaniu zatrudnienia, jeżeli za te okresy, na podstawie przepisów Kodeksu pracy, zostało wypłacone odszkodowanie,
 - 12) niewykonywania pracy przed dniem 4.06.1989 r. na skutek represji politycznych,
 - 13) przypadające przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty okresy urlopu wychowawczego, urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie przepisów w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących opiekujących się małymi dziećmi, innych udzielonych w tym celu urlopów bezpłatnych oraz okresy niewykonywania pracy – z powodu opieki nad dzieckiem w wieku do lat 4 – w granicach do 3 lat na każde dziecko oraz łącznie – bez względu na liczbę dzieci – do 6 lat,
 - 14) przypadające przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty okresy opieki pielęgnacyjnej nad inwalidą wojennym zaliczonym do I grupy inwalidów lub uznanym za całkowicie niezdolnego do pracy oraz do samodzielnej egzystencji, sprawowanej przez członka jego rodziny w wieku powyżej 16 lat, który w okresie sprawowania opieki nie osiągnął przychodu przekraczającego miesięcznie połowę najniższego wynagrodzenia,

- 15) udokumentowanej niezdolności do pracy, za które wypłacone zostały z Funduszu Pracy: zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki szkoleniowe lub stypendia.

Warunek powstania niezdolności do pracy w okresie ubezpieczenia uważa się za spełniony również wówczas, gdy niezdolność do pracy powstanie w okresie kontynuowania ubezpieczeń emerytalnego i rentowych (art. 10 u.s.u.s.) po ustaniu ubezpieczeń obowiązkowych oraz dobrowolnych (dla osób, o których mowa w art. 7 pkt 3 u.s.u.s.).

Z warunku określonego w art. 57 ust. 1 pkt 3 u.e.r., a więc powstania niezdolności do pracy w określonym czasie, zwolniony jest ubezpieczony, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet lub 25 lat dla mężczyzn oraz jest całkowicie niezdolny do pracy lub całkowicie niezdolny do pracy i niezdolny do samodzielnej egzystencji.

Przy ustalaniu, czy osoba ubiegająca się o rentę posiada co najmniej 20-letni (25-letni) okres składkowy i nieskładkowy uwzględnia się także okresy ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono składki przewidziane w odrębnych przepisach – z zastosowaniem zasad przewidzianych w art. 10 ust. 2 i 3 u.e.r.

Tak więc wskazany wyżej okres, podlega uzupełnieniu okresami ubezpieczenia społecznego rolników tylko w wymiarze niezbędnym do uzupełnienia 20- lub 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego.

Np. W maju 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy złożył 54-letni ubezpieczony. Udokumentował ponad 25-letni okres składkowy przebyty do 2015 r., na który składa się okres zatrudnienia i okres pobierania zasiłku dla bezrobotnych. Natomiast po 2015 r. ubezpieczony przebywał za granicą i z tytułu wykonywanej tam pracy nie był ubezpieczony. Lekarz orzecznik orzekł częściową niezdolność do pracy powstałą w maju 2019 r. Organ rentowy wydał decyzję odmawiającą prawa do renty. Ubezpieczony posiada wprawdzie 25-letni staż pracy, jednak orzeczona częściowa niezdolność do pracy nie uprawnia do zastosowania regulacji wynikającej z art. 57 ust. 2 u.e.r., a więc zwolnienia z warunku powstania niezdolności do pracy w okresie wskazanym w ustawie.

Np. W dniu 11 stycznia 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy złożyła 46-letnia kobieta, która nie podlega ubezpieczeniom społecznym poczynawszy od 1 kwietnia 2017 r. (jest zarejestrowana jako osoba bezrobotna, bez prawa do zasiłku). Wnioskodawczyni udowodniła 5-letni okres składkowy i nieskładkowy, przebyty w 10-leciu przed zgłoszeniem wniosku. Lekarz orzecznik ZUS orzekł, że ubezpieczona jest całkowicie niezdolna do pracy i niezdolność ta powstała w grudniu 2017 r., a więc po upływie 18 miesięcy od ustania ostatniego okresu ubezpieczenia. Zainteresowana ma udowodniony 14-letni okres składkowy i 3-letni okres nieskładkowy, łącznie 17 lat. Ponadto przedłożyła zaświadczenie z KRUS, potwierdzające opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne rolników przez okres 4 lat. Łączny okres składkowy i nieskładkowy podlega uzupełnieniu do 20 lat okresem opłacania składek z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego. Zainteresowana spełnia warunki do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy.

Orzecnictwo:

- wyrok SN z 10.02.2011 r., II UK 267/10, LEX nr 794790 („1. Zmieniając decyzję organu rentowego poprzez przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, Sąd obowiązany jest sprawdzić, czy spełnione są wszystkie warunki do przyznania świadczenia, w tym warunków powstania niezdolności do pracy w okresie nie dłuższym niż 18 miesięcy od ustania zatrudnienia. 2. Termin 18 miesięcy (art. 57 ustawy z 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych) należy liczyć zgodnie z zasadą, iż kończy się on z upływem tego dnia w ostatnim miesiącu, który odpowiada początkowemu dniowi terminu, a gdyby takiego dnia w ostatnim miesiącu nie było – w ostatnim dniu tego miesiąca (art. 57 § 3 k.p.a. w zw. z art. 180 § 1 k.p.a.)”);
- wyrok SN z 16.04.2009 r., II UZP 1/09, OSNP 2009/19–20, poz. 263 („Prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy nabyte na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) ustaje, gdy ustanie warunek całkowitej niezdolności do pracy (art. 101 pkt 1 tej ustawy.)”);
- wyrok SN z 3.10.2008 r., II UK 8/08, OSNP 2010/3–4, poz. 49 („Powstanie niezdolności do pracy w okresie pobierania świadczenia (zasiłku) przedemerytalnego bądź nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tego okresu, nie ma znaczenia prawnego w sprawie o rentę z tytułu niezdolności do pracy (art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.)”);
- wyrok S.Apel. w Warszawie z 19.09.2000 r., III AUa 1405/99, OSA 2001/4, poz. 17 („Renta z tytułu niezdolności do pracy, w świetle uregulowań zawartych w art. 57 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 162, poz. 1118 z późn. zm.) nie jest świadczeniem socjalnym, przysługującym osobom o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy, ale jest świadczeniem związanym z posiadaniem wymaganego okresu zatrudnienia i powstania niezdolności do pracy w czasie zatrudnienia, jednak nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania zatrudnienia lub ubezpieczenia.”).

E. Nieposiadanie prawa do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych

Art. 57 u.e.r.

Renta z tytułu niezdolności do pracy **nie przysługuje ubezpieczonemu, który ma ustalone prawo do emerytury z FUS i nie spełnia warunków do jej uzyskania** (art. 57 ust. 1 pkt 4 u.e.r.), przy czym chodzi tu o prawo do emerytury:

- powszechnej;
- w wieku niższym niż powszechny wiek emerytalny (np. emerytury częściowej, emerytury górniczej, w tym emerytury górniczej bez względu na wiek, emerytury nauczycielskiej na podstawie Karty Nauczyciela, emerytury wcześniejszej dla rodziców opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki).

Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie przyzna renty z tytułu niezdolności do pracy osobie uprawnionej do emerytury także w przypadku, gdy nie korzysta ona z tego uprawnienia, bowiem prawo do emerytury jest zawieszone (np. wobec kontynuowania zatrudnienia w ramach tego samego stosunku pracy co przed nabyciem prawa do emerytury).

F. Powstanie i ustanie prawa do renty

§ Art. 100, 101a u.e.r.

a. Powstanie prawa do renty

Zgodnie z art. 100 ust. 1 u.e.r. prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa, z tym że ubezpieczony, który pobiera zasiłek chorobowy, świadczenie rehabilitacyjne lub wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy, prawo do renty nabędzie z chwilą zaprzestania pobierania tego zasiłku, świadczenia lub wynagrodzenia.

Np. Ubezpieczony złożył wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy w listopadzie 2019 r. W dniu złożenia wniosku ubezpieczony pobierał zasiłek chorobowy, do którego prawo ustać miało z dniem 17 grudnia 2019 r. Lekarz orzecznik orzekł, iż ubezpieczony jest całkowicie niezdolny do pracy. W orzeczeniu wskazał datę powstania niezdolności do pracy na dzień 12 czerwca 2019 r. (wypadek, skutkujący trwałym uszkodzeniem kręgosłupa). Ubezpieczony spełnia warunki do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, bowiem spełniony został warunek powstania tej niezdolności w wymaganym okresie i posiada także staż pracy, wymagany dla swojej grupy wiekowej. ZUS przyzna prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy od zaprzestania pobierania zasiłku chorobowego, tj. od dnia 18 grudnia 2019 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych ustala prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy od dnia spełnienia warunków wymaganych do jej przyznania, jednakże nie wcześniej niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o to świadczenie, nawet jeśli wymagane warunki zostały spełnione w okresie wcześniejszym.

Np. W dniu 15 stycznia 2019 r. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy zgłosiła 35-letnia kobieta, która podlegała ubezpieczeniom społecznym do 17 lutego 2018 r. Lekarz orzecznik orzekł, że ubezpieczona jest częściowo niezdolna do pracy od marca 2018 r. Ubezpieczona udowodniła wymagany co najmniej 5-letni staż (okresy składkowe i nieskładkowe), przebyty zarówno w 10-leciu przed powstaniem niezdolności do pracy, jak i w 10-leciu przed zgłoszeniem wniosku. ZUS przyznał rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy od miesiąca zgłoszenia wniosku, tj. od 1 stycznia 2019 r., mimo że warunki do renty zostały spełnione w dniu powstania niezdolności do pracy (w marcu 2018 r.). Nie ma podstaw prawnych do przyznania renty za okres poprzedzający miesiąc, w którym zgłoszono wniosek o rentę.

Renta z tytułu okresowej niezdolności do pracy przysługuje na okres wskazany w decyzji organu rentowego (zgodnie z orzeczeniem lekarza orzecznika lub komisji lekarskiej).

b. Ustanie prawa do renty

Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy **ustaje**:

- gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa,
- z upływem okresu, na jaki zostało przyznane to świadczenie,
- z dniem, od którego została przyznana emerytura z FUS,
- wraz ze śmiercią osoby uprawnionej.

Prawo do renty okresowej

Prawo do renty okresowej przyznawane jest na okres wskazany w decyzji i ustaje wraz z upływem tego okresu.

Na dwa miesiące przed ustaniem prawa do okresowej renty z tytułu niezdolności do pracy, organ rentowy wysyła do uprawnionego formularz ERN-P, będący wnioskiem o ponowne ustalenie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Do wniosku należy dołączyć zaświadczenie o stanie zdrowia dla celów świadczeń z ubezpieczenia społecznego, wydane przez lekarza prowadzącego leczenie, posiadaną dokumentację leczniczą oraz podać nazwę i adres placówki służby zdrowia, w której wnioskodawca był lub jest leczony. Pod pojęciem placówki służby zdrowia należy rozumieć: zakład opieki zdrowotnej (przychodnia, szpital, ośrodek zdrowia, poradnia), indywidualną i grupową praktykę lekarską oraz inne podmioty udzielające świadczeń zdrowotnych.

Nabycie prawa do emerytury

Począwszy od dnia 1.12.2017 r., prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy ustaje z dniem, od którego została przyznana emerytura z FUS. Może to być emerytura przyznana z urzędu albo na wniosek zgłoszony w miesiącu ukończenia powszechnego wieku emerytalnego albo emerytura wcześniejsza (art. 101a ustawy emerytalnej obowiązującej od 1.12.2017 r. w brzmieniu nadanym ustawą z 29.09.2017 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, Dz.U. poz. 2120).

W przypadku gdy emerytura wcześniejsza przyznana na wniosek ubezpieczonego okaże się niższa od renty z tytułu niezdolności do pracy, do której prawo – w związku z przyznaniem emerytury – ustało, w ciągu miesiąca od otrzymania decyzji osoba uprawniona może wycofać wniosek o tę emeryturę. W takim przypadku ZUS podejmie wypłatę renty do czasu ustania prawa do tego świadczenia (np. wobec przyznania z urzędu emerytury z chwilą ukończenia powszechnego wieku emerytalnego).

 Osoby, które prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy nabyły przed 1.12.2017 r., **zachowują** to prawo do daty, na jaką przyznano rentę nie dłużej niż do osiągnięcia podwyższonego wieku emerytalnego, o ile wcześniej nie zgłoszą wniosku o przyznanie emerytury.

 Orzecznictwo:

- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 20.10.2016 r., III AUa 866/16, LEX nr 2166481 („Zgodnie z treścią art. 24a ust. 1 i 2 u.e.r.f.u.s., emeryturę, o której mowa w art. 24a, przyznaje się z urzędu zamiast renty z tytułu niezdolności do pracy osobie, która osiągnęła wiek uprawniający do tej emerytury oraz podlegała ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym (ust. 1). Emeryturę przyznaje się od dnia osiągnięcia przez rencistę wieku uprawniającego do emerytury, a w przypadku gdy wypłata renty z tytułu niezdolności do pracy była wstrzymana – od dnia, od którego podjęto jej wypłatę. Emeryturę przyznawaną w oparciu o cytowany artykuł przyznaje się zamiast renty, co oznacza automatyczne ustanie prawa do renty i obligatoryjne zastąpienie go prawem do emerytury. Stanowi o tym art. 101a u.e.r.f.u.s., zgodnie z którym prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy ustaje z dniem, od którego została przyznana emerytura zgodnie z art. 24a tej ustawy.”);
- wyrok S.Apel. w Poznaniu z 13.10.2016 r., III AUa 746/15, LEX nr 2157851 („W oparciu o art. 61 u.e.r.f.u.s. prawo do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, podlega przywróceniu, jeżeli w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy. Przez ustąpienie prawa do renty należy rozumieć sytuację określoną w art. 102 ust. 1 u.e.r.f.u.s., czyli upływ okresu czasu, na jaki świadczenie zostało przyznane. W przypadku postępowania o przywrócenie prawa do renty koniecznym i jedynym warunkiem jego ponownego przyznania jest ustalenie tylko jednej z przesłanek warunkujących przyznanie prawa do świadczenia, tj. niezdolności do pracy.”);
- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 22.09.2016 r., III AUa 767/16, niepubl. („Zasadnicza przesłanka warunkująca nabycie prawa do renty w postaci stanu niezdolności do pracy nie uzależnia prawa do renty od jej bezterminowego (renta stała) lub okresowego (renta okresowa) charakteru. Ponieważ w zdecydowanej większości przypadków nie występują podstawy do orzekania trwałej niezdolności do pracy, przeto zasadą jest ustalanie «przewidywanego okresu niezdolności do pracy» (art. 13 ust. 1 i 2), a jej konsekwencją – przyznawanie prawa do renty okresowej (art. 59 ust. 1 pkt 2 i ust. 2). Artykuł 102 ust. 1 u.e.r.f.u.s. ustanawia swego rodzaju domniemanie, że z upływem przewidywanego okresu niezdolności do pracy, na który przyznano świadczenie rentowe, ubezpieczony odzyskał zdolność do pracy, a tym samym ustało prawo do renty w rozumieniu art. 101 pkt 1, gdyż odpadła (ustała) zasadnicza przesłanka tego prawa, jaką stanowi niezdolność do pracy. Dalszą konsekwencją art. 102 ust. 1 u.e.r.f.u.s. jest zatem to, że aby osoba, której przyznano rentę okresową mogła nadal świadczenie to pobierać po upływie okresu, na jaki zostało ono przyznane, musi zgłosić wniosek o ustalenie prawa do wypłaty świadczenia (realizację prawa istniejącego *ex lege*) na dalszy okres. Stwierdzenie nieprzerwanego utrzymywania się warunku niezdolności do pracy oznacza obalenie domniemania ustania tej przesłanki prawa do renty z upływem okresu, na jaki przyznano świadczenie, a w konsekwencji domniemania ustania nabytego wcześniej prawa (art. 100 ust. 1) i powoduje wznowienie wypłaty świadczenia (art. 135 ust. 1), gdyż ustała określona w art. 134 ust. 1 pkt 1 przyczyna wstrzymania tej wypłaty.”);
- wyrok SN z 28.04.2016 r., III UK 120/15, LEX nr 2057361 („Od regulacji wynikającej z art. 107 w zw. z art. 101 pkt 1 u.e.r.f.u.s., znajdującej zastosowanie do osób pobierających świadczenia, należy odróżnić regulację wynikającą z art. 102 ust. 1 oraz art. 59 ust. 2 u.e.r.f.u.s., która odnosi się bezpośrednio do czasu, na jaki przyznawane jest prawo do renty okresowej. Czas ten uzależniony jest od «przewidywanego okresu niezdolności do pracy». W przypadku prawa do renty przyznanego na czas określony, prawo do renty przysługuje nie dłużej niż do upływu terminu określonego w decyzji (wyroku) przyznającej prawo do świadczenia (art. 59 ust. 2 u.e.r.f.u.s.). Dlatego należy przyjąć, że

przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy na kolejny okres nie jest uzależnione od wykazania przez organ rentowy w toku postępowania administracyjnego i sądowego przesłanek, o których mowa w art. 107 u.e.r.f.u.s. Przepis ten znajduje zastosowanie do oceny stanu zdrowia (pod kątem przesłanki niezdolności do pracy) w okresie, kiedy osoba uprawniona ma przyznane świadczenie. Wynika to wprost z jego treści, gdyż stanowi on, że «prawo... ulega zmianie». Przepis ten nie znajduje zastosowania w przypadku, gdy w związku z upływem okresu na jaki przyznano rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy, osoba uprawniona ubiega się o przyznanie prawa do renty na kolejny okres, gdyż z istoty prawa do renty okresowej wynika, że przysługuje ono wyłącznie przez okres wskazany w decyzji organu rentowego (art. 59 ust. 2 u.e.r.f.u.s.) i tylko za ten okres prawo to może być weryfikowane na podstawie art. 107 u.e.r.f.u.s.”);

- wyrok SN z 31.03.2000 r., II UKN 458/99, OSNP 2001/18, poz. 565 („Nie jest dopuszczalne równoczesne pobieranie dwóch konkurencyjnych lub wyłączających się świadczeń z ubezpieczenia społecznego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.”).

G. Renta szkoleniowa

Renta szkoleniowa **przysługuje** osobie, która poza spełnieniem warunków wymaganych do przyznania renty w tytułu niezdolności do pracy, uzyska orzeczenie o celowości przekwalifikowania zawodowego ze względu na niezdolność do pracy w dotychczasowym zawodzie lub niezdolność do służby.

Renta szkoleniowa przysługuje przez okres 6 miesięcy.

Na wniosek starosty okres 6 miesięcy ulega wydłużeniu na czas niezbędny do przekwalifikowania zawodowego ubezpieczonego, nie dłużej jednak niż o dalsze 30 miesięcy.

Prawo do renty szkoleniowej ustalonej na okres pierwszych 6 miesięcy **może ulec skróceniu**, jeżeli przed upływem tego okresu starosta zawiadomi organ rentowy:

- o braku możliwości przekwalifikowania do innego zawodu,
- o tym, że osoba zainteresowana nie poddaje się przekwalifikowaniu zawodowemu.

Prawo do renty szkoleniowej **ustaje**:

- 1) z upływem 6 miesięcy, jeżeli starosta nie wystąpi z wnioskiem o przedłużenie tego okresu,
- 2) od dnia otrzymania zawiadomienia starosty o braku możliwości przekwalifikowania do innego zawodu, także wówczas, gdy zawiadomienie to organ rentowy otrzymał przed upływem 6 miesięcy,
- 3) z upływem okresu, na jaki świadczenie przyznano na wniosek starosty,
- 4) od dnia otrzymania zawiadomienia starosty o tym, że osoba zainteresowana przed upływem 6 miesięcy lub w okresie, o którym mowa w pkt 3, nie poddaje się przekwalifikowaniu zawodowemu.

Orzecznictwo:

- wyrok S.Apel. w Katowicach z 23.10.2012 r., III AUa 1922/11, niepubl. („Renta szkoleniowa nie jest świadczeniem odrębnym od renty z tytułu niezdolności do pracy, na co wskazuje unormowanie zawarte w art. 3 pkt 2 u.e.r.f.u.s.”);

- wyrok SN z 18.08.2009 r., I UK 79/09, LEX nr 530758 („1. Jeśli ubezpieczony nabędzie nowe kwalifikacje umożliwiającemu podjęcie pracy zarobkowej, do której wykonywania jest zdolny, odpada cel renty szkoleniowej, a tym samym ustają przesłanki prawa do tego świadczenia.
2. Określenie czasu niezbędnego do przekwalifikowania zawodowego nie należy do biegłych lekarzy, ale wynika z okoliczności faktycznych zaistniałych w trakcie przekwalifikowania. Zgodnie z ich wiedzą specjalną biegli lekarze wypowiadać się mogą jedynie co do kwestii związanych z niezdolnością do pracy i ewentualną możliwością przekwalifikowania zawodowego. Również okres przewidywanej niezdolności do pracy nie jest tożsamy z przewidywanym okresem przekwalifikowania zawodowego, bowiem są to pojęcia oparte na odmiennych przesłankach.”);
- wyrok S.Apel. w Gdańsku z 14.02.2008 r., III AUa 337/07, LEX nr 466381 („Na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, zadania samorządu powiatu w zakresie polityki rynku pracy realizowane są przez Powiatowe Urzędy Pracy. Przepis ten stanowi o ustawowym przekazaniu określonych kompetencji (...). Kompetencje te mają charakter wyłączny – w tym znaczeniu, iż realizacja wchodzących w ich zakres obowiązków określonych wprost w art. 9 ust. 1 ustawy o promocji zatrudnienia powierzona została Powiatowym Urzędowi Pracy z wyłączeniem innych podmiotów (...). Zakres tych kompetencji obejmuje w szczególności: udzielanie pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu pracy przez pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe i informację zawodową oraz pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy, rejestrowanie bezrobotnych poszukujących pracy, przyznawanie i wypłacanie zasiłków i innych świadczeń z tytułu bezrobocia. We wszystkie te czynności wpisana jest immanentnie weryfikacja posiadania przez określone osoby uprawnień do korzystania z pomocy i świadczeń przewidzianych dla poszukujących pracy. 2. Zaakcentowania wymaga (...) wyraźny rozdział kompetencji przewidziany w art. 60 i 199 ustawy emerytalno-rentowej z 1998 r. i w art. 9 ust. 1 i 2 ustawy o promocji zatrudnienia. Starosta (prezydent miasta na prawach powiatu) jest uprawniony do występowania z wnioskiem, o którym mowa w 60 ust. 2 i 3 i 119 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wszakże na podstawie danych, których uzyskanie i weryfikacja leży w zakresie obowiązków Powiatowego Urzędu Pracy. W konsekwencji Powiatowy Urząd Pracy obciąża obowiązek informowania starosty (prezydenta miasta na prawach powiatu) o powstaniu i odpadnięciu przesłanek materialnoprawnych korzystania przez określoną osobę z prawa do renty szkoleniowej i do jej przedłużenia.”);
- wyrok S.Apel. w Katowicach z 23.03.2007 r., III AUa 83/06, LEX nr 446749 („Przyznanie prawa do renty szkoleniowej nie jest uzależnione od złożenia przez ubezpieczonego wniosku o to świadczenie.”);
- wyrok S.Apel. w Warszawie z 17.10.2002 r., III AUa 752/01, OSA 2003/3, poz. 8 („Społecznym przeznaczeniem renty szkoleniowej, o jakiej mowa w art. 60 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), jest umożliwienie osobie niezdolnej do pracy w dotychczasowym zawodzie przekwalifikowanie się i uzyskania takich kwalifikacji zawodowych, które przy jej stanie zdrowia pozwolą na wykonywanie zatrudnienia.”).

H. Przywrócenie prawa do renty

Jeżeli prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy ustało w związku z odzyskaniem przez uprawnionego zdolności do pracy – w razie ponownego powstania niezdolności do pracy w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty z uwagi na odzyskanie zdolności do pracy – prawo do renty podlega przywróceniu.

Przywrócenie prawa do renty oznacza, że nie bada się na nowo zarówno uprawnień do tego świadczenia (z zastrzeżeniem renty ustalonej w myśl art. 57 ust. 2 – zob. dalej), jak i jego wysokości.

Przez ustanie prawa do renty w związku z ustąpieniem niezdolności do pracy należy rozumieć te przypadki, w których:

- prawo do renty ustało z uwagi na upływ okresu, na jaki renta ta została przyznana, a zainteresowany nie zgłosił wniosku o kontynuowanie prawa do tego świadczenia,
- w wyniku badania przez lekarza orzecznika ZUS (komisję lekarską ZUS) została orzeczona zdolność do pracy.

Dla przywrócenia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy nie ma znaczenia, czy ponowna niezdolność spowodowana została tym samym, czy innym naruszeniem sprawności organizmu.

 W przypadku, w którym prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy ustało wskutek ustąpienia niezdolności do pracy – zgodnie z art. 61 u.e.r. – prawo do świadczenia podlega przywróceniu, o ile w ciągu 18 miesięcy od ustania tego prawa powstanie ponowna niezdolność do pracy.

Przywrócenie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy ma ten niezmiennie istotny skutek, że – w razie ponownego powstania tej niezdolności w okresie 18 miesięcy od ustania prawa do poprzedniej renty – organ rentowy nie bada warunków do tej renty. W tym bowiem przypadku wiążące są ustalenia dotyczące spełnienia tych warunków przy przyznawaniu poprzedniego prawa do renty.

Zasada uznawania warunków za spełnione w przypadku powstania ponownej niezdolności w okresie 18 miesięcy od ustania prawa do wcześniej przyznanej renty z tytułu niezdolności do pracy, stosowana jest niezależnie od zmiany stopnia niezdolności do pracy. Tak więc organ rentowy przywróci prawo do tej renty, gdy ustała **częściowa** niezdolność do pracy, a w okresie 18 miesięcy od daty ustania prawa do renty ubezpieczony stał się **częściowo** lub **całkowicie** niezdolny do pracy.

 Prawo do renty z tytułu niezdolności ustało z dniem 31 marca 2017 r. Zainteresowana wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy zgłosiła w dniu 19 maja 2019 r. Lekarz orzecznik orzekł, iż ubezpieczona jest całkowicie niezdolna do pracy od 1 maja 2019 r., natomiast częściowo niezdolna do pracy jest od 1 lipca 2018 r. Częściowa niezdolność do pracy powstała w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty, a zatem został spełniony warunek powstania niezdolności do pracy w okresie 18 miesięcy od ustania tej niezdolności. Natomiast z uwagi na to, że w dacie zgłoszenia wniosku zainteresowana była całkowicie niezdolna do pracy – od 1 maja 2019 r., tj. od miesiąca zgłoszenia wniosku, ZUS przyznał zainteresowanej rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Istotne jest aby niezdolność do pracy ponownie powstała w okresie 18 miesięcy od ustania prawa do renty, a nie żeby wniosek o rentę był złożony w tym okresie.

Prawo do renty ustalone w myśl art. 57 ust. 1 u.e.r. zostanie przywrócone również wówczas, gdy świadczenie to przyznano osobie całkowicie niezdolnej do pracy, która

następnie utraciła to prawo wobec odzyskania zdolności do pracy, a w okresie 18 miesięcy od ustania tego prawa, stała się częściowo lub całkowicie niezdolna do pracy.

W styczniu 2014 r. ZUS przyznał rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy 38-letniemu ubezpieczonemu, który w okresie ostatnich 10 lat poprzedzających powstanie niezdolności do pracy nieprzerwanie był zatrudniony w ramach stosunku pracy. Renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy została przyznana na okres od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2017 r. Niezdolność do pracy powstała w okresie zatrudnienia. Oznacza to zatem, że renta została przyznana na podstawie art. 57 ust. 1 u.e.r. Po ustaniu prawa do renty ubezpieczony, nieprzerwanie kontynuujący zatrudnienie w ramach stosunku pracy, nie zgłosił wniosku o ponowne ustalenie prawa do świadczenia. Wniosek taki zgłosił w maju 2019 r. Lekarz orzecznik ZUS orzekł częściową niezdolność do pracy, wskazując na datę jej powstania 1 maja 2019 r. Od tej daty ZUS przywrócił prawo do renty, bowiem niezdolność do pracy powstała w okresie 18 miesięcy od ustania prawa do renty.

Szczególna regulacja dotyczy sytuacji, w której ustalenie prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy było możliwe:

- wobec niespełnienia warunku powstania niezdolności do pracy w okresach wskazanych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS – wskutek zastosowania regulacji wynikającej z art. 57 ust. 2 u.e.r. i/lub
- wobec braku 5-letniego okresu składkowego i nieskładkowego w dziesięcioleciu poprzedzającym datę powstania niezdolności do pracy lub zgłoszenia wniosku o rentę – wskutek zastosowania 58 ust. 4 u.e.r.

W przypadku ustania prawa do renty przyznanej na podstawie tych przepisów – przywrócenie tego prawa w trybie art. 61 u.e.r. jest możliwe wyłącznie w przypadku ponownego orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy. Natomiast w przypadku, gdy w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy z uwagi na ustąpienie niezdolności do pracy, zostanie ustalona częściowa niezdolność do pracy – brak jest podstaw do uznania, że spełnione są warunki do przywrócenia prawa do renty.

Przedstawiona zasada znajduje potwierdzenie w uchwale Sądu Najwyższego z 16.04.2009 r., II UZP 1/09, OSNP 2009/19–20, poz. 263. W końcowej części uzasadnienia tej uchwały Sąd Najwyższy wskazał, że:

„Należy zwrócić uwagę na funkcję, jaką art. 61 pełnił i nadal temie prawa do świadczeń z ubezpieczenia rentowego, do którego wprost się odnosi. Nie powinno budzić większych wątpliwości, że chociaż odwołuje się on do niezdolności do pracy, to w istocie dotyczy pozostałych warunków prawa do renty, określonych w art. 57 ust. 1 ustawy, a jego celem jest zapobieganie ustalaniu na nowo warunku stażu ubezpieczeniowego jego «częstości» (art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 i 2) oraz warunku czasu powstania niezdolności do pracy (art. 57 ust. 1 pkt 3). W rezultacie art. 61 ustawy ma zapobiegać ustalaniu «od nowa» prawa do renty określonej w art. 57 ust. 1, gdyż niejednokrotnie spełnienie warunków określonych w ust. 2 i 3 tego artykułu byłoby bardzo utrudnione, a czasem wręcz niemożliwe w sytuacji pozostawiania przez ubezpieczonego poza stosunkiem ubezpieczeń społecznych po ustaniu prawa do świadczenia rentowego. Ta funkcja art. 61 ustawy w odniesieniu do renty nabywa-

nej na podstawie art. 57 ust. 2 nie ma jakiegokolwiek znaczenia, gdyż nabycie prawa do renty na warunkach ustanowionych w tym przepisie nie wymaga spełnienia przez określone w nim osoby warunku «częstości» stażu ubezpieczeniowego ani warunku czasu powstania niezdolności do pracy. Minimalny okres składkowy i nieskładkowy (20 lat dla kobiet lub 25 lat dla mężczyzn) raz osiągnięty nie ulega zmianie, a w przypadku osoby posiadającej taki staż ubezpieczeniowy, każdorazowe powstanie całkowitej niezdolności do pracy powoduje nabycie prawa do renty”.

Np.

55-letnia ubezpieczona, ubiegająca się o rentę z tytułu niezdolności do pracy, wniosek o tę rentę zgłosiła w dniu 11 stycznia 2015 r. Ostatnie ubezpieczenie wnioskodawczyni ustało z dniem 31 sierpnia 2012 r. Ubezpieczona posiada 23 lata okresów składkowych i nieskładkowych. Lekarz orzecznik ZUS orzekł całkowitą niezdolność do pracy, powstałą w dniu 1 stycznia 2015 r. Niezdolność do pracy powstała wprawdzie w okresie późniejszym niż 18 miesięcy od ustania okresu ubezpieczenia, jednak – wobec orzeczenia o całkowitej niezdolności do pracy i udowodnienia co najmniej 20 lat składkowych i nieskładkowych, niespełnienie tego wymogu nie stanowi przeszkody do przyznania renty (art. 57 ust. 2 u.e.r.). ZUS przyznał rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy do dnia 31 grudnia 2017 r. W listopadzie 2017 r. zainteresowana zgłosiła wniosek o ustalenie prawa do renty na dalszy okres, jednak – wobec orzeczenia zdolności do pracy – organ rentowy wydał decyzję o odmowie prawa do świadczenia. Wnioskodawczyni nie odwołała się od tej decyzji. Po ustaniu prawa do renty zainteresowana nie podjęła pracy podlegającej obowiązkowi ubezpieczeń społecznych. W styczniu 2019 r. wnioskodawczyni uległa wypadkowi komunikacyjnemu. W dniu 19 marca 2019 r. zgłosiła wniosek o rentę. Lekarz orzecznik orzekł częściową niezdolność do pracy, powstałą od dnia 11 stycznia 2019 r. Organ rentowy wydał decyzję o odmowie przyznania renty. Niezdolność do pracy powstała wprawdzie w okresie 18 miesięcy od ustania prawa do renty, jednak wnioskodawczyni nie spełnia warunku powstania tej niezdolności w ciągu 18 miesięcy od ustania okresów wymienionych w art. 57 ust. 2 pkt 3 u.e.r. Z uwagi na to, że wnioskodawczyni została uznana za częściowo niezdolną do pracy nie znajduje tu zastosowania (odmiennie niż gdy ustalano jej uprawnienia do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy) przepis umożliwiający – z uwagi na przebycie co najmniej 20 lat składkowych i nieskładkowych – spełnienia warunku powstania niezdolności do pracy w wymaganym okresie.

W przypadku gdy prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy zostało ustalone na podstawie art. 57 ust. 2 u.e.r., a następnie ustało wobec odzyskania zdolności do pracy, data powstania ponownej niezdolności do pracy jest istotna dla uznania, czy nastąpiło przywrócenie prawa do renty w rozumieniu art. 61 u.e.r., czy też ustalone jest prawo do nowej renty. Ustalenie to ma istotne znaczenie ze względu na obliczanie wysokości renty. W razie przywracania prawa do renty organ rentowy nie ustala ponownie wysokości renty. Oznacza to zatem, że **renta, do której zostało przywrócone to prawo, przysługuje w tej samej wysokości, co wcześniej przyznane świadczenie.**

Jeśli między ustaniem prawa do renty, a przywróceniem tego prawa była przeprowadzana waloryzacja świadczeń emerytalno-rentowych, wysokość „przywracanej” renty ustala się z uwzględnieniem waloryzacji.

Ustawa emerytalna – odmiennie niż to miało miejsce przed 1.01.1999 r. – **nie przewiduje możliwości przyznawania renty uczniom szkół ponadpodstawowych, którzy**

stali się całkowicie niezdolni do pracy w czasie uczęszczania do szkoły. Osoby, którym przyznano renty z tytułu niezdolności do pracy powstałej w czasie uczęszczania do szkoły (tzn. uczniowskie), zachowują prawo do tych rent, jeżeli renty zostały przyznane na stałe (a więc całkowita niezdolność do pracy została uznana za trwałą), a w przypadku rent okresowych – gdy na podstawie wniosku zgłoszonego przed lub po upływie okresu, na jaki renta została przyznana, lekarz orzecznik ustali dalsze nieprzerwane istnienie niezdolności do pracy – na stałe lub na wskazany okres.

Z dniem 31 października 2019 r. upłynął kolejny okres, na jaki została przyznana renta uczniowska. Lekarz orzecznik – na wniosek zgłoszony w grudniu 2019 r. – orzekł, że całkowita niezdolność do pracy trwa, nieprzerwanie od 16 czerwca 1993 r. W takim przypadku w dalszym ciągu przysługuje renta z tytułu niezdolności do pracy.

W przypadku gdy lekarz orzecznik ZUS albo komisja lekarska orzeknie, że ustała całkowita niezdolność do pracy osoby uprawnionej do renty „uczniozkiej” i powstała ponownie, od miesiąca przypadającego po miesiącu, od którego wstrzymano wypłatę renty lub później, osoba ta nie będzie miała prawa do renty, ponieważ przepisy ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie przewidują możliwości przyznania tego rodzaju rent.

Studenci oraz uczestnicy studiów doktoranckich mogą uzyskać prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy na zasadach ogólnych dotyczących innych ubezpieczonych, o ile zgodnie z ustawą o systemie ubezpieczeń społecznych dobrowolnie, a więc na swój wniosek, objęci zostali ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi oraz spełniają pozostałe warunki wymagane do przyznania renty. Mogą również, po spełnieniu określonych warunków, uzyskać prawo do renty socjalnej.

Orzecznictwo:

- wyrok S.Apel. w Poznaniu z 19.01.2017 r., III AUa 1352/14, LEX nr 2265718 („Przywrócenie prawa do renty następuje *ex lege* w razie ponownego powstania niezdolności ubezpieczonego do pracy w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa przysługującego mu uprzednio, jeżeli prawo to ustało wskutek ustąpienia niezdolności do pracy. Nie ma tu znaczenia, czy dochodzi do przywrócenia tego samego stopnia niezdolności do pracy. Jeżeli przywróceniu prawa do renty towarzyszy zmiana stopnia niezdolności do pracy w stosunku do pierwotnie przyznanego świadczenia, organ rentowy dokona tylko odpowiedniej korekty wysokości renty. Zważyć również należy, iż sam moment ustalania przywrócenia prawa do renty nie jest istotny w tym sensie, że może do niego dojść także po upływie 18 miesięcy od ustania prawa do renty. Ważne jest tu tylko, by ponowna niezdolność do pracy powstała w ciągu 18 miesięcy od ustania tego prawa.”);
- wyrok SN z 16.12.2016 r., II UK 514/15, OSNP 2018/2, poz. 24 („W ubezpieczeniach społecznych regułą jest kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Zasada ta znajduje odzwierciedlenie w art. 100 u.e.r.f.u.s., zgodnie z którym prawo do świadczeń w niej określonych powstaje (*in abstracto*) z dniem spełnienia warunków wymaganych do nabycia prawa. Prawo do świadczeń powstaje i istnieje niezależnie od decyzji organu rentowego, a tylko jego realizacja w postaci wypłaty świadczenia wymaga potwierdzenia decyzją. W taki też sposób należy rozumieć przywrócenie prawa do renty w rozumieniu art. 61 u.e.r.f.u.s. Zgodnie z tym przepisem, prawo do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, pod-

lega przywróceniu, jeżeli w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy. Przywrócona renta nie oznacza innej, nowej renty, lecz to samo świadczenie, do którego prawo poprzednio ustało, jednakże chodzi w tym przypadku o prawo *in abstracto*. Po spełnieniu wskazanej w tym przepisie przesłanki powstaje (zostaje przywrócone) *ex lege* prawo do renty, wprawdzie nabyte z tytułu poprzedniej niezdolności do po pracy, lecz dla jego realizacji konieczny jest stosowny wniosek ubezpieczonego i wydanie decyzji przez organ rentowy (art. 129 ust. 1 i 2 w związku z art. 116 ust. 1 u.e.r.f.u.s.).”);

- wyrok S.Apel. w Poznaniu z 13.10.2016 r., III AUa 746/15, LEX nr 2157851 („W oparciu o art. 61 u.e.r.f.u.s. prawo do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, podlega przywróceniu, jeżeli w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy. Przez ustąpienie prawa do renty należy rozumieć sytuację określoną w art. 102 ust. 1 u.e.r.f.u.s., czyli upływ okresu czasu, na jaki świadczenie zostało przyznane. W przypadku postępowania o przywrócenie prawa do renty koniecznym i jedynym warunkiem jego ponownego przyznania jest ustalenie tylko jednej z przesłanek warunkujących przyznanie prawa do świadczenia, tj. niezdolności do pracy.”);
- wyrok S.Apel. w Poznaniu z 23.06.2016 r., III AUa 1777/16, LEX nr 2284939 („Artykuł 61 u.e.r.f.u.s. nie znajduje zastosowania do renty nabytej na podstawie art. 57 ust. 2 i następnie utraconej, gdyż prawo do tego świadczenia ubezpieczonego posiadającego określony w tym przepisie okres składkowy i nieskładkowy powstaje z dniem ponownego ziszczenia się warunku całkowitej niezdolności do pracy, niezależnie od czasu jej powstania.”);
- wyrok SN z 26.08.2015 r., I UK 382/14, OSNP 2017/7, poz. 87 („Artykuł 61 u.e.r.f.u.s. nie ma zastosowania do rent uczniowskich/studenckich z tytułu niezdolności do pracy. Prawo do tego świadczenia nie tylko nie było nabywane na warunkach określonych w art. 57 ust. 1 pkt 2 i 3 tej ustawy, ale jego podstawę stanowił przepis art. 63 nieobowiązującej już ustawy z 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Wprawdzie art. 180 ust. 1 u.e.r.f.u.s. gwarantował osobom, które nabyły uprawnienia rentowe na podstawie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, zachowanie tych praw pod rządami ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ale tylko tak długo, jak długo spełniały one warunki do dalszego pobierania świadczenia. Jeśli zatem prawo do renty uczniowskiej ustało z powodu ustąpienia całkowitej niezdolności do pracy świadczeniobiorcy, nie może ono zostać przywrócone w razie ponownego stwierdzenia owej niezdolności, gdyż – jak wskazano wyżej – spełnienie po dniu 1 stycznia 1999 r. przesłanek określonych w art. 63 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin nie implikuje powstania prawa do tegoż świadczenia, skoro prawa takiego nie przewidują przepisy obecnie obowiązującej ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Funkcję zbliżoną do dawnej renty uczniowskiej z tytułu całkowitej niezdolności do pracy spełnia obecnie renta socjalna.”);
- wyrok S.Apel. w Poznaniu z 21.05.2015 r., III AUa 1434/14, niepubl. („Zgodnie z treścią art. 61 u.e.r.f.u.s., kryterium przywrócenia prawa do renty, jest ponowna niezdolność do pracy, powstała w ciągu 18 miesięcy od dnia ustania tego prawa. Zatem stan zdrowia wnioskodawcy należy porównać ze stanem z daty badania w poprzedniej sprawie, gdy stwierdzono niezdolność odwołującego do pracy, skutkującą przyznaniem prawa do renty.”);
- wyrok S.Apel. w Poznaniu z 13.05.2015 r., III AUa 1367/14, niepubl. („Przywrócenie prawa do renty następuje *ex lege* w razie ponownego powstania niezdolności ubezpieczonego do pracy w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa przysługującego mu uprzednio, jeżeli prawo to ustało wskutek ustąpienia niezdolności do pracy. Nie ma tu znaczenia, czy dochodzi do przywrócenia tego samego stopnia niezdolności do pracy. Jeżeli przywróceniu prawa do renty towarzyszy zmiana stopnia niezdolności do pracy w stosunku do pierwotnie przyznanego świadczenia, organ rentowy dokona tylko odpowiedniej korekty wysokości renty.”);
- wyrok SN z 24.03.2015 r., I UK 161/14, niepubl. („Prawo do renty okresowej przyznanej w związku z niezdolnością do pracy, które ustało z upływem okresu, na jaki świadczenie to zostało przyznane, podlega przywróceniu tylko w sytuacji, gdy w ciągu 18. miesięcy od jego ustania ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy.”);

- wyrok SN z 2.09.2010 r., I UK 223/09, LEX nr 585716 („1. Art. 57 ust. 2 ustawy z 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS ma charakter przepisu szczególnego w stosunku do jego ust. 1 i jako taki musi być wykładany ściśle, zważywszy że określone w nim szczególne warunki nabycia prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy stanowią odstępstwo od zasad powszechnie obowiązujących przy ustalaniu uprawnień rentowych. Oznacza to, że prawo do renty przyznane na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy przysługuje wyłącznie pod warunkiem utrzymania stopnia całkowitej niezdolności do pracy, którego to warunku nie spełnia już osoba, u której ustąpił stan całkowitej niezdolności do pracy, a utrzymuje jedynie częściowa niezdolność do pracy.
2. Prawo do renty z art. 57 ust. 2 ustawy z 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS powstanie (reaktywuje się) zawsze w razie ponownego ziszczenia się kiedykolwiek w przyszłości warunku całkowitej niezdolności do pracy, tj. niezależnie od czasu ponownego powstania (ujawnienia się) stanu całkowitej niezdolności do pracy u osoby posiadającej wymagane minimalne okresy ubezpieczenia (składkowy i nieskładkowy) w rozmiarze uprawniającym do nabycia prawa do emerytury, bez konieczności ponownego ujawnienia się stanu kwalifikowanej (całkowitej) niezdolności do pracy jedynie w ciągu 18 miesięcy od ustania poprzedniego prawa do renty z art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach.”);
- wyrok SN z 27.01.2010 r., I UZP 12/09, OSNP 2010/13–14, poz. 166 („Dopuszczalne jest ustalenie wysokości renty rodzinnej od wysokości renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, która przysługiwałaby zmarłemu w warunkach określonych w art. 61 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227), obliczonej z zastosowaniem aktualnej kwoty bazowej do części socjalnej świadczenia (art. 73 ust. 1 i 2 w związku z art. 21 ust. 2 pkt 2 i art. 53 ust. 4 w związku z art. 62 ust. 1a tej ustawy.”);
- wyrok SN z 17.04.2008 r., II UK 186/07, OSNP 2009/13–14, poz. 184 („Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy przyznanej w warunkach określonych w art. 57 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) ustaje, gdy ubezpieczony przestał być całkowicie niezdolny do pracy.”);
- wyrok SN z 5.04.2007 r., I UK 316/06, OSNP 2008/13–14, poz. 199 („Przedmiotem postępowania w sprawach dotyczących ubezpieczenia rentowego jest ocena zgodności z prawem – w aspekcie formalnym i materialnym – decyzji wydanej przez organ rentowy na wniosek ubezpieczonego lub z urzędu. Badanie legalności decyzji jest możliwe tylko przy uwzględnieniu stanu prawnego i faktycznego istniejącego w chwili ustalania do niego prawa. O zasadności przyznania lub odmowy przyznania świadczenia decydują okoliczności.”);
- wyrok SN z 20.02.2006 r., I UK 170/05, OSNP 2007/1–2, poz. 30 („Przepis art. 61 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) ma zastosowanie, gdy niezdolność do pracy powstaje w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty. Prawo do renty (jej przywrócenia) powstaje w dniu zaistnienia ponownej niezdolności do pracy (art. 100 tej ustawy.”);
- wyrok SN z 20.01.2005 r., I UK 99/04, OSNP 2005/16, poz. 256 („Prawo do renty okresowej przyznanej z powodu niezdolności do pracy ustaje z upływem okresu, na jaki zostało przyznane (art. 102 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) i podlega przywróceniu tylko wtedy, gdy w ciągu 18 miesięcy od ustania tego prawa ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy (art. 61 tej ustawy.”);
- wyrok SN z 12.01.2005 r., brak sygn. („W sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych dotyczącej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy oceny wymaga stan zdrowia ubezpieczonego z daty wydania decyzji, ale nie jest wyłączone wykazanie przesłanek nabycia świadczenia w oparciu o dowody uzyskane później, jeżeli potwierdzają one istnienie nieprzerwanej niezdolności do pracy obejmującej datę wydania decyzji.”).

2. Renta rodzinna

Renta rodzinna jest **świadczeniem przysługującym z ubezpieczenia rentowego w przypadku śmierci żywiciela rodziny**. Stanowi ona dla rodziny swego rodzaju rekompensatę utraconych źródeł dochodu. W przypadku ustalania uprawnień do renty rodzinnej w pierwszej kolejności bada się, czy osoba zmarła była uprawniona do emerytury lub renty albo spełniała warunki wymagane do przyznania jednego z tych świadczeń, a następnie ustala się uprawnienia osób ubiegających się o przyznanie renty rodzinnej.

A. Przesłanki nabycia prawa do renty rodzinnej

Uprawnienia osoby zmarłej

Renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci:

- spełniała warunki wymagane do przyznania emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, albo
- miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy.

W przypadku zgonu osoby, która nie miała ustalonego prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, organ rentowy bada, czy osoba ta spełniała warunki do przyznania jednego z tych świadczeń. Ocena, czy zostały spełnione te warunki, następuje w oparciu o dokumenty przedłożone przez osobę wnioskującą o przyznanie renty rodzinnej. Przy ustalaniu prawa do świadczenia, jakie przysługiwałoby zmarłemu, przyjmuje się, że osoba zmarła w chwili śmierci była całkowicie niezdolna do pracy.

W przypadku gdy osoba zmarła miała ustalone prawo do emerytury, a w dniu śmierci spełniała również warunki do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, ZUS sprawdza, które świadczenie byłoby wyższe i ustala prawo do renty rodzinnej jako pochodną korzystniejszego świadczenia zmarłego.

W niektórych przypadkach – w celu przyznania uprawnionym członkom rodziny renty rodzinnej, może powstać konieczność ustalenia **wcześniejszej daty powstania niezdolności do pracy**. W takim przypadku niezbędne jest przedłożenie dokumentacji medycznej potwierdzającej powyższą okoliczność. Na podstawie takiej dokumentacji lekarz orzecznik/komisja lekarska ZUS może orzec o powstaniu niezdolności do pracy w dacie wcześniejszej niż data zgonu.

Wniosek o rentę rodzinną dla 12-letniego dziecka złożyła wdowa. 44-letni ubezpieczony, który od września 2018 r. podlegał ubezpieczeniom społecznym z tytułu zawarcia umowy zlecenia, zmarł w dniu 1 listopada 2018 r. W dziesięcioleciu przypadającym przed dniem śmierci

nie posiadał 5-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, a na przestrzeni całego życia łącznie przebył 16 lat okresów składkowych i 2 lata nieskładkowe. Na podstawie dokumentacji medycznej lekarz orzecznik orzekł, iż zmarły był częściowo niezdolny do pracy od 11 czerwca 2009 r. W dziesięcioleciu poprzedzającym powstanie tej niezdolności (od 11 czerwca 1999 r. do 10 czerwca 2009 r.) ubezpieczony posiadał 5-letni okres składkowy i nieskładkowy. Częściowa niezdolność do pracy powstała w czasie ubezpieczenia. W tym przypadku spełnione są warunki wymagane do ustalenia renty z tytułu niezdolności do pracy, ponieważ na datę powstania częściowej niezdolności były spełnione wszystkie warunki wymagane do przyznania renty. Wobec faktu, iż zmarły spełniał warunki wymagane do nabycia renty z tytułu niezdolności do pracy – ZUS przyzna rentę rodzinną.

Np. 8 stycznia 2019 r., w wieku 36 lat zmarła kobieta, która ostatnio była objęta ubezpieczeniami społecznymi od 17 lipca 2007 r. do 12 grudnia 2015 r. Na przestrzeni życia udowodniła 8 lat okresów składkowych i 2 lata okresów nieskładkowych. W dziesięcioleciu przed śmiercią przeżyła 5 lat okresów składkowych i nieskładkowych. Ponieważ śmierć ubezpieczonej, a tym samym powstanie całkowitej niezdolności do pracy nastąpiło po upływie 18 miesięcy, ZUS sprawdza, czy niezdolność do pracy nie powstała wcześniej, w okresie dającym uprawnienia do renty. Lekarz orzecznik ZUS – na podstawie złożonej do wniosku o rentę rodzinną dla małoletniego dziecka, dokumentacji medycznej orzekł, iż niezdolność do pracy powstała od września 2017 r. Z uwagi na to, że od ostatniego okresu podlegania ubezpieczeniom społecznym do powstania niezdolności do pracy upłynęło więcej niż 18 miesięcy, nie można przyjąć, że zmarła spełniała warunki do renty z tytułu niezdolności do pracy. Tym samym więc ZUS odmówi przyznania renty rodzinnej.

Pod pojęciem **ustalonego prawa do emerytury lub renty**, o której mowa w art. 65 u.e.r., należy rozumieć **ustalenie uprawnień decyzją organu rentowego**.

Nie ma przy tym znaczenia, czy emerytura lub renta z tytułu niezdolności do pracy była pobierana, czy też było zawieszone prawo do świadczenia, np. wskutek osiągnięcia przychodu przekraczającego 130% przeciętnego wynagrodzenia.

Np. 11 stycznia 2019 r., 58-letnia wdowa zgłosiła wniosek o rentę rodzinną po mężu, który zmarł 2 grudnia 2018 r. podczas wykonywania prac związanych z remontem swojego domu, uległ śmiertelnemu wypadkowi. Zmarły małżonek był uprawniony do emerytury wcześniejszej z tytułu wykonywania – przez okres ponad 15 lat – pracy w szczególnych warunkach (art. 184 u.e.r.).

W grudniu 2012 r. ukończył 60 lat życia i posiadał na dzień 1 stycznia 1999 r. wymagany 25-letni okres składkowy i nieskładkowy, w tym 15-letni okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach. Na dzień śmierci posiadał prawie 38-letni okres składkowy i nieskładkowy. Od kwietnia 2014 r., zawieszono wypłatę emerytury, ponieważ zainteresowany podjął zatrudnienie i osiągał wynagrodzenie w wysokości 7000 zł miesięcznie, a więc znacznie przekraczającej 130% przeciętnego wynagrodzenia. W tym przypadku bez znaczenia pozostaje fakt, że prawo do emerytury było zawieszone z uwagi na osiągnięcie przychodu. Dla ustalenia prawa do renty rodzinnej wystarczające jest stwierdzenie istnienia po stronie zmarłego prawa do emerytury. Renta rodzinna zostanie obliczona jako odpowiedni procent świadczenia zmarłego, tj. albo emerytury albo renty z tytułu niezdolności do pracy, w zależności od tego, co jest korzystniejsze.

Nie uważa się, że został spełniony warunek posiadania prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy w tych sprawach, w których prawo do świadczenia zmarłego emeryta lub rencisty zostało przyznane w drodze decyzji Prezesa Zakładu, jako świadczenie przyznane w drodze wyjątku. Należy bowiem podkreślić, iż po osobie, która pobierała rentę z tytułu niezdolności do pracy przyznaną w drodze wyjątku, czy też emeryturę w drodze wyjątku, uprawnionym członkom rodziny może być przyznana renta rodzinna, ale jedynie w drodze wyjątku decyzją Prezesa Zakładu.

Członkowie rodziny w celu uzyskania prawa do renty rodzinnej w drodze wyjątku muszą spełnić łącznie **przesłanki** wymienione w art. 83 u.e.r., a mianowicie:

- mieścić się w kręgu osób uprawnionych do renty rodzinnej, o których mowa w art. 67 u.e.r.,
- nie spełniać warunków do świadczeń emerytalno-rentowych w trybie zwykłym,
- wykazać, iż to szczególne okoliczności były przyczyną braku prawa do świadczenia zmarłego w trybie zwykłym,
- wykazać, że nie posiadają niezbędnych środków utrzymania.

Należy podkreślić, iż niespełnienie choćby jednego warunku wyklucza możliwość przyznania świadczenia w drodze wyjątku.

Renta rodzinna przysługuje także uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci pobierała zasiłek przedemerytalny lub świadczenie przedemerytalne, albo nauczycielskie świadczenie kompensacyjne. W takim przypadku przyjmuje się, że osoba zmarła spełniała warunki do uzyskania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

W przypadku pobierania przez osobę, po której przysługuje renta rodzinna jednego z tych świadczeń (świadczenia lub zasiłku przedemerytalnego albo nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego) przyjmuje się, że osoba zmarła spełniała warunki do uzyskania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Członkom rodziny rencisty uprawnionego do renty z ubezpieczenia wypadkowego, który zmarł z innych przyczyn niż wypadek przy pracy lub choroba zawodowa, przysługują świadczenia określone w ustawie o emeryturach i rentach z FUS, bez względu na długość okresu uprawniającego do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy na podstawie tych przepisów.

Zmarł 54-letni mężczyzna, który pobierał rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy, któremu uległ w dniu 11 czerwca 1995 r. Zmarły posiadał zaledwie 2-letni staż uprawniający do renty. Śmierć rencisty nie miała związku z wypadkiem przy pracy. Wniosek o rentę rodzinną złożyła 51-letnia wdowa. Pomimo tego, że wymagany do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy warunek stażu dla 54-letniej osoby wynosi 5 lat w dziesięcioleciu przed powstaniem niezdolności do pracy, ZUS przyzna rentę rodzinną, gdyż w dniu śmierci zmarły był uprawniony do renty wypadkowej. Jeżeli śmierć rencisty miałaby

związek z wypadkiem przy pracy, wdowa miałaby prawo do renty rodzinnej wypadkowej. W tym przypadku spełnione są warunki do renty rodzinnej na podstawie ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Orzecnictwo:

- wyrok SN z 18.07.2018 r., III UK 103/17, niepubl. („Powiązanie prawa do renty rodzinnej z ubezpieczeniem społecznym polega na tym, że osoba, po śmierci której powstaje to prawo, musi mieć odpowiednio długi okres ubezpieczenia albo po osiągnięciu takiego okresu korzystać ze świadczeń z tego ubezpieczenia – emerytury lub renty. Ubezpieczenie społeczne obejmuje także członków rodziny ubezpieczonego w postaci prawa do renty rodzinnej w razie jego śmierci, jednak tylko tych, co do których na zmarłym ciążył ustawowy obowiązek ich utrzymania, a którzy nie mieli możliwości zgłoszenia się do własnego ubezpieczenia. Z tego względu cechą istotną (relewantną) osób, które stały się całkowicie niezdolne do pracy i niezdolne do samodzielnej egzystencji oraz całkowicie niezdolne do pracy bez niezdolności do samodzielnej egzystencji przed osiągnięciem wieku określonego w art. 68 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jest niemożność podjęcia i wykonywania pracy zarobkowej lub innej działalności stanowiącej tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym, a w konsekwencji uzyskania prawa do własnego świadczenia rentowego z tytułu niezdolności do pracy.”);
- wyrok SN z 24.10.2017 r., II UK 455/16, LEX nr 2427159 („W szczególnej sytuacji, jaką stanowi przypadek ubiegania się o rentę rodzinną po osobie zaginionej, której zwłoki odnaleziono i zidentyfikowano wiele miesięcy po zaginięciu, nie można przepisu art. 129 ust. 1 u.e.r.f.u.s. wyklądać zgodnie z jego dosłownym brzmieniem, przyjmując, iż o dacie wypłaty świadczenia decyduje data wniosku o to świadczenie. W takim przypadku rentę rodzinną należy wypłacić od dnia nabycia prawa do niej, jakim jest wskazana w akcie zgonu data śmierci żywiciela, jeśli wniosek o wypłatę świadczenia złożono bez zbędnej zwłoki.”);
- wyrok SN z 17.10.2017 r., II UK 453/16, LEX nr 2407829 („Wniosek złożony bez dowodu potwierdzającego ojcostwo osoby, po której ma być przyznana renta rodzinna, może być po jego złożeniu uzupełniony po uprawnoczeniu się wyroku ustalającego ojcostwo i wydaniu na tej podstawie odpisu aktu stanu cywilnego. Do tego czasu postępowanie w sprawie przyznania renty rodzinnej uprawnionemu dziecku powinno być zawieszone z urzędu na podstawie art. 97 § 1 pkt 4 k.p.a. w związku z art. 124 u.e.r.f.u.s., skoro deklaratywne ustalenie ojcostwa jedynie konkretyzuje uprawnioną do nabycia renty rodzinnej. Natomiast żądanie wypłaty renty rodzinnej za okres poprzedzający złożenie wniosku dla dziecka uprawnionego dziecka po śmierci jego ojca niebędącego mężem matki pozostaje w sprzeczności z brzmieniem art. 129 ust. 1 u.e.r.f.u.s., a odstąpienie od gramatycznej treści tego przepisu nie jest uzasadnione, ponieważ już od narodzin dziecka, aktualnie uprawnionego do renty rodzinnej, powstała możliwość wszczęcia postępowania o ustalenie ojcostwa, a po śmierci jego ubezpieczonego ojca potrzeba niezwłocznego złożenia wniosku o rentę rodzinną.”);
- wyrok SN w składzie 7 sędziów z 26.04.2017 r., brak sygn. („Uprawniony członek rodziny nabywa prawo do renty rodzinnej po osobie, która w chwili śmierci, pomimo niespełniania warunków, miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy na skutek błędu organu rentowego (art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.).”);
- wyrok SN z 14.03.2017 r., II UK 21/16, LEX nr 2298301 („W sprawie o rentę socjalną i rentę rodzinną, w której biegli sądowi z zakresu medycyny nie stwierdzili całkowitej niezdolności do pracy, nie można uznać, że nowa okoliczność dotycząca stanu zdrowia, która zaistniała już po wydaniu spornej decyzji i wyroku sądu pierwszej instancji uzasadnia konieczność uzupełnienia postępowania dowodowego i ponownego orzeczenia. Brak w tej kwestii aktywności sądu z urzędu nie ma żadnego znaczenia dla wyniku sprawy, ponieważ przy zaistnieniu aktualnego schorzenia można jedynie ocenić wpływ tego schorzenia na aktualną zdolność do pracy lub jej

brak, w rozumieniu przepisów ustawy emerytalno-rentowej, nie zaś wstecz na przestrzeni ponad 40 lat.

- wyrok SN z 26.01.2017 r., II UK 541/15, niepubl. (1. Jeżeli zmarły w chwili śmierci nie miał ustalonego prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy decyzją organu rentowego o przyznaniu jednego z tych świadczeń, to badaniu podlega, czy spełniał on warunki wymagane do uzyskania jednego z nich. 2. Nieuzasadnione jest stanowisko polegające na przyjęciu, że skoro częściowa niezdolność do pracy powstaje przed ukończeniem 18 roku życia, to nie jest wymagane podleganie ubezpieczeniom społecznym ani też posiadanie wymaganego okresu stażu ubezpieczeniowego dla spełnienia warunków uprawniających do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy i w konsekwencji do nabycia prawa do renty rodzinnej.”).

B. Warunki wymagane od członków rodziny zmarłego

Art. 67–71 u.e.r.

Do renty rodzinnej uprawnieni są następujący członkowie rodziny (art. 67 u.e.r.):

- dzieci własne, przysposobione oraz dzieci drugiego małżonka,
- przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletności, rodzeństwo, wnuki i inne dzieci,
- małżonek,
- rodzice.

Przynależność do kręgu uprawnionych nie oznacza automatycznego nabycia prawa do renty rodzinnej. Każda z wyżej wymienionych wyżej osób musi spełniać dodatkowe warunki, określone w art. 68–71 u.e.r.

a. Warunki wymagane od dzieci

Uprawnionymi do renty rodzinnej są dzieci własne zmarłego, dzieci przysposobione oraz dzieci drugiego małżonka.

Za dzieci przysposobione uważa się dzieci przysposobione wspólnie przez zmarłego oraz jego małżonka, a także dzieci przysposobione tylko przez zmarłego. Przysposobić można osobę małoletnią. Przysposobienie następuje przez orzeczenie sądu opiekuńczego na żądanie przysposabiającego. Przez przysposobienie powstaje między przysposabiającym a przysposobionym taki stosunek, jak między rodzicami a dziećmi. Wskutek przysposobienia ustaje dotychczasowa władza rodzicielska lub opieka nad przysposobionym.

Dzieci drugiego małżonka, to dzieci wychowujące się we wspólnym rodzinnym gospodarstwie domowym, a więc pasierbowie.

Prawo dzieci do renty rodzinnej ze względu na wiek

Dzieci własne, dzieci przysposobione oraz dzieci drugiego małżonka mają prawo do renty rodzinnej do ukończenia 16. roku życia. Tak więc uprawnienia dziecka, które nie ukończyło 16. roku życia, nie są uzależnione od kontynuowania nauki lub spełnienia innych warunków. Wystarczającą przesłanką do przyznania renty jest nieukończenie 16 lat życia.

Np. Wniosek o rentę rodzinną dla 15-letniego dziecka i siebie złożyła 50-letnia wdowa. Zmarły spełniał warunki do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy. ZUS przyznał rentę rodzinną dla uprawnionych członków rodziny zmarłego, tj. 15-letniego dziecka i wdowy. Renta rodzinna dla wdowy została przyznana na stałe, ponieważ ukończyła 50 lat. Dziecku ZUS przyznał prawo do renty rodzinnej do 16. roku życia. Dalsze uprawnienie jest uzależnione od kontynuowania nauki.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, przyznając uprawnienia do renty rodzinnej do 16. roku życia, będzie wypłacał tę rentę do końca miesiąca, w którym dziecko ukończy ten wiek.

Np. Wniosek o przyznanie renty rodzinnej po ojcu zmarłym w dniu 22 stycznia 2019 r. złożyła w imieniu niepełnoletniego syna – wdowa. Syn urodził się w dniu 11 listopada 2005 r. Zmarły był uprawniony do emerytury wcześniejszej z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach. ZUS przyzna rentę rodzinną do ukończenia przez dziecko 16. roku życia. Wstrzymanie wypłaty renty rodzinnej następuje od następnego miesiąca przypadającego po miesiącu, w którym dziecko ukończy 16 lat życia, tj. od grudnia 2021 r. Jeżeli uprawniony będzie kontynuował naukę, renta rodzinna będzie przysługiwała na czas nauki, nie dłużej niż do ukończenia 25 lat życia.

Dziecko, które ukończyło 16 lat życia, ma prawo do renty rodzinnej wówczas, gdy się uczy w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 25. roku życia. Prawo do renty rodzinnej dla dziecka ze względu na wiek ulega więc przedłużeniu w przypadku kontynuowania nauki w szkole, ale nie dłużej niż do osiągnięcia 25. roku życia. Dziecko, które osiągnęło wiek 25 lat, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, ma prawo do renty rodzinnej do zakończenia tego roku akademickiego.

Przez **pojęcie „nauka w szkole”** na potrzeby stwierdzenia uprawnień do renty rodzinnej rozumie się kształcenie w formach szkolnych i pozaszkolnych, w szkołach lub placówkach zarejestrowanych w ewidencji kuratora oświaty, w systemie stacjonarnym, zaocznym, wieczorowym lub korespondencyjnym. Za szkoły, w których nauka uprawnia do pobierania przez dziecko powyżej 16. roku życia renty rodzinnej, uważa się: szkoły podstawowe i ponadpodstawowe (publiczne i niepubliczne), gimnazjalne i ponadgimnazjalne, szkoły wyższe (państwowe i niepaństwowe), szkoły prowadzone przez Kościół katolicki.

Prawo do renty rodzinnej przysługuje również młodocianym pracownikom – realizującym obowiązek doksztalcenia w formach szkolnych i pozaszkolnych – zatrudnio-

nym na podstawie umowy o pracę w celu nauki zawodu przez pracodawców. Prawo do renty rodzinnej przysługuje również osobom, które podjęły naukę na pierwszym roku studiów w charakterze wolnego słuchacza, o ile spełniają pozostałe warunki określone w ustawie emerytalnej. Renta rodzinna przysługuje na okres nie dłuższy niż jeden rok akademicki (w zależności od informacji zawartej w zaświadczeniu w uczelni), przy czym uprawniony jest zobowiązany przedłożyć zaświadczenie potwierdzające fakt wpisania na listę studentów.

Nauka na studiach podyplomowych i studiach doktoranckich uprawnia do renty rodzinnej nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 lat.

Do renty rodzinnej uprawnia nauka w pozaszkolnych formach kształcenia. Pod pojęciem „**formy pozaszkolne**” należy rozumieć – zgodnie z ustawą o systemie oświaty – formy uzyskiwania i uzupełniania wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w placówkach i ośrodkach, o których mowa w art. 2 pkt 3a tej ustawy. Placówkami tymi są:

- placówki kształcenia ustawicznego,
- placówki kształcenia praktycznego oraz
- ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego, umożliwiające uzyskanie i uzupełnienie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych.

Pozaszkolną formą nauki, uprawniającą do renty rodzinnej jest nauka pobierana na kwalifikacyjnych kursach zawodowych. **Kwalifikacyjny kurs zawodowy**, to kurs, którego program nauczania uwzględnia podstawę programową kształcenia w zawodach, w zakresie jednej kwalifikacji, którego ukończenie umożliwia przystąpienie do egzaminu potwierdzającego kwalifikację w zawodzie w zakresie tej kwalifikacji

Prawo do renty rodzinnej dla osób odbywających naukę w formach pozaszkolnych przysługuje osobie uprawnionej, która nie ukończyła 25 lat.

Renta rodzinna przysługuje również dzieciom kształcącym się za granicą w szkołach podstawowych, ponadpodstawowych oraz szkołach wyższych.

Renta rodzinna przysługuje uczącemu się dziecku przez cały rok szkolny. Dziecko, które studiuje, ma prawo do renty rodzinnej przez cały rok akademicki. Jeżeli nauka w roku szkolnym lub akademickim trwa dwa semestry, to renta rodzinna przysługuje przez okres ferii zimowych i okres ferii letnich.

Wniosek o rentę rodzinną, po zmarłym – w dniu 17 stycznia 2019 r. – ojcu, uprawnionym do emerytury wcześniej złożył 22-letni syn. Syn jest studentem szkoły wyższej. Do wniosku o rentę rodzinną dołączył zaświadczenie z uczelni, w którym wskazano, że programowe ukończenie studiów nastąpi w roku akademickim 2019/2020. ZUS przyznał rentę rodzinną do 30 września 2020 r. Renta rodzinna przysługuje łącznie z okresami ferii zimowych i let-

nich, pod warunkiem że osoba uprawniona do tej renty nie przerwie lub nie zakończy wcześniej nauki.

Renta rodzinna przysługuje za okres wakacji również wówczas, gdy po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej – w tym samym roku kalendarzowym – dziecko zostało przyjęte do szkoły wyższej. Renta przysługuje także za miesiąc wrzesień, ponieważ dla osób kończących szkołę ponadpodstawową i podejmujących naukę w szkole wyższej, okresem wakacji są miesiące lipiec, sierpień i wrzesień.

Np. Ubezpieczony, uprawniony do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, zmarł 11 lipca 2018 r. W dniu 22 sierpnia 2018 r. wniosek o rentę rodzinną po zmarłym ojcu złożyła 19-letnia córka. Wnioskodawczyni zakończyła naukę w szkole w maju (matura), a od października 2018 r. będzie studentką w szkole wyższej (studia licencjackie). Na tę okoliczność przedłożyła zaświadczenie z uczelni o przyjęciu na I rok studiów. ZUS przyznał rentę rodzinną od 11 lipca 2018 r., tj. od dnia śmierci ubezpieczonego. Renta będzie przysługiwała przez okres kontynuowania nauki w szkole wyższej, nie dłużej niż do ukończenia 25 lat.

Natomiast gdy nauka w szkole wyższej zostanie podjęta w innym miesiącu niż październik, nie można przyjąć, że miesiąc wrzesień jest miesiącem wakacyjnym i wówczas dziecko nie ma prawa do renty rodzinnej za miesiąc wrzesień.

Np. Uprawniony do renty rodzinnej, po ukończeniu nauki w liceum podjął studia od 1 marca 2019 r. Zainteresowany miał prawo do renty rodzinnej do 31 sierpnia 2018 r., a następnie od 1 marca 2019 r., nie dłużej niż do ukończenia 25. roku życia, pod warunkiem kontynuowania nauki.

Uprawnione do renty rodzinnej dziecko utraci do niej prawo w przypadku zakończenia nauki przed końcem roku szkolnego czy akademickiego, a więc w sytuacji gdy przykładowo dziecko zostanie skreślone z listy studentów. Nie utraci prawa do renty rodzinnej osoba, która przerwała studia w związku z uzyskaniem urlopu dziekańskiego, w tym również z innych przyczyn niż względy zdrowotne.

Jeśli dziecko osiągnęło wiek 25 lat, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuży się do zakończenia tego roku.

Np. Uprawniony do renty rodzinnej student w październiku 2019 r. ukończył 25 lat. Jest na ostatnim roku 5-letnich studiów magisterskich. Uprawniony ma prawo do renty rodzinnej do 30 września 2019 r., tj. do zakończenia roku akademickiego 2018/2019, łącznie z okresem wakacji, chyba że wcześniej obroni pracę magisterską.

Np. Uprawniony do renty rodzinnej student, wiek 25 lat osiągnął w dniu 19 lipca 2019 r. ZUS wstrzymał rentę rodzinną od 1 sierpnia 2019 r. Jednakże uprawniony przedłożył w ZUS zaświadczenie z uczelni potwierdzające, że programowy tok studiów wynosi 5 lat. Ponadto w miesiącu czerwcu 2019 r. student zdał wszystkie egzaminy obowiązujące dla IV roku studiów wyższych. Zgodnie z przyjętą linią orzecniczą „osoba, która ukończyła 25 lat w okresie